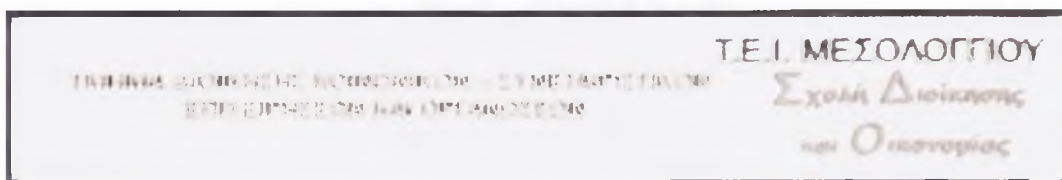

Οι εφαρμογές του μάρκετινγκ στον οικότουρισμό

**ΟΙ ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ ΤΟΥ ΜΑΡΚΕΤΙΝΓΚ
 ΣΤΟΝ
 ΟΙΚΟΤΟΥΡΙΣΜΟ**

ΣΠΟΥΔΑΣΤΕΣ

ΠΑΠΑΔΕΔΕΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ	A.M: 13319
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ	A.M: 13250

ΕΙΣΗΓΗΤΡΙΑ

Κ^α Κουσουρή Ολυμπία

Περιεχόμενα

Περιεχόμενα.....	1
Πρόλογος.....	3
Εισαγωγή.....	4
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΜΑΡΚΕΤΙΝΓΚ ΚΑΙ ΟΙΚΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ.....	5
1.1 Τι είναι το Marketing.....	5
1.1.1 Στοιχεία Μάρκετινγκ	6
1.1.2 Πλάνο Μάρκετινγκ.....	7
1.2 Τι είναι ο οικότουρισμός.....	8
1.2.1 Γενικά Χαρακτηριστικά οικότουρισμού.....	9
1.2.2 Λόγοι ανάπτυξης οικότουρισμού.....	10
1.3 Τι είναι αγροτουρισμός.....	11
1.3.1 Διαφορά οικότουρισμού και αγροτουρισμού και προώθηση οικό- αγροτουριστικού προϊόντος.....	12
Παράρτημα κεφαλαίου.....	12
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Ο ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ.....	13
2.1 Οι προοπτικές του Ελληνικού τουρισμού.....	13
2.1.1 Τι πρέπει να γίνει για την ανάπτυξη του Ελληνικού τουρισμού.....	15
2.1.2 Οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού	17
2.2 Οι ταξιδιωτικές συνήθειες των Ελλήνων.....	20
Παράρτημα κεφαλαίου.....	22
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 : ΟΙ ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ ΤΟΥ ΜΑΡΚΕΤΙΝΓΚ ΣΤΟΝ ΟΙΚΟΤΟΥΡΙΣΜΟ.....	23
3.1 Προβλήματα και στρατηγική προσέγγιση της διαχείρισης στον οικότουρισμό.....	23
3.1.1 Στρατηγική οικότουριστικής διαχείρισης	26
3.2 Οι προσεγγίσεις και οι πρακτικές μάρκετινγκ στον οικότουρισμό.....	27
3.2.1 Σύγχρονες προσεγγίσεις και πρακτικές μάρκετινγκ στον οικότουρισμό.....	30
Παράρτημα κεφαλαίου.....	34
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: Η ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΟΙΚΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΔΙΕΘΝΩΣ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.....	36
4.1 Διεθνή παραδείγματα ανάπτυξης οικότουρισμού.....	37
4.1.1 Κόστα Ρίκα.....	37

4.1.2 Κέννα	38
4.2 Οικοτουρισμός και ανάπτυξη των τοπικών κοινοτήτων.....	38
4.3 Τα προβλήματα, οι επιπτώσεις και ο οικοτουριστικός σχεδιασμός διεθνώς.....	40
4.4 Οι δυνατότητες και τα προγράμματα της οικοτουριστικής ανάπτυξης στην Ελλάδα.....	40
4.5 Δίκτυο «ΦΥΣΗ 2000».....	43
4.5.1. Προτεινόμενες περιοχές στο δίκτυο ΦΥΣΗ 2000.....	43
4.6 Οι λόγοι και η αναγκαιότητα της ανάπτυξης του οικοτουρισμού στην Ελλάδα...46	
Παράρτημα κεφαλαίου.....	48
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΑΕΙΦΟΡΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ.....	49
5.1 Αειφορικός τουρισμός.....	49
5.1 Τι είναι αειφορική ανάπτυξη.....	49
5.1.1 Οικοτουρισμός και αειφόρος ανάπτυξη. Προϋποθέσεις και σχέσεις.....	49
5.1.2 Αρχές αειφόρου ανάπτυξης.....	50
5.1.3 Παράγοντες-προϋποθέσεις αειφόρου τουριστικής ανάπτυξης και η περιβαλλοντική διάσταση στον τουριστικό σχεδιασμό.....	51
Παράρτημα κεφαλαίου.....	53
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΟΙΚΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.....	55
6.1 Οικοτουρισμός στον Νέστο.....	55
6.2 Οικοτουρισμός στην Αχαΐα.....	72
Παράρτημα κεφαλαίου.....	77
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7: ΘΕΣΜΙΚΑ ΟΡΓΑΝΑ ΚΑΙ ΝΟΜΟΙ ΠΟΥ ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΟΥΝ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ.....	80
7.1 Προστασία του περιβάλλοντος από το Σύνταγμα.....	81
7.2 Προστασία του περιβάλλοντος από περιβαλλοντικές οργανώσεις.....	90
7.2.1 WWF (World Wide Fund for Nature).....	90
7.2.2 Greenpeace.....	92
7.2.3 Αρκτούρος.....	94
7.2.4 Ελληνική Εταιρία Προστασίας της Φύσης.....	95
Συμπεράσματα.....	96
Ακρόνυμα.....	97
Γλωσσάριο.....	98
Βιβλιογραφία.....	99

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Στα πλαίσια της πτυχιακής εργασίας για το τμήμα της διοίκησης κοινωνικών-συνεταιριστικών επιχειρήσεων και οργανώσεων της σχολής διοίκησης και οικονομίας του Τ.Ε.Ι. Μεσολογγίου αναλάβαμε την εργασία με θέμα «Εφαρμογές του Μάρκετινγκ στον οικοτουρισμό » με την καθοδήγηση της καθηγήτριας Κουσσουρή Ολυμπίας. Ο σκοπός της πτυχιακής είναι να γνωρίσουμε τον εναλλακτικό τουρισμό και να αναλύσουμε της εφαρμογές του Μάρκετινγκ στον οικοτουρισμό. Μέσα από τις πληροφορίες που παραθέτουμε μπορεί κανείς να οδηγηθεί σε χρήσιμα συμπεράσματα για την καλύτερη γνώση του οικοτουρισμού. Τέλος, μέσα από την εργασία γίνονται κατανοητοί οι λόγοι αλλά και οι αναγκαιότητα της ανάπτυξης του οικοτουρισμού στην Ελλάδα.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η Ελλάδα διαθέτει ιδιαίτερα πλούσιο και ποικίλο φυσικό περιβάλλον, καθώς παρά την μικρή της έκταση παρουσιάζει σπάνια γεωμορφία με έντονες αντιθέσεις και πολλές περιοχές υψηλής οικολογικής αξίας.

Η πτυχιακή μας πραγματεύεται μια μορφή τουρισμού που αναπτύσσεται δυναμικά τα τελευταία χρόνια. Η ανάπτυξη του οικοτουρισμού αποδίδεται και συναρτάται με ορισμένα προβλήματα που δημιούργησε η αύξηση και κυρίως ο τρόπος ανάπτυξης του μαζικού τουρισμού και το πώς συμβάλει το Μάρκετινγκ στον οικοτουρισμό.

Στο πρώτο κεφάλαιο θα αναφερθούμε στον όρο Μάρκετινγκ και το πώς λειτουργεί γενικά το Μάρκετινγκ. Επιπλέον, θα αναλύσουμε την εναλλακτική μορφή τουρισμού τον οικοτουρισμό και τις διαφορές του με τις υπόλοιπες εναλλακτικές μορφές τουρισμού όπως είναι ο αγροτουρισμός.

Στο δεύτερο κεφάλαιο γίνεται μια αναφορά στον ελληνικό τουρισμό όσον αφορά τις προοπτικές ανάπτυξης του και τις ταξιδιωτικές συνήθειες των Ελλήνων.

Εν συνεχεία, στο τρίτο κεφάλαιο, θα εξετάσουμε τις εφαρμογές του Μάρκετινγκ και πώς αυτές συμβάλλουν στον οικοτουρισμό.

Στο τέταρτο κεφάλαιο θα εξετάσουμε τον διεθνή αλλά και τον ελληνικό οικοτουριστικό σχεδιασμό αναλύοντας τις δυνατότητες και τα προγράμματα για οικοτουριστική ανάπτυξη επισημαίνοντας τα προβλήματα και τις επιπτώσεις.

Στο επόμενο κεφάλαιο θα αναλύσουμε τον αειφορικό τουρισμό και θα δούμε τον τρόπο σύνδεσης με το Μάρκετινγκ για σωστή αειφόρο ανάπτυξη.

Στο έκτο κεφάλαιο θα δούμε πώς λειτουργεί ο οικοτουρισμός μέσα από δύο παραδείγματα στον Νέστο και στην Αχαΐα.

Στο έβδομο και τελευταίο κεφάλαιο παραθέτονται πληροφορίες για τα θεσμικά όργανα και τους νόμους που προστατεύουν το περιβάλλον.

Τέλος αναφέρουμε τα συμπεράσματά μας για τις εφαρμογές του Μάρκετινγκ και του οικοτουρισμού.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΜΑΡΚΕΤΙΝΓΚ ΚΑΙ ΟΙΚΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Στο κεφάλαιο αυτό θα κάνουμε μια γνωριμία με τον όρο οικότουρισμό θα δούμε σε τι διαφέρει από άλλες μορφές εναλλακτικού τουρισμού όπως είναι ο αγροτουρισμός και θα δούμε πως το μάρκετινγκ μπορεί να βοηθήσει στην ανάπτυξη του.

1.1 Τι είναι μάρκετινγκ

Το *μάρκετινγκ* συνίσταται στην οργανωμένη προσπάθεια μίας επιχείρησης ή ενός οργανισμού να ικανοποιήσει τις ανάγκες αλλά και τις επιθυμίες των καταναλωτών. Προσπαθεί δηλαδή να αντιστοιχίσει τα προϊόντα ή τις υπηρεσίες που παράγει στο καταναλωτή που τα χρειάζεται ή τα επιθυμεί, ή ακόμα καλύτερα να κατανοήσει τις ανάγκες και τις επιθυμίες του και να κατασκευάσει τα αντίστοιχα προϊόντα / υπηρεσίες με τα χαρακτηριστικά και τις ιδιότητες που ο καταναλωτής επιθυμεί, στη τιμή που θα πρέπει αυτά να πωλούνται, να του τα γνωστοποιήσει (διαφήμιση και προώθηση) και να τα καταστήσει διαθέσιμα μέσα από τα κανάλια διανομής (τα μαγαζιά και οι τοποθεσίες που αυτά είναι διαθέσιμα). Ο βασικός στόχος του μάρκετινγκ¹ (ειδικότερα προς τα καταναλωτικά αγαθά δηλαδή αυτά που καταναλώνονται / αναλύσκονται) είναι οι επαναλαμβανόμενες πωλήσεις. Ειδικότερα τα στελέχη μάρκετινγκ μίας επιχείρησης ή ενός οργανισμού προσπαθούν να δημιουργήσουν μία μακροχρόνια σχέση με τον πελάτη προσφέροντας υψηλή αξία για τον καταναλωτή στα προϊόντα τους, αξία υψηλότερη από τα αντίστοιχα προϊόντα του ανταγωνισμού. Μέσα από την υψηλότερη αυτή αξία επιτυγχάνεται το ανταγωνιστικό πλεονέκτημα της επιχείρησης, δηλαδή η υπεροχή της ίδιας και των προϊόντων της έναντι του ανταγωνισμού. Όλα τα παραπάνω με τη σειρά τους προσφέρουν επαναλαμβανόμενες πωλήσεις των προϊόντων / υπηρεσιών της επιχείρησης.

---

¹ ΜΑΛΛΙΑΡΗΣ Γ. ΠΕΤΡΟΣ, *ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΟ ΜΑΡΚΕΤΙΝΓΚ*, Εκδόσεις Αθ. Σταμούλης, Αθήνα, 2001

1.1.1 Στοιχεία μάρκετινγκ

Τα κύρια στοιχεία του μάρκετινγκ είναι τα λεγόμενα 4 P που προκύπτουν από τις αγγλικές λέξεις: *Product, Price, Place, Promotion* (δηλ. προϊόν, τιμή, τόπος, προώθηση). Τα 4 P σχηματίζουν το μίγμα μάρκετινγκ (*marketing mix*).

Προϊόν

Αναλυτικότερα για το προϊόν, το στέλεχος του τμήματος μάρκετινγκ πρέπει να λάβει υπόψη του τα χαρακτηριστικά του, τις ιδιότητες του, την αξία που προσφέρει στον καταναλωτή τόσο χρηστική (δηλαδή με τη χρήση του προϊόντος) όσο και τη συναισθηματική (το στυλ, κύρος του προϊόντος όπως π.χ. ένα γρήγορο αυτοκίνητο).

Τιμή

Όσον αφορά την τιμολόγηση αυτή πρέπει να είναι αντίστοιχη του προϊόντος, της ποιότητας κατασκευής του και της αξίας που προσφέρει στον καταναλωτή (τόσο χρηστική αξία όσο και συναισθηματική). Έτσι μπορεί ένα απλό αντικείμενο με πολύ μικρό κόστος κατασκευής, μεσαίας ποιότητας και χωρίς μεγάλη χρησιμότητα (π.χ. ένα μπρελόκ) να πωλείται ακριβά λόγω της συναισθηματικής αξίας που προσφέρει (π.χ. ένα μπρελόκ με το σήμα της Ferrari).

Διανομή

Τα κανάλια διανομής (τόπος) συνίστανται στην εξεύρεση των κατάλληλων σημείων πώλησης των προϊόντων ή των υπηρεσιών μας. Επίσης συνίστανται στη γεωγραφική κάλυψη που προσφέρουμε. Για παράδειγμα θα πωλούμε τα κρουασάν που κατασκευάζουμε σε *super market* ή/και σε περίπτερα, στην Αττική ή/και σε όλη την υπόλοιπη Ελλάδα. Αποφάσεις που σχετίζονται με τα κανάλια διανομής έχουν πολύ μεγάλη σημασία (χωρίς να υποτιμάται η μεγάλη σημασία των υπόλοιπων στοιχείων του μίγματος μάρκετινγκ) διότι τα μέρη στα οποία διατίθενται ή όχι τα προϊόντα μας επηρεάζουν άμεσα τις πωλήσεις μας.

Προώθηση

Τέλος η προώθηση ή αλλιώς το μίγμα προβολής και επικοινωνίας (ή μίγμα επικοινωνίας) συνίσταται στην: Διαφήμιση, Προσωπική Πώληση, Προώθηση Πωλήσεων και στις Δημόσιες σχέσεις. Η διαφήμιση μπορεί να γίνει με πολλά μέσα π.χ. τηλεόραση, αφίσες, περιοδικά, ραδιόφωνο κ.α. Η προσωπική πώληση γίνεται

μέσω της πωλητών της επιχείρησης. Η προώθηση συνίσταται σε ενέργειες που σκοπό έχουν να επιτύχουν μεγαλύτερες πωλήσεις π.χ. κουπόνια, δωρεάν δείγματα, προώθηση μέσα στο κατάστημα κ.α. Τέλος οι δημόσιες σχέσεις αποσκοπούν στη δημιουργία δημοσιότητας και θετικής εικόνας για την επιχείρηση και τα προϊόντα που διαθέτει.

1.1.2 Πλάνο μάρκετινγκ

Το πλάνο Μάρκετινγκ είναι ένα σχέδιο που απεικονίζει την στρατηγική Μάρκετινγκ που πρόκειται να ακολουθήσει μια επιχείρηση ή ένας οργανισμός καθώς και λεπτομέρειες που αφορούν τα προγράμματα και τις πρακτικές μάρκετινγκ. Συντάσσεται συνήθως ετήσια και περιλαμβάνει τις διαθέσιμες και δυνατές επιλογές τόσο σε στρατηγικό όσο και σε λειτουργικό επίπεδο. Από τις διαθέσιμες αυτές επιλογές και με προσεκτική μελέτη και έρευνα καθορίζεται η βέλτιστη στρατηγική με βάση τα προβλεπόμενα αποτελέσματα. Αν και δεν υπάρχει μια συγκεκριμένη μορφή ενός πλάνου μάρκετινγκ αλλά διαμορφώνεται σύμφωνα με τις ανάγκες και τις ιδιαιτερότητες της κάθε επιχείρησης, υπάρχουν αρκετά προσχέδια που παρουσιάζουν τη γενική δομή που θα πρέπει να διέπει ένα πλάνο μάρκετινγκ. Έτσι ορισμένα σημαντικά στοιχεία που θα πρέπει να περιλαμβάνει ένα σχέδιο μάρκετινγκ² είναι:

1. Εισαγωγικό άνοιγμα από τον Διευθύνοντα Σύμβουλο
2. Ανάλυση Τωρινής Κατάστασης
  - Ελκυστικότητα κλάδου
  - Ανάλυση για κάθε κατηγορία
  - Ανάλυση αγοράς
  - Τμήματα της αγοράς
  - Αγορές στόχοι
  - Ανάλυση Ανταγωνισμού
  - Ανάλυση Μακροπεριβάλλοντος ή ανάλυση PEST
  - Ανάλυση SWOT
3. Στρατηγικός Σχεδιασμός Μάρκετινγκ
  - Τοποθέτηση
  - Τμηματοποίηση
  - Στόχευση
4. Πρακτικές και πολιτικές Μάρκετινγκ
  - Προϊόν
  - Τιμή
  - Διανομή

---

²

ΜΑΛΛΙΑΡΗΣ Γ. ΠΕΤΡΟΣ, *ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΟ ΜΑΡΚΕΤΙΝΓΚ*, Εκδόσεις Αθ. Σταμούλης, Αθήνα, 2001

- Προβολή και Επικοινωνία
  - Προώθηση
  - Πωλήσεις
  - Διαφήμιση
  - Δημόσιες σχέσεις
5. Πιθανά Σενάρια (για το μέλλον)
- Πρόβλεψη πιθανών Σεναρίων
  - Εναλλακτικές λύσεις και πορεία δράσης για κάθε Σενάριο

Το πλάνο μάρκετινγκ μπορεί να αποκλίνει από αυτή την δομή, είτε με επιπρόσθετα στοιχεία είτε με λιγότερα είτε και με διαφορετική τελείως δομή.

1.2 Τι είναι ο οικοτουρισμός

Ο οικοτουρισμός αποτελεί μια ειδική κατηγορία εναλλακτικού τουρισμού που αναπτύχθηκε στις αρχές της δεκαετίας του '90. Ο οικοτουρισμός είναι μια μορφή τουρισμού που αναπτύσσεται και διαχειρίζεται με τέτοιο τρόπο ώστε όλη η τουριστική δραστηριότητα η οποία επικεντρώνεται κατά κάποιο τρόπο σε ένα πόρο φυσικής η πολιτισμικής κληρονομιάς να μπορεί να συνεχιστεί στο διηνεκές. Αναζητεί να στηρίξει διαχρονικά την ποιότητα, την ποσότητα και την παραγωγικότητα των συστημάτων των ανθρωπίνων και φυσικών πόρων, ενώ σέβεται και διευκολύνει τις δυναμικές τέτοιων συστημάτων. Είναι φιλικός με τη φύση που περιβάλλει τον άνθρωπο και συμβατός με τοπικά περιβάλλοντα και τοπικές κοινωνίες. Η αειφορικότητα που εμπεριέχεται στον οικοτουρισμό υποδηλώνει τη συμβιωτική σχέση ανάμεσα στην ανθρώπινη και στην περιβάλλουσα φύση κατά τη διάρκεια της χωρικής μετακίνησης και συνιστά μια υπέρβαση των κυρίαρχων μορφών ταξιδιωτικής αναψυχής.

Απαιτεί, τέλος, την περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση και συμπεριφορά όλων των εμπλεκομένων στο τουριστικό «κύκλωμα»: διαχειριστές φυσικών περιοχών και βοηθητικό προσωπικό, φυλακές, κρατικές υπηρεσίες, πολιτικούς, τουριστικούς πράκτορες, ξεναγούς, τουριστικά πρακτορεία, ιδιοκτήτες και υπαλληλικό προσωπικό ξενοδοχείων και εστιατορίων και τοπική κοινωνία, γεγονός που προϋποθέτει την περιβαλλοντική αγωγή όλων των εμπλεκομένων. Διότι δεν νοείται οικοτουρισμός χωρίς σημείο αναφοράς το φυσικό περιβάλλον και κέντρο βάρους την προστασία του, χωρίς την ενεργό συμμετοχή της τοπικής κοινωνίας, χωρίς την περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση των εμπλεκομένων. Πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη βαρύτητα σε όλες τις φάσεις της εκπαιδευτικής διαδικασίας και κυρίως στις Σχολές Τουριστικών

Επαγγελματών. Διότι μέσω αυτής παρέχονται γνώσεις, διαμορφώνονται θέσεις, απόψεις και σφυρηλατούνται στάσεις και συμπεριφορές περιβαλλοντικά φιλικές, οι οποίες στοιχειοθετούν μια διαφορετική αντίληψη για τον τουρισμό και το περιβάλλον, αυτής της αγαστής συνύπαρξης.

1.2.1 Γενικά χαρακτηριστικά του οικοτουρισμού

Τα γενικά χαρακτηριστικά του οικοτουρισμού³ θα μπορούσαν να συνοψιστούν στα εξής:

- Περιλαμβάνει όλες τις μορφές τουρισμού που βασίζονται στη φύση, στις οποίες το κύριο κίνητρο των τουριστών είναι η παρατήρηση και η εκτίμηση της φύσης, καθώς επίσης και οι παραδοσιακοί πολιτισμοί που κυριαρχούν στις φυσικές περιοχές.
- Περιέχει επιστημονικά, εκπαιδευτικά και διερευνητικά χαρακτηριστικά.
- Είναι συνήθως οργανωμένος σε μικρές ομάδες από εξειδικευμένες και μικρές τοπικές επιχειρήσεις.
- Ελαχιστοποιεί τις αρνητικές επιδράσεις πάνω στο φυσικό και κοινωνικό-οικονομικό περιβάλλον.
- Υποστηρίζει την προστασία των φυσικών περιοχών:
  - παράγοντας οικονομικά οφέλη για τις τοπικές κοινωνίες, τους οργανισμούς και τους φορείς διαχείρισης φυσικών περιοχών που αποσκοπούν στη διατήρηση και προστασία,
  - παρέχοντας εναλλακτική απασχόληση και ευκαιρίες εισοδήματος για τις τοπικές κοινότητες,
  - αυξάνοντας την ευαισθησία των τοπικών κοινωνιών και των τουριστών για τη διατήρηση των φυσικών και πολιτιστικών στοιχείων.

Από τα χαρακτηριστικά αυτά γίνεται σαφές ότι ο οικοτουρισμός εμφανίζεται μεν ως τουρισμός φύσης, αλλά με στοιχεία ρυθμιστικά ή αειφορικότητας. Διότι θα πρέπει να τονιστεί ότι οικοτουρισμός και τουρισμός φύσης δεν είναι κατ' ανάγκη όροι ταυτόσημοι. Ο τουρισμός φύσης θα μπορούσε να εξισωθεί με τον οικοτουρισμό μόνο εάν παρήγαγε καλύτερη προστασία.

---

³

ΚΟΜΙΛΗΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ, *ΟΙΚΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ*, Εκδόσεις Προπομπός, Αθήνα, 2001

1.2.2 Λόγοι ανάπτυξης του οικοτουρισμού

Οι ανάγκες τις οποίες επιδιώκει να ικανοποιήσει ο οικοτουρισμός επιβάλλουν την πραγμάτωση του διότι ο οικοτουρισμός εκτός των άλλων φιλοδοξεί:

- να αναδείξει και να προστατεύσει τον πλούτο και την αυθεντικότητα των περιοχών, παρέχοντας τη δυνατότητα στους επισκέπτες να θαυμάσουν τις φυσικές περιοχές και την πλούσια πολιτιστική μας ιστορία,
- να ικανοποιήσει επί μέρους ανάγκες και επιθυμίες ειδικών ομάδων ή κατηγοριών επισκεπτών, π.χ. εκείνων που ενδιαφέρονται για τη φυσική ιστορία, τη γλώσσα, ή την πολιτισμική κληρονομιά,
- να συμπληρώσει τα εισοδήματα των κατοίκων των αγροτικών και ορεινών περιοχών μέσα από επιχειρήσεις αγροτουρισμού, ξενάγησης, χειροτεχνίας, ύπνου-πρωινού κ.λπ.,
- να επιτρέψει την ανάπτυξη των αγροτικών περιοχών της χώρας μας ή τη μερική τουριστική ανάπτυξη περιοχών με περιορισμένα περιβαλλοντικά και/ή κοινωνικά όρια χωρητικότητας,
- να συμβάλει στη διατήρηση της δομής και του μεγέθους του τοπικού πληθυσμού μέσω της αύξησης του εισοδήματος και της συνεπαγόμενης βελτίωσης του επιπέδου ζωής, επιτυγχάνοντας έτσι, την αναστροφή της ερήμωσης της υπαίθρου,
- να προάγει τη συμμετοχή του ντόπιου πληθυσμού στις ενέργειες και αποφάσεις που αφορούν το μέλλον των περιφερειών της χώρας,
- να αποτελέσει έναν ισχυρό μοχλό καταπολέμησης της ανεργίας στις ιδιαίτερα προβληματικές περιοχές και να προάγει την ενσωμάτωση συγκεκριμένων κοινωνικών ομάδων, όπως οι γυναίκες, στην οικονομική ζωή της τοπικής κοινωνίας,
- να αναδείξει, να αξιοποιήσει και να διασώσει την πολιτιστική μας κληρονομιά και παράδοση,
- να δώσει τη δυνατότητα για περιβαλλοντική και πολιτιστική ευαισθητοποίηση των επισκεπτών μέσα από τις επισκέψεις σε τοπία εξαιρετικής οικολογικής, αισθητικής, αρχιτεκτονικής και ιστορικής αξίας,
- να αυξήσει τα συναλλαγματικά αποθέματα της χώρας μέσω του εισαγόμενου τουρισμού και να συγκρατήσει παράλληλα τους “δυσανεστημένους” του μαζικού τουρισμού, παρέχοντας σ’ αυτούς τη ζητούμενη εναλλακτική λύση, και, τέλος,

- να μειώσει την εκροή συναλλάγματος, μέσα από τη συγκράτηση των ημεδαπών τουριστών, οι οποίοι αναζητούν τις φυσικές ομορφιές στην αλλοδαπή.

1.3 Τι είναι ο αγροτουρισμός

Ο αγροτουρισμός είναι μια ήπια μορφή τουριστικής ανάπτυξης με διάφορες τουριστικές δραστηριότητες μικρής κλίμακας οικογενειακής ή συνεταιριστικής μορφής που αναπτύσσονται σε αγροτικό χώρο από ανθρώπους που απασχολούνται στη γεωργία. Βασικός σκοπός του είναι να δώσει εναλλακτικές λύσεις στην απασχόληση των γεωργών και να βελτιώσει το εισόδημα τους.

Ο σωστά σχεδιασμένος και καλά οργανωμένος αγροτουρισμός έχει καταδειχθεί ότι αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα εργαλεία για τη μακροπρόθεσμη διατήρηση της ταυτότητας ενός τόπου. Αυτό εξηγείται από το γεγονός ότι σε αυτής της μορφής την τουριστική ανάπτυξη το ανταγωνιστικό πλεονέκτημα μιας περιοχής αποτελούν πλέον τα διαφοροποιητικά χαρακτηριστικά που στηρίζονται στη διατήρηση και ανάδειξη των τοπικών της ιδιαιτεροτήτων της. Σε επιχειρηματικό επίπεδο, ο αγροτουρισμός αποτελεί τον συνδετικό κρίκο του πρωτογενούς και του δευτερογενούς τομέα με τον τριτογενή. Δηλαδή της παραγωγής γεωργικών και κτηνοτροφικών προϊόντων και της μεταποίησης με την παροχή υπηρεσιών και τον τουρισμό. Με αυτόν τον τρόπο δημιουργεί, στηρίζει και τονώνει την τοπική αγορά, παρέχοντας νέες θέσεις εργασίας, ένα συμπληρωματικό εισόδημα στις αγροτικές οικογένειες και συγκρατώντας τον πληθυσμό στην ύπαιθρο.

Σε ότι αφορά τον επισκέπτη, ο αγροτουρισμός αποτελεί μια διαδικασία που προωθεί μια μορφή ταξιδιού με σεβασμό προς το περιβάλλον και την παράδοση, βασισμένη στην γνωριμία του με την τοπική κουλτούρα, ιστορία και καθημερινότητα. Μια συνολική εμπειρία κατά την οποία ο επισκέπτης έρχεται σε επαφή με τον ντόπιο τρόπο ζωής και συνδυάζει την αναψυχή με την ενημέρωση και ευαισθητοποίηση του για κοινωνικά, ιστορικά, περιβαλλοντικά και άλλα θέματα της εκάστοτε περιοχής.

1.3.1 Διαφορά οικοτουρισμού και αγροτισμού και προώθηση οικο-αγροτουριστικού προϊόντος

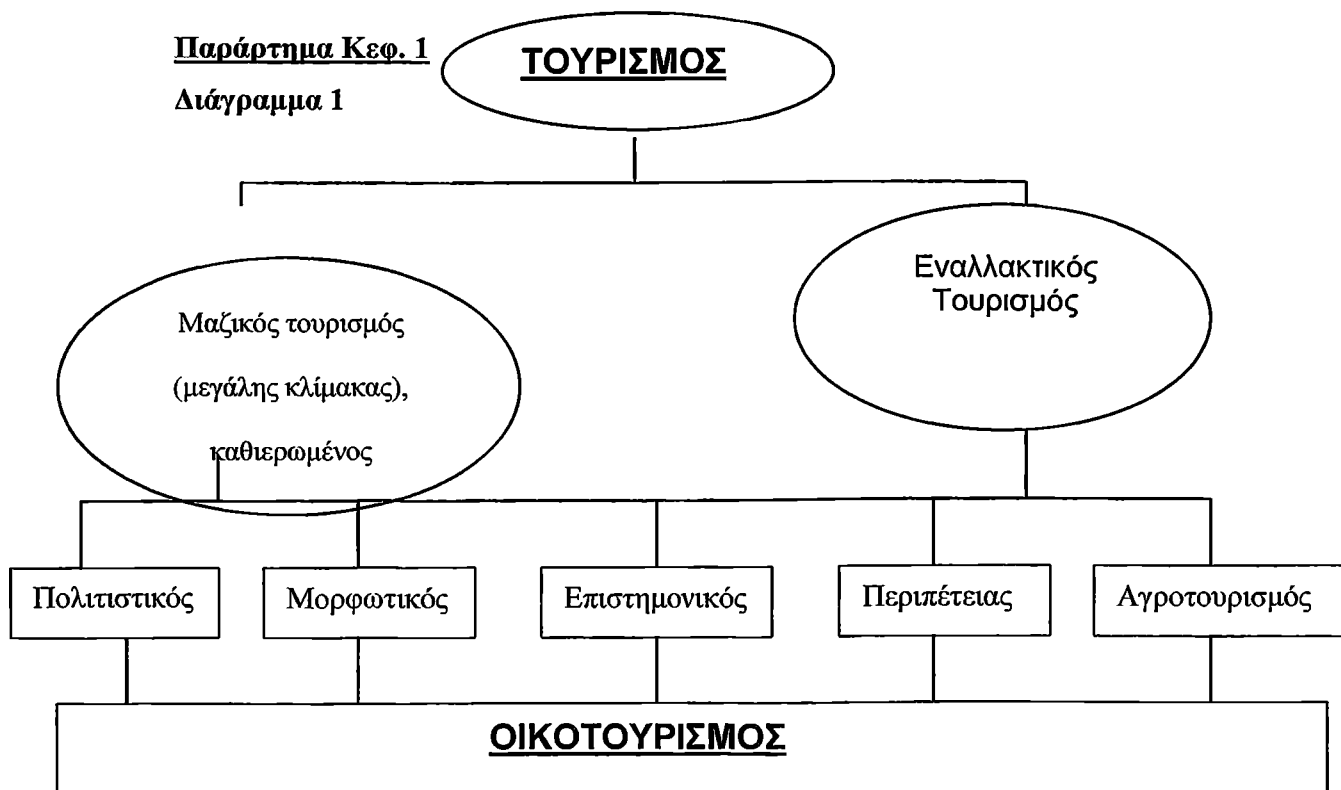
Ο οικότουρισμός και αγροτουρισμός είναι δυο μορφές τουρισμού διακριτές ως προς τη αφετηρία τους, που όμως λειτουργούν ενιαία στον χώρο. Το σημείο αρχικής αναφοράς του οικότουρισμού είναι η φύση ενώ του αγροτουρισμού ο αγροτικός οικισμός.

Για να προωθηθεί ένα οικο-αγροτουριστικό προϊόν αυτό γίνεται μέσα από τρεις βασικές κατευθύνσεις.

- Με την δημιουργία αυτόνομων μεικτών πακέτων εναλλακτικών μορφών τουρισμού στην ύπαιθρο με συνδυασμό διαφορετικών δραστηριοτήτων αγροτουριστικού, οικότουριστικού και πολιτιστικού χαρακτήρα, καθώς και τουρισμού περιπέτειας.
- Με την προώθηση οικότουριστικών πακέτων εμπλουτισμού των υφιστάμενων τουριστικών προορισμών, ως ημερήσιων ή ολιγοήμερων αποδράσεων.
- Με την ανάδειξη αυτόνομων οικότουριστικών προορισμών διεθνούς εμβέλειας, πόλων έλξης για ομάδες περιηγητών ειδικών ενδιαφερόντων όπως είναι περιοχές με πουλιά, σπάνια είδη ζώων και φυτών

Παράρτημα Κεφ. 1

Διάγραμμα 1

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Ο ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Η Ελλάδα από πολύ παλιά υπήρξε τόπος περιηγητών εξαιτίας του μεγάλου πολιτιστικού, ιστορικού και φυσικού πλούτου της. Η τουριστική ανάπτυξη⁴ της χώρας ξεκίνησε τη δεκαετία του '50, για να εξελιχθεί σε μια από τις σημαντικότερες πηγές εσόδων, τόσο σε εθνικό επίπεδο, όσο και τοπικό, αφού πολλές περιοχές της έχουν ως κύρια πηγή εσόδων τον τουρισμό αφού υστερούν σε άλλες παραγωγικές δυνατότητες και πλήττονται από την ανεργία και είναι ο πλέον δυναμικός και αναπτυσσόμενος κλάδος της οικονομίας μας και από τους ελάχιστους συναλλαγματοφόρους πόρους που μας έχουν απομείνει, αρκεί μόνο να ληφθεί υπόψη ότι τα συναλλαγματικά έσοδα από τον συγκεκριμένο κλάδο δραστηριότητας είναι μεγαλύτερα από την συνολική αξία των εξαγωγών όλων των ελληνικών προϊόντων και υπηρεσιών, ενώ η δημιουργία και η προσφορά θέσεων απασχόλησης σε κάθε περιοχή της χώρας, είναι πολύ μεγαλύτερη από οποιονδήποτε άλλο τομέα. Τα συνολικά οφέλη της οικονομίας μας από την τουριστική παραγωγή που προσδιορίζονται αμέσως ή εμμέσως από την τουριστική ζήτηση κυμαίνονται από το 18% - 20% του Α.Ε.Π. Όμως η διεθνής τουριστική κρίση αλλά κυρίως η παγκόσμια οικονομική κρίση, πλήττει τον Ελληνικό τουρισμό. Ενώ οι προβλέψεις για το 2010 είναι εξαιρετικά δυσμενείς απουσιάζουν από την πολιτεία η υιοθέτηση συγκεκριμένων και ολοκληρωμένης μορφής μέτρων αναπτυξιακού χαρακτήρα που θα ενίσχυε την ανταγωνιστικότητα των τουριστικών επιχειρήσεων όσο και από την πλευρά της αγοράς η υιοθέτηση νέων εργαλείων και στρατηγικών επιλογών, μέσω των οποίων θα ξεπεράσει όσο το λιγότερο «επώδυνα» τη διεθνή ύφεση.

2.1 Οι προοπτικές του ελληνικού τουρισμού

Ο τουρισμός, αποτελεί ένα κατ'έξοχήν «ευαίσθητο» προϊόν του οποίου η διάθεση και η «εμπορία» κρύβει πολλές και απρόβλεπτες δυσκολίες. Για αυτό χρειάζεται ειδική μεταχείριση, τόσο από τους επιχειρηματίες του κλάδου πρώτιστος όμως από την ίδια την πολιτεία. Στην Ελλάδα έχουμε 5 συνολικά νομούς που παράγουν υψηλό τουριστικό προϊόν ενώ έχουμε συνολικά 54 νομούς με τελείως διαφορετικά χαρακτηριστικά. Κάθε περιφέρεια έχει διαφορετικά χαρακτηριστικά και

---

⁴

ΑΝΑΠΤΥΞΗ, Εμπορικό και βιομηχανικό Επιμελητήριο Αθηνών, Έτος 78, Τεύχος 6, Ιούνιος, 2003

έχει την ανάγκη και την δυνατότητα να προσφέρει διαφορετικό είδος τουρισμού. Οι παράκτιες και νησιωτικές περιοχές είναι πολύ περισσότερο τουριστικά αναπτυγμένες σε σχέση με την ηπειρωτική χώρα. Οι διαφορές οφείλονται στο πρότυπο του μαζικού παραθεριστικού τουρισμού που αποτελείται κυρίως από τον ήλιο και την θάλασσα. Από την άλλη πλευρά οι ορεινές περιοχές, οι πόλεις με αρχαιολογικό- πολιτιστικό περιβάλλον, αλλά και οι εναλλακτικές δραστηριότητες όπως είναι ο χειμερινός τουρισμός, ο ιαματικός τουρισμός, ο συνεδριακός και εκθεσιακός τουρισμός, ο αθλητικός τουρισμός, ο θρησκευτικός τουρισμός και ο οικοτουρισμός ενώ παρουσιάζουν σημαντικές δυνατότητες ανάπτυξης είναι ελλιπέστατα αξιοποιημένες. Συνεπώς κρίνεται αναγκαία η χάραξη μιας νέας πολιτικής που θα αναγνωρίζει την μοναδικότητα και τις ιδιαιτερότητες κάθε περιοχής και θα προωθεί παράλληλα τον τουριστικό κλάδο ως μέσο για την άμβλυνση των περιφερειακών και ενδοπεριφερειακών ανισοτήτων, μόνο με αυτή την πολιτική θα πετύχουμε την αναβάθμιση της ποιότητας του προσφερόμενου τουριστικού προϊόντος, την ανάπτυξη των εναλλακτικών και των ειδικών μορφών τουρισμού και την επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου. Οι αδυναμίες του ελληνικού τουρισμού όπως όλοι οι δρώντας και οι παροικούντες στο ελληνικό τουρισμό συμφωνούν οφείλονται στο μείζον πρόβλημα της χαμένης ανταγωνιστικότητας του. Πέραν της τιμής ο ελληνικός τουρισμός και άλλες σημαντικές αδυναμίες, που επιδεινώνουν το πρόβλημα της ανταγωνιστικότητας, όπως: η μεγάλη εξάρτηση από τους tour operators, την έντονη εποχικότητα, την μεγάλη εξάρτηση από μικρό αριθμό αγορών που συνήθως είναι το Ηνωμένο Βασίλειο και η Γερμανία, η απόσταση από αυτές τις χώρες προέλευσης σε σχέση με τις ανταγωνίστριες χώρες, την ανεπάρκεια υποστηρικτικών υποδομών όπως είναι τα γήπεδα του γκολφ και τα συνεδριακά κέντρα είναι χαρακτηριστικό ότι η Ισπανία διαθέτει σήμερα 255 γήπεδα γκολφ διεθνών προδιαγραφών, η Πορτογαλία 55, η Τουρκία 10 ενώ η χώρα μας μόνο 4 και τέλος η ανεπαρκής προώθηση του ελληνικού τουριστικού προϊόντος η οποία πλην ελαχίστων και εντελώς αποσπασματικών μέτρων, όπως για παράδειγμα η διαφημιστική εκστρατεία δεν φαίνεται να υπάρχει ένα ολοκληρωμένο εθνικό σχέδιο δράσης για την υποστήριξη του τουρισμού, αλλά ακόμα η διαφημιστική δαπάνη της χώρας μας είναι πολύ μικρότερη από τις ανταγωνίστριες χώρες. Η εικόνα της Ελλάδας ξεθωριάζει ακόμα περισσότερο, αν συνυπολογιστούν: η ανεπαρκής τεχνική υποδομή που αφορά το οδικό δίκτυο, τα αεροδρόμια, οι σταθμοί λεωφορείων και τρένων, τα λιμάνια, τις μαρίνες τις τηλεπικοινωνίες, η ανυπαρξία εξειδικευμένου φορέα, ο οποίος να δρα σε περιφερειακό επίπεδο, στο σχεδιασμό, την προβολή και τη διαφήμιση του

τουριστικού προϊόντος, το χαμηλό επίπεδο παρεχόμενης ξενοδοχειακής εκπαίδευσης εκ μέρους της πολιτείας το οποίο έχει ως αποτέλεσμα την ανεπάρκεια ζήτησης για εξειδικευμένο εργατικό δυναμικό και η μεγάλων διαστάσεων παραξενοδοχεία και η παραοικονομία σχεδόν σε όλη την τουριστική δραστηριότητα από ενοικιαζόμενα δωμάτια και ενοικιαζόμενα αυτοκίνητα μέχρι οργανωτές συνεδρίων. Μέσα σε αυτή την δίνη των προβλημάτων υπάρχει η αισιοδοξία ότι ο τουρισμός στην χώρα μας θα παρουσιάσει μια καλύτερη εικόνα τους προσεχείς μήνες, αφού υπάρχουν ενδείξεις ότι η τουριστική ζήτηση έχει αρχίσει να κινείται ομαλά αλλά με διακυμάνσεις ανά περιοχές, επιχειρηματίες και πολιτεία θέτουν ως στόχο την προσελκύσει 20 εκατομμυρίων τουριστών στην Ελλάδα μέσα στα επόμενα 10 χρόνια.

2.1.1 Τι πρέπει να γίνει για την ανάπτυξη του ελληνικού τουρισμού

Η μείωση της ανταγωνιστικότητας του τουριστικού μας προϊόντος, κυρίως έναντι των εκτός ευρωζώνης ανταγωνιστών μας όπως είναι η Τουρκία οφείλεται κυρίως στην περιορισμένη προβολή της χώρας μας ως δημοφιλούς τουριστικού προορισμού, για αυτό και η λήψη μέτρων αναπτυξιακού χαρακτήρα από την πλευρά της πολιτείας είναι σήμερα περισσότερο αναγκαία από ποτέ. Έμφαση κυρίως πρέπει να δοθεί στην απουσία της μακροπρόθεσμης αναπτυξιακής πολιτικής, στην απουσία του επώνυμου τουριστικού προϊόντος και των μονάδων πολυτελείας, στο μικρό μέγεθος των τουριστικών επιχειρήσεων, στην ύπαρξη εμποδίων για την είσοδο των ενδιαφερόμενων στο ξενοδοχειακό κλάδο, στην παρουσία των λίγων διεθνών αλυσίδων, στην υψηλή φορολογική και χρηματοοικονομική επιβάρυνση των τουριστικών επιχειρήσεων και τέλος στην χαμηλή ποιότητα των δημόσιων υποδομών. Παρά όλα αυτά η έξοδος από την κρίση είναι ακόμα εφικτή οι επιχειρήσεις που προχωρούν και δημιουργούν στρατηγικές συνεργασίες, και ακόμα περισσότερο αυτές που βλέπουν πέρα από την κρίση και επενδύουν σημαντικά χρηματικά ποσά αναλαμβάνοντας ένα υψηλό επιχειρηματικό ρίσκο έχουν την δυνατότητα να ξεπεράσουν την κρίση και να αναπτυχθούν. Ποιοι είναι όμως οι βασικοί άξονες πολιτικής που πρέπει η πολιτεία να χαράξει για την ανάπτυξη του τουρισμού, οι πολιτικές αυτές θα πρέπει να βασίζονται σε τρεις μεγάλες αρχές: Την πολυμορφία, την ποιότητα και την βιωσιμότητα του τουριστικού προϊόντος, ώστε να καταφέρουμε να

αυξήσουμε την κερδοφορία των επιχειρήσεων και να έχουμε ικανοποιημένους επισκέπτες.

- Χάραξη ενιαίας πολιτικής στον τουρισμό σε μακροχρόνια βάση και με την συνεργασία των φορέων, είναι απαραίτητο να τεθούν στόχοι ποσοτικοί και ποιοτικοί σε χρονικό ορίζοντα τουλάχιστον μιας δεκαετίας, οι στόχοι αυτοί αφορούν στα έσοδα από τον τουρισμό και στην προκαλούμενη από την τουριστική δραστηριότητα απασχόληση και θα εξειδικεύονται σε αφίξεις, διανυκτερεύσεις, μέση δαπάνη τουριστών και χωροχρονική κατανομή της τουριστικής δραστηριότητας, η στρατηγική επίτευξη των στόχων πρέπει να επιδιώκει την αειφόρο ανάπτυξη, βελτιώνοντας τα οφέλη με παράλληλη προστασία του περιβάλλοντος και του κοινωνικού ιστού των τουριστικών προορισμών
- Οργανωμένος επικοινωνιακός σχεδιασμός δηλαδή η προβολή που θα συνδέεται με την αποτελεσματικότητα. Μέχρι σήμερα η προβολή του τουρισμού, όταν βέβαια αυτή γίνεται, είναι αναποτελεσματική λόγω έλλειψης σχεδιασμού και χαμηλών κονδυλίων για αυτό το λόγο βασική προτεραιότητα πρέπει να αποτελεί η διάθεση μεγαλύτερων πόρων για την προβολή της Ελλάδας στο εξωτερικό. Είναι ακόμα αναγκαία η δημιουργία μικτού φορέα από τον δημόσιο και τον ιδιωτικό τομέα που θα σχεδιάζει και θα υλοποιεί με συγκεκριμένο στόχο την προβολή της χώρας.
- Διαφοροποίηση και εμπλουτισμός του τουριστικού μας προϊόντος. Τα τελευταία χρόνια εμφανίζεται μια κόπωση των τουριστών από την κλασική μορφή τουρισμού. Κατ' αρχήν ο επισκέπτης γίνεται πιο απαιτητικός ως προς το επίπεδο των υπηρεσιών. Ενδέχεται, λοιπόν, οι περιοχές προσκολλημένες στο τουριστικό μοντέλο «Θάλασσα – Ήλιος – Αμμουδιά», χωρίς υψηλά επίπεδα υποδομών και παρεχόμενων υπηρεσιών να παρουσιάσουν πτώση της ζήτησης. Υπάρχει βέβαια μια παράλληλη στροφή προς την αυθεντική επαφή με το φυσικό περιβάλλον και τους κατοίκους του τόπου προορισμού. Οι τοπικοί παράγοντες και οι επαγγελματίες του τουρισμού, πρέπει να συνειδητοποιήσουν αυτή τη νέα πραγματικότητα και προωθούν νέους τύπους αναψυχής, στηριγμένες στην ανάδειξη και τη διατήρηση των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών του φυσικού περιβάλλοντος μιας περιοχής.

- Εκσυγχρονισμός του τουριστικού μας προϊόντος, κυρίως όσο αφορά τις τουριστικές μας υποδομές και την παροχή ποιοτικών σε ανταγωνιστικές τιμές υπηρεσιών. Είναι απαραίτητη προϋπόθεση για την ποιοτική αναβάθμιση και την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας του ελληνικού τουρισμού. Οι υποδομές ιδιαίτερα στον τουρισμό έχουν καθυστερήσει σημαντικά, επίσης υπάρχουν σημαντικές ελλείψεις τόσο στις συγκοινωνιακές υποδομές, όσο και σε κοινωνικές υποδομές όπως είναι η υγεία, η ύδρευση, η αποχέτευση και άλλες υπηρεσίες καθαριότητας που θα πρέπει να προσφέρονται στους τουρίστες.
- Μείωση της γραφειοκρατίας που αποτρέπει τις τουριστικές επενδύσεις και από την πλευρά των ελληνικών αλλά και την ξένων επιχειρήσεων, και δημιουργία ενός σύγχρονου σταθερού και με χαμηλότερους συντελεστές φορολογικού συστήματος ώστε να υπάρξει δημιουργία ενός φιλικού στις νέες επενδύσεις θεσμικού πλαισίου, στη χώρα μας όπου η τουριστική πρώτη ύλη προσφέρεται δωρεάν, οι ξένες επενδύσεις είναι από ελάχιστες έως και ανύπαρκτες. Η αποκέντρωση των αρμοδιοτήτων του ΕΟΤ αποτελεί την ουσιαστικότερη μεταρρύθμιση στον τομέα του εκσυγχρονισμού της δημόσιας διοίκησης του τουρισμού και κάθε περιφέρεια θα μπορεί πλέον από μόνη της να αντιμετωπίζει αποτελεσματικά τις όποιες δυσκολίες προκύπτουν στα επενδυτικά σχέδια των ενδιαφερόμενων.
- Ανάπτυξη του ανθρωπίνου δυναμικού. Πρέπει να δημιουργηθεί ένα σύστημα εκπαίδευσης όλων των βαθμίδων και να συνδεθεί με την τουριστική βιομηχανία. Επίσης πρέπει να δημιουργηθούν ειδικότητες που θα εναρμονίζονται με τις εναλλακτικές και ειδικές μορφές τουρισμού.

2.1.2 Οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού

Ο τομέας εκείνος που κατά κύριο λόγο μπορεί να συμβάλει καθοριστικά στην ταχύρρυθμη οικονομική ανάπτυξη και στη δραστική μείωση της ανεργίας στη χώρα μας είναι χωρίς καμία αμφιβολία ο τουρισμός. Για να μπορέσει όμως να ωφεληθεί η Ελλάδα θα πρέπει εκτός από τον παραδοσιακό τουρισμό⁵ να αναπτύξει και άλλες μορφές τουρισμού όπως είναι ο συνεδριακός τουρισμός, ο αθλητικός τουρισμός, ο θρησκευτικός τουρισμός, ο πολιτιστικός τουρισμός και ο οικοτουρισμός που

5

<http://www.aigaio-net.gr/tourism>

αποτελούν εναλλακτικές μορφές τουρισμού. Οι βασικότερες μορφές εναλλακτικού τουρισμού είναι:

- Ο συνεδριακός και ο εκθεσιακός τουρισμός. Η μορφή αυτή περιλαμβάνει την οργάνωση συνεδρίων και διεθνών εκθέσεων σε περιοχές που προσφέρουν και άλλες δυνατότητες. Δυστυχώς όμως για την χώρα όμως ενώ οι δυνατότητες που διαθέτη για την ανάπτυξη του τουρισμού αυτού είναι πολύ μεγάλες, βρίσκεται στην τελευταία θέση στην διεθνή συνεδριακή πίτα από την άποψη του αριθμού των συνεδρίων που φιλοξενεί ετησίως. Μέχρι σήμερα όσες ελληνικές ξενοδοχειακές επιχειρήσεις επένδυσαν σε μεγάλα και σύγχρονα συνεδριακά κέντρα διαπίστωσαν ότι ο τζίρος των συνεδριακών πελατών τους ήταν διπλάσιος από αυτόν των άλλων πελατών τους και ότι παρά την διεθνή ύφεση η ζήτηση για συνεδριακό τουρισμό αυξάνει σε αντίθεση με το γενικό τουρισμό που μειώνεται. Για την ανάπτυξη όμως του συνεδριακού τουρισμού απαιτείται μια σειρά μέτρων τα οποία σχετίζονται τόσο με την υποδομή όσο και με την αλλαγή του θεσμικού πλαισίου για τους οργανωτές συνεδρίων και εκθέσεων καθώς πολλά μη ειδικευμένα άτομα οργανώνουν σήμερα συνέδρια με αποτέλεσμα να δυσφημίζεται η χώρα μας στο εξωτερικό.
- Αθλητικός τουρισμός, Το είδος αυτού του τουρισμού μπορεί να συνδυαστεί με αθλητικά γεγονότα, προπονήσεις ή και ατομικό αθλητισμό όπως η ποδηλασία. Στην Ελλάδα η μορφή αυτή του τουρισμού έχει μεγάλες δυνατότητες ανάπτυξης. Η πλειάδα των αθλητικών εγκαταστάσεων που προέκυψαν μετά από την οργάνωση των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004 μπορούν και πρέπει να αξιοποιηούν στο πλαίσιο του αθλητικού τουρισμού καθώς, επωφελούμενοι και από το καλό κλίμα, ξένοι αθλητές και αθλητικά σωματεία θα μπορούν να προετοιμάζονται για τα μεγάλα αθλητικά γεγονότα στην χώρα μας.
- Θρησκευτικός τουρισμός. Περιλαμβάνει εκκλησίες, μοναστήρια και που στη χώρα μας βρίσκεται ακόμα σε αρχικό στάδιο ανάπτυξης. Η Ελλάδα είναι ίσως μια από τις λίγες χώρες στον κόσμο που μπορεί να αναπτύξει τη μορφή αυτή του τουρισμού, καθώς τα ελληνικά μοναστήρια αποτελούν θαυμάσια τεκμήρια τέχνης και τεχνικής, χτισμένα από το 10^ο αιώνα συνδυάζουν την ελληνική ορθόδοξη παράδοση με την εξέλιξη της

αρχιτεκτονικής και της ζωγραφικής στον ελληνικό χώρο. Ο ορθόδοξος μοναχισμός έχει προσφέρει σε κάθε γωνιά του τόπου μας θαυμάσια μνημεία, προσαρμοσμένα απόλυτα στην γεωγραφική θέση, το ανάγλυφο του εδάφους και το φυσικό τοπίο.

- Πολιτιστικός τουρισμός, με αφορμή την επίσκεψη για πολιτιστικά γεγονότα ή για μνημεία. Η Ελλάδα έχει μια πολύ μεγάλη πολιτιστική κληρονομιά που αν την εκμεταλλευθεί σωστά θα προσελκύσει ένα μεγάλο μέρος της παγκόσμιας τουριστικής κίνησης. Η παραδοσιακή αρχιτεκτονική, οι παραδοσιακοί οικισμοί και τα ιστορικά κέντρα των πόλεων αποτελούν βασικά στοιχεία της πολιτιστικής κληρονομιάς και φυσιογνωμίας της χώρας μας. Ο πλούτος και η ποικιλομορφία της ελληνικής αρχιτεκτονικής κληρονομιάς αναδεικνύονται στους 653 διατηρητέους παραδοσιακούς οικισμούς, τα 8000 διατηρητέα κτήρια καθώς και τα αρχαία και τα βυζαντινά μνημεία. Η διατήρηση και ανάδειξη της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς αποτελεί συστατικό στοιχείο της τουριστικής ανάπτυξης και της προσφοράς εναλλακτικών δυνατοτήτων για κάθε είδους τουριστική δραστηριότητα. Πολλά κτήρια παραδοσιακής αρχιτεκτονικής έχουν σήμερα αποκτήσει νέες χρήσεις και στεγάζουν διάφορες λειτουργίες, όπως τουριστικά καταλύματα, μουσεία, εκθέσεις, δημόσιες και δημοτικές υπηρεσίες. Τα ιστορικά κέντρα των ελληνικών πόλεων αναζωογονούνται με ανακαινίσεις κτηρίων, πεζοδρομήσεις, και διαμορφώσεις χώρων αποτελώντας ελκυστικούς τόπους επίσκεψής τους. Επιπλέον σε ολόκληρο τον ελληνικό χώρο είναι διάσπαρτες οι οχυρώσεις οικισμών με φυλάκια, πύργους ή τείχη, χτισμένα από τους βυζαντινούς, συχνά επάνω σε θέσεις οχυρωμένες από τους αρχαίους χρόνους. Γενικότερα τα κάστρα του ελληνικού χώρου σηματοδοτούν την ιστορική διαμόρφωση του τόπου μας και αποτυπώνουν τη διαδοχή ιστορικών εποχών, οικοδομικών, τεχνικών και πολιτιστικών προτύπων.
- Οικότουρισμός, ο τουρισμός δηλαδή που συνδυάζει την τοπική οικονομική ανάπτυξη, τη διαφύλαξη της ποιότητας του περιβάλλοντος και την ανάδειξη των φυσικών πλεονεκτημάτων και της ιστορίας μια περιοχής. Οι συνδυασμοί όλων ή κάποιων από τα είδη τουρισμού που αναφέραμε πιο πάνω μπορούν να συμβάλουν καθοριστικά στην ανάπτυξη της χώρας μας. Η προσφορά τουριστικών πακέτων και ενημερώσεις για τον πολιτιστικό πλούτο που διαθέτει η Ελλάδα πρέπει να αποτελέσει

προτεραιότητα για τους τουριστικούς πράκτορες καθώς θα αμβλύνει τη χωροταξική συγκέντρωση της τουριστικής δραστηριότητας θα αναβαθμίσει και θα εμπλουτίσει το τουριστικό προϊόν που προσφέρεται από αυτήν.

2.2 Οι ταξιδιωτικές συνήθειες των τουριστών και το μελλοντικό τους προφίλ

Σταθερή αξία εξακολουθεί να αποτελεί για τις ελληνικές τουριστικές επιχειρήσεις τουρισμού, καθώς οι Έλληνες, παρά τις όποιες οικονομικές αντιξοότητες και παρά τις ιδιαιτερότητες που χαρακτηρίζουν τις ταξιδιωτικές του προτιμήσεις, παραμένουν μια από τις σημαντικότερες κατηγορίες πελατών του ελληνικού τουρισμού. Οι περισσότεροι Έλληνες προτιμούμε «ήρεμες» διακοπές, και επιλέγουμε να διαμένουμε σε ξενοδοχείο, είναι χαρακτηριστικό ότι τα τελευταία έξι χρόνια, η εσωτερική αγορά αποδίδει ένα μέσο ρυθμό αύξησης των διανυκτερεύσεων της τάξης του 3,5% ενώ είναι σταθερά αυξανόμενη η τάση μεταξύ ολοένα και περισσότερων Ελλήνων, να δοκιμάζουν νέα τουριστικά προϊόντα και υπηρεσίες, πέρα του παραδοσιακού μοντέλου των θερινών ή εορταστικών διακοπών. Ο Έλληνας τουρίστας ξοδεύει κατά μέσο όρο 600€-1000€ για τις διακοπές του που κατά παράδοση τις πραγματοποιεί τον Ιούλιο και Αύγουστο και οι οποίες διαρκούν 2 εβδομάδες, διαλέγει ξενοδοχείο με βασικό κριτήριο την καθαριότητα, την τοποθεσία και το κόστος, θέλει κλιματισμό στο δωμάτιο του, θεωρεί το επίπεδο των υπηρεσιών και τον υποδομών εφάμιλλο ή χειρότερο από τις άλλες χώρες τις ΕΕ στις οποίες όμως δεν ταξιδεύει και συχνά αφού συνήθως δεν ταξιδεύει στο εξωτερικό και πιστεύει πως στην Ελλάδα οι ξένοι τουρίστες τυγχάνουν μεγαλύτερης προσοχής από ότι αυτοί από τους τουριστικούς επιχειρηματίες. Το 82% των Ελλήνων τουριστών πραγματοποιεί τουλάχιστον ένα ταξίδι αναψυχής το χρόνο, ενώ περίπου το 72% πραγματοποιεί και ένα ή περισσότερα ταξίδια αναψυχής πέρα αυτού των καλοκαιρινών διακοπών, κατά την διάρκεια του χρόνου, ενώ ποσοστό 71% δηλώνει ότι δεν τον επηρεάζει ιδιαίτερα ως προς τα ταξίδια του τα τρομοκρατικά χτυπήματα αν και ένα ποσοστό περίπου στο 6,5% αναβάλει, καλού-κακού κάποιο ταξίδι στο εσωτερικό ή στο εξωτερικό. Βεβαίως φέτος η γενικότερη ύφεση και η οικονομική στενότητα φαίνεται ότι επηρεάζει τα σχέδια των Ελλήνων για διακοπές αφού ποσοστό 60% δηλώνει ότι σκέφτεται να κάνει λιγότερες ή πιο οικονομικές διακοπές. Όσο αφορά τώρα την

περιφερειακή κατανομή του ημεδαπού τουρισμού σύμφωνα με μελέτη του ΙΤΕΠ ο εσωτερικός τουρισμός⁶:

1. Εμφανίζει πολύ μικρότερο βαθμό συγκεντρώσεως, αφού οι 4 προσφιλέστερες περιοχές συγκεντρώνουν το 51% έναντι του 82% στην περίπτωση του αλλοδαπού. Στην περίπτωση του ημεδαπού τουρισμού 7 περιοχές τις χώρες μας έχουν ποσοστό που κυμαίνεται στο διάστημα 4,8%-7,39%. Στην περίπτωση του αλλοδαπού τουρισμού 5 από τις περιοχές αυτές έχουν μερίδια κυμαινόμενα στο διάστημα 0,55%-1,39%, Τέλος η περιφερειακή συγκέντρωση του ημεδαπού τουρισμού στις 4 προσφιλέστερες περιοχές του αλλοδαπού είναι 42% έναντι 82% για τον αλλοδαπό, το χαρακτηριστικό αυτό εξομαλύνει οριακά την περιφερειακή κατανομή της τουριστικής δραστηριότητας και αμβλύνει την περιφερειακή συγκέντρωση, που αποτελεί επιθυμητή εξέλιξη, όμως το μικρό μέγεθος του εσωτερικού τουρισμού σε σύγκριση με τον αλλοδαπό δεν επιτρέπει την δραστηκή αλλαγή της εικόνας.
2. Μεταξύ των 4 προσφιλέστερων περιοχών βρίσκονται τώρα η Πελοπόννησος, και η Κεντρική Μακεδονία, εκτοπίζοντας την Κρήτη και τα Ιόνια Νησιά
3. Το πιο ενδιαφέρον εύρημα είναι το μικρό μερίδιο της νησιωτικής χώρας στον εσωτερικό τουρισμό. Στο φαινόμενο αυτό μπορούν να δοθούν πολλές ερμηνείες. Ένας παράγοντας είναι η εντονότερη επιθυμία των Ελλήνων να γνωρίσουν την πατρίδα παρά όσο των αλλοδαπών να γνωρίσουν την Ελλάδα, άλλος παράγοντας είναι οι ισχυροί δεσμοί των κατοίκων των μεγάλων πόλεων προς τις ιδιαίτερες πατρίδες τους.
4. Μείωση του ποσοστού που δέχονται τα μεγάλα αστικά κέντρα, που κυρίως οφείλεται στην αυξανόμενη απαρέσκεια στις συνθήκες ζωής των μεγάλων πόλεων.

Αυτό είναι σε γενικές γραμμές το «προφίλ» του Έλληνα, ως προς της συνήθειες και τις προτιμήσεις που έχει στα ταξίδια και στις διακοπές του σύμφωνα με έρευνα που πραγματοποίησε η εταιρεία «Kara Research».

Όσον αφορά τώρα τις νέες τάσεις των τουριστών και το μελλοντικό τους προφίλ, τα προσεχή χρόνια για λόγους δημογραφικούς η ηλικία των δυνητικών τουριστών μετατοπίζεται προς ηλικίες μεγαλύτερες των 45 ετών. Σαν αποτέλεσμα θα παρουσιαστεί:

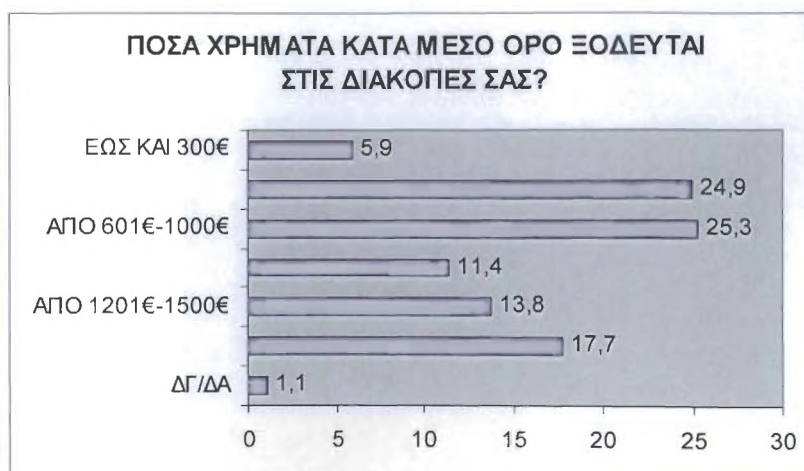
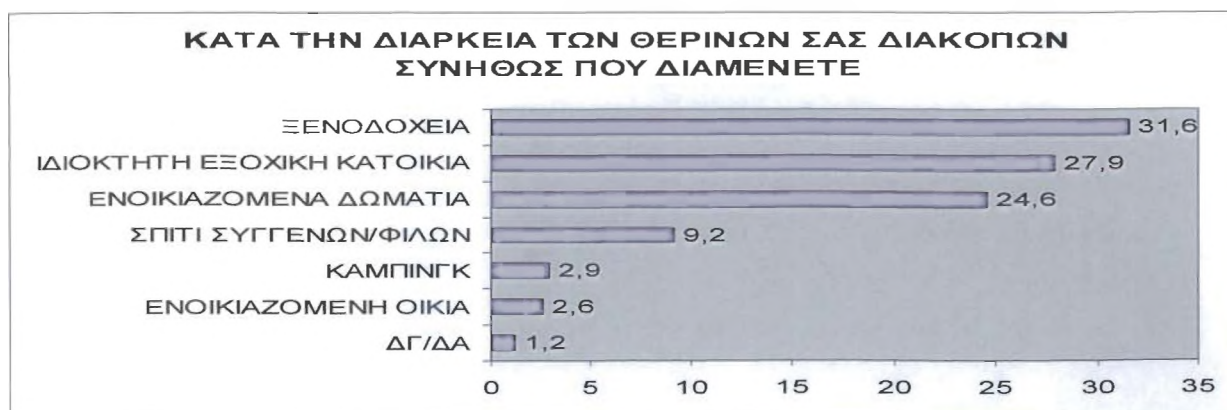
⁶

ΑΝΑΠΤΥΞΗ, Εμπορικό και βιομηχανικό Επιμελητήριο Αθηνών, Έτος 78, Τεύχος 5, Μάιος, 2003

- ❖ Μεγαλύτερος συντηρητισμός στις προτιμήσεις των τουριστών δηλαδή αναζήτηση ανέσεων, ποιότητας και ασφάλειας.
- ❖ Αύξηση της ζήτησης σε άνετα μέσα μετακίνησης – μεταφοράς.
- ❖ Αύξηση ζήτησης σε πιο ήρεμους τρόπους ψυχαγωγίας.
- ❖ Αύξηση τουριστικής κίνησης σε εκτός αιχμής χρονικές περιόδους.
- ❖ Αύξηση της ζήτησης για προορισμούς ολιγοήμερων διακοπών.
- ❖ Αύξηση της ζήτησης για ειδικά προϊόντα που επιλέγει κανείς παρορμητικά.
- ❖ Αύξηση της ζήτησης για μικρές ξενοδοχειακές μονάδες με «προσωπικότητα».
- ❖ Μείωση της ζήτησης για οργανωμένες εκδρομές μαζικού χαρακτήρα με συνοδεία ξεναγού.

Παράρτημα Κεφ. 2

Σε έρευνα που διενεργήθηκε από την εταιρία «Καρα Research» τον Απρίλιο του 2006, δόθηκαν οι παρακάτω απαντήσεις από Έλληνες τουρίστες σχετικά για το ύψος των χρημάτων που δαπανούν κατά την διάρκεια των θερινών τους διακοπών, και που αυτοί διαμένουν συνήθως.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΤΟ ΜΑΡΚΕΤΙΝΓΚ ΣΤΟΝ ΟΙΚΟΤΟΥΡΙΣΜΟ

Η διαχείριση και το μάρκετινγκ θεωρούνται από τα πιο σημαντικά ζητήματα στον τουριστικό σχεδιασμό, και ιδιαίτερα στον οικότουρισμό, εφόσον οι διάφορες μορφές και δραστηριότητες του χρησιμοποιούν κατεξοχήν περιβαλλοντικούς πόρους. Στο κεφάλαιο αυτό εξετάζονται αφενός τα κύρια προβλήματα και οι διάφορες προσεγγίσεις σχεδιασμού της διαχείρισης, αφετέρου οι σχετικές με το μάρκετινγκ προσεγγίσεις και πρακτικές.

3.1 Προβλήματα και στρατηγική προσέγγιση της διαχείρισης στον οικότουρισμό

Υπάρχουν δυο κύριες κατηγορίες ή τύποι προβλημάτων διαχείρισης της οικότουριστικής ανάπτυξης που πρέπει να αντιμετωπιστούν στον σχεδιασμό:

- Κοινωνικά προβλήματα, τα οποία αναφέρονται στις διάφορες αντιθέσεις και στους ανταγωνισμούς μεταξύ τουριστών και ντόπιων κατοίκων καθώς και μεταξύ ορισμένων ομάδων τουριστών λόγω των διαφορετικών απαιτήσεων που αυτοί έχουν και της διαφορετικής τους συμπεριφοράς τους.
- Οικολογικά προβλήματα, τα οποία αναφέρονται στην υποβάθμιση ή καταστροφή του φυσικού περιβάλλοντος (χλωρίδας και πανίδας) , κυρίως σε ευαίσθητες περιοχές, λόγω ανεξέλεγκτων δραστηριοτήτων (π.χ. πεζοπορία/ ποδοπατήσεις) σε σημεία προσπέλασης/ στάθμευσης ή σε περιοχές κατασκήνωσης, που επιφέρουν απώλεια βλάστησης, εδαφική διάβρωση κ.λ.π.

Με βάση το παραπάνω γενικό πλαίσιο προβλημάτων θα αναφερθούμε σε πιο ειδικά προβλήματα που θεωρούνται σημαντικά και απαιτούν άμεση αντιμετώπιση στη διαδικασία οικότουριστικού σχεδιασμού.

Ένα σημαντικό πρόβλημα αφορά τη συμπεριφορά και στάση μεμονωμένων τουριστών στο περιβάλλον προορισμού τους. Συμπεριφορά που άμεσα συναρτάται με το είδος της πληροφόρησης που έχουν ως προς τα χαρακτηριστικά και τις ιδιότητες του περιβάλλοντος στο εν λόγω χώρο αλλά και με το μορφωτικό και πολιτιστικό επίπεδο τους. Θεμέλιο για μια σωστή ή αειφόρο συμπεριφορά από πλευράς οικότουριστών θεωρείται η καλύτερη δυνατή αντίληψη του περιβάλλοντος και η σωστή κατανόηση που αποκτούν μέσω σωστά διαδεδωμένων πληροφοριών, του πώς

να συμπεριφέρονται στο συγκεκριμένο χώρο που επισκέπτονται. Σημαντική ευθύνη για μια σωστή συμπεριφορά των οικοτουριστών θεωρείται ότι έχουν οι οικοτουριστικές επιχειρήσεις που διαθέτουν το τελικό προϊόν στους επισκέπτες/τουρίστες, χωρίς να αγνοήσει κανείς και την ευθύνη των κυβερνήσεων ή δημόσιων φορέων των χωρών υποδοχής, που μπορούν και οφείλουν να ζητούν από τα επιχειρήσεις να ανταποκρίνονται ή να συμμορφώνονται σε συγκεκριμένες απαιτήσεις ή στάνταρ αειφορίας που οριοθετούν. Ως προς τις επιχειρήσεις αξίζει να σημειωθεί ότι οι σωστές διεργασίες λογιστικής συναρτώνται με την έννοια των περιβαλλοντικών περιοδικών ελέγχων (auditing), για να διακριβωθεί γιατί, που, πως και με ποιο κόστος οι σχετικές με τον οικοτουρισμό δραστηριότητες, προϊόντα και διαδικασίες βλάπτουν ή προστατεύουν το περιβάλλον.

Σχετικά με το ρόλο της περιβαλλοντικής αντίληψης στη διαχείριση των περιβαλλοντικών πόρων ή γενικότερα της οικοτουριστικής ανάπτυξης, ο άνθρωπος συμπεριφέρεται συνήθως σε συγκεκριμένο περιβάλλον σύμφωνα με τον τρόπο που το αντιλαμβάνεται και όχι σύμφωνα με τα περιβαλλοντικά χαρακτηριστικά ή άλλες αντικειμενικές ιδιότητες του χώρου. Σχετικός είναι και ο όρος «πολιτιστική εκτίμηση»⁷ (cultural appraisal) σε σχέση με την περιβαλλοντική αντίληψη, όρος που υποδηλώνει την επίγνωση της σημασίας διαφορετικών αντιλήψεων του περιβάλλοντος και έχει χρησιμοποιηθεί σε περιπτώσεις στις οποίες ομάδες διαφορετικής κουλτούρας έχουν αντιληφθεί και χρησιμοποιήσει το ίδιο περιβάλλον κατά διαφορετικό τρόπο. Στον οικοτουριστικό σχεδιασμό θεωρείται αναγκαίο να διερευνηθούν οι τρόποι με τους οποίους το περιβάλλον ενός χώρου γίνεται αντιληπτό από τις διάφορες ομάδες επισκεπτών. Και αυτό για να υπάρξουν σωστές εισροές σε διάφορες περιπτώσεις εφαρμογών όπως π.χ. (i) για τον προσδιορισμό της έλξης ορισμένων φυσικών περιοχών ή τοπίων για οικοτουριστικές δραστηριότητες ή (ii) για να διαμορφωθούν ειδικά προγράμματα επιμόρφωσης/πληροφόρησης των επισκεπτών σε συγκεκριμένες περιοχές. Η καλύτερη δυνατή πληροφόρηση σχετικά με το πώς οι άνθρωποι αντιλαμβάνονται και αντιδρούν στο περιβάλλον ή στα διάφορα χαρακτηριστικά του μπορεί να οδηγήσει στις πιο έγκυρες και αποτελεσματικές παρεμβάσεις προστασίας του.

Ένα σημαντικό επίσης πρόβλημα αποτελεί η ερήμωση ή μεγάλη μείωση του πληθυσμού ορεινών ή αγροτικών κοινοτήτων που γεωγραφικά βρίσκονται κοντά ή εντάσσονται σε φυσικές περιοχές, δασικές εκτάσεις ή εθνικούς δρυμούς. Και αυτό

⁷

ΜΑΛΛΙΑΡΗΣ Γ. ΠΕΤΡΟΣ, *ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΟ ΜΑΡΚΕΤΙΝΓΚ*, Εκδόσεις Αθ. Σταμούλης, Αθήνα, 2001

γιατί η ύπαρξη πληθυσμού στις κοινότητες αυτές και η διατήρηση της παραδοσιακής γεωργίας παίζουν σημαντικό ρόλο στον αγροτικό χώρο. Οι κάτοικοι των κοινοτήτων αυτών διαδραματίζουν, κάτω από προϋποθέσεις, σημαντικό ρόλο ως φύλακες ή προστάτες ενός ποικίλου και ελκυστικού φυσικού τοπίου. Επίσης συμβάλλουν, όπως διαπιστώνεται σε διάφορες περιπτώσεις διεθνώς ή μπορεί να συμβάλλουν με κατάλληλα μέτρα πολιτικής στη διαχείριση περιοχών ή κέντρων οικότουρισμού.

Τα σχετικά με το σύστημα σχεδιασμού και περιβαλλοντικής διαχείρισης προβλήματα είναι ποικίλα και διαπιστώνονται στη διάσταση που προκύπτει από συγκεκριμένες αναλύσεις των σχέσεων μεταξύ στόχων, από τη μια και αντικειμενικών σκοπών (που διατυπώνονται σε συγκεκριμένα προγράμματα ή μέτρα πολιτικής) και αποτελεσμάτων ή υλοποιήσεων, από την άλλη. Μια τέτοια διάσταση μπορεί να αποδοθεί:

- Στον τρόπο επίλυσης καταστάσεων αντιτιθέμενων αξιών, στην αδυναμία εδραίωσης, έσω κυρίως της πολιτικής διαδικασίας, συναινετικών διεργασιών και αποτελεσματικών διασυνδέσεων μεταξύ ποικίλων ομάδων κοινωνικών φορέων, δυνάμεων της αγοράς κ.λ.π. στα διάφορα επίπεδα χώρου.
- Στην αδυναμία του διοικητικού συστήματος (φορείς σχεδιασμού) να προάγει μέσω κατάλληλων ρυθμίσεων (π.χ. νομοθετικών) και διαδικασιών, την εφαρμογή, με συνέπεια και έγκαιρα, των στόχων για μια συμβιωτική σχέση περιβάλλοντος-τουρισμού.
- Στις συχνά εξωπραγματικές, ή μη ρεαλιστικές θέσεις ή αξίες που εντάσσουν στους στόχους οι διαμορφωτές πολιτικών (policy makers), παραγνωρίζοντας ή αγνοώντας, αφενός, δεδομένες σχέσεις μεταξύ υφιστάμενων προβληματικών καταστάσεων (μέγεθος και κόστος επίλυσης) και, αφετέρου, διαθέσιμα εργαλεία και πόρους (χρηματοοικονομικούς).
- Διοικητική/ διαχειριστική αναποτελεσματικότητα ως προς το χώρο-χρονικό και διατομεακό συντονισμό δημόσιων και ιδιωτικών επενδύσεων και των διαφόρων μέτρων περιβαλλοντικής και χωροταξικής πολιτικής.

3.1.1 Στρατηγική οικότουριστικής διαχείρισης

Για μια ολοκληρωμένη προσέγγιση των ζητημάτων διαχείρισης στη διαδικασία οικότουριστικού σχεδιασμού, παίζουν ρόλο ορισμένες προϋποθέσεις που είναι οι εξής:

- Απόκτηση και διαμόρφωση αξιόπιστων πληροφοριών που θα αποτελούν τη βάση συγκρότησης προγραμμάτων διαχείρισης αλλά και αναπτυξιακών σχεδίων οικότουρισμού, εφόσον στηρίζουν τις προσπάθειες των φορέων διαχείρισης ως προς τα εξής: (i) να διακριβώσουν και να εντοπίσουν υπάρχουσες και δυνάμει αντιθέσεις/συγκρούσεις(conflicts) στη χρήση των πόρων, (ii) να προσδιορίσουν τους στόχους διαχείρισης και να υπολογίσουν το κόστος και όφελος και (iii) να προσδιορίσουν τις χωρικές διαστάσεις (εθνικό /περιφερειακό /τοπικό επίπεδο) προγραμμάτων διαχείρισης ή αναπτυξιακών σχεδίων οικότουρισμού.
- Επιστημονικά δόκιμες μέθοδοι εκτίμησης και υπολογισμού οικονομικής, κοινωνικής και περιβαλλοντικής αξίας των πόρων οικότουρισμού στις προστατευόμενες περιοχές. Αντί μιας ενιαίας προσέγγισης ίδιας για όλες τις περιοχές, επιβάλλεται η διαφοροποίηση και ο προσδιορισμός διαφόρων επιπέδων ή βαθμών αξιών, κάτι που θα συμβάλει στη διαμόρφωση επιμέρους και διαφοροποιημένων, από περιοχή σε περιοχή, προγραμμάτων και μέτρων διαχείρισης.
- Πλήρης κατανόηση των αναγκών για διατήρηση των προστατευόμενων περιοχών και διαφύλαξη της «άγριας ζωής», δηλαδή της πανίδας και χλωρίδας τους. Πρόκειται για ανάγκες που συναρτώνται με τις ιδιότητες και τα χαρακτηριστικά των περιβαλλοντικών πόρων αλλά και των χρηστών. Μια τέτοια κατανόηση εξαρτάται από τα υπάρχοντα στατιστικά στοιχεία και τις ειδικές διασκοπήσεις (π.χ. ως προς τρόπους διακίνησης και τις ασκούμενες δραστηριότητες των επισκεπτών).

3.2 Οι προσεγγίσεις και οι πρακτικές μάρκετινγκ στον οικοτουρισμό

Το μάρκετινγκ γενικά προσεγγίζεται ως μια διαχειριστική λειτουργία που οργανώνει και κατευθύνει τις επιχειρησιακές δραστηριότητες διαφόρων φορέων (ιδιωτικών ή δημοσίων) επιδιώκοντας (μέσω κατάλληλων χειρισμών επηρεασμού της αγοραστικής δύναμης του καταναλωτή): (i) τη διαμόρφωση μιας αποτελεσματικής ζήτησης για συγκεκριμένα προϊόντα που προωθούνται, και κυρίως (ii) την προώθηση/ πώληση τέτοιων προϊόντων στον πελάτη/ χρήστη για την επίτευξη των στόχων (κέρδη ή άλλοι στόχοι) που έχουν τεθεί.

Στον τουρισμό το μάρκετινγκ θεωρείται (Krippendorf 1971) μια συστηματική και συντονισμένη διαμόρφωση και εφαρμογή επιχειρησιακής πολιτικής από τουριστικούς φορείς, δημόσιους ή ιδιωτικούς, σε τοπικό/ περιφερειακό, εθνικό ή διεθνές επίπεδο. Μια τέτοια πολιτική στοχεύει στην καλύτερη δυνατή ικανοποίηση των αναγκών ή επιδιώξεων διακριβωμένων ομάδων καταναλωτών και, παράλληλα, στην επίτευξη επαρκών ή ικανοποιητικών αποδόσεων. Υπάρχει επίσης άποψη (Middleton & Hawkins 1998) ότι το μάρκετινγκ αποτελεί κατεξοχήν εργαλείο τουριστικής διαχείρισης εργαλείο για τη σωστή επικοινωνία με την αγορά, για τον επηρεασμό της αγοράς και για επίτευξη αειφορίας στους τουριστικούς προορισμούς τις επόμενες δεκαετίες, εφόσον διαμορφωθούν και προσφερθούν προϊόντα αποδεκτής ποιότητας στους τουρίστες.

Δυο σχετικά πρόσφατα μελέτες μάρκετινγκ στον τουρισμό, που περιλαμβάνουν μια ευρύτατη ανάλυση διαφόρων παραμέτρων και εφαρμογών, είναι αυτές του Middleton (1994) και των Holloway και Robinson (1995). Στην πρώτη μελέτη, πέρα από την ανάλυση εννοιών, αρχών και στόχων του τουριστικού μάρκετινγκ, παρουσιάζονται ορισμένα παραδείγματα που εφαρμόστηκαν από διάφορους φορείς της τουριστικής βιομηχανίας. Από τη δεύτερη μελέτη αναφέρουμε επιλεκτικά δυο παραμέτρους που θεωρούμε σημαντικές στο σχεδιασμό και την υλοποίηση και του οικοτουριστικού μάρκετινγκ.

Η πρώτη παράμετρος αφορά τη συγκρότηση ενός σχεδίου μάρκετινγκ, ενός σχεδίου που περιλαμβάνει τις κύριες διαδικασίες και δράσεις υλοποίησης και παρουσιάζεται στο Διάγραμμα 9.

Η δεύτερη παράμετρος αναφέρεται στην έννοια «μείγμα μάρκετινγκ», σε τέσσερα βασικά συστατικά στοιχεία του μάρκετινγκ, τα οποία θεωρούνται τα

κύρια εργαλεία που χρησιμοποιεί ένας φορέας ή μια επιχείρηση για την προώθηση των στόχων της στις αγορές. Τα εν λόγω στοιχεία, που παρουσιάζονται στο διάγραμμα 10, είναι αλληλεξαρτώμενα και με ποικίλο βαθμό αλληλοεπηρεασμού. Για παράδειγμα, οι τιμές ενός προϊόντος το κυρίαρχο στοιχείο επηρεασμού του καταναλωτή/ τουρίστα, επηρεάζονται από τη σύνθεση ή τις γραμμές ενός προϊόντος, που κι αυτές προσδιορίζουν και επηρεάζουν το είδος και περιεχόμενο των μέτρων προώθησης των πωλήσεων που θα αποφασιστούν. Η ευρύτητα και ποικιλία των γραμμών προϊόντων που προσφέρει μια επιχείρηση επηρεάζει κατά διαφορετικό τρόπο τα υπόλοιπα τρία στοιχεία του μείγματος μάρκετινγκ. Διαφορετικά προϊόντα έχουν στόχο διαφορετικά τμήματα της αγοράς και απαιτούν διαφορετικά μέτρα προώθησης πωλήσεων ή διαφορετικές στρατηγικές διαφήμισης.

Αναλύοντας το μάρκετινγκ στο πλαίσιο μιας περιβαλλοντικής και αειφόρου τουριστικής αναπτυξιακής προσέγγισης, αξίζει να αναφερθούμε στην άποψη του Αγγλικού Οργανισμού Τουρισμού (English Tourist Board 1991). Ο οργανισμός αυτός επισημαίνει ότι το περιβαλλοντικό, ή «πράσινο» μάρκετινγκ, στον τουρισμό πρέπει να είναι γνήσιο ή αυθεντικό και να βασίζεται σε μια άρτια διαμορφωμένη και ολοκληρωμένη περιβαλλοντική πολιτική. Έτσι συνιστά στους αρμόδιους τουριστικούς οργανισμούς, φορείς και επιχειρήσεις ορισμένες αρχές ή κατευθύνσεις, όπως:

- Αμερόληπτη και τεκμηριωμένη προσέγγιση των περιβαλλοντικών απαιτήσεων που συναρτώνται με αναπτυξιακές παραμέτρους.
- Ορθολογική διακρίβωση των περιβαλλοντικών ωφελειών που προσφέρουν τα τουριστικά προϊόντα.
- Ανάλυση ολοκληρωμένης ανάλυσης τουριστικού προϊόντος και αγοράς για ένα αποδοτικό συνδυασμό/ συνταίριασμα.
- Παρουσίαση λεπτομερών/ επαρκών περιβαλλοντικών στοιχείων που χαρακτηρίζουν ένα προϊόν.
- Θεώρηση και ένταξη περιβαλλοντικών διατάξεων στα προωθούμενα για πώληση τουριστικά προϊόντα.

Η διασύνδεση και η ένταξη ζητημάτων αειφορίας σε σχέδια ή σχετικές αποφάσεις τουριστικού μάρκετινγκ συναρτάται με τα ακόλουθα έξι σημεία που έχουν θετικούς και αρνητικούς παράγοντες που επηρεάζουν σε μεγάλο βαθμό τη ζήτηση και τις επιχειρήσεις.

1. Ενδιαφέρον και απαίτηση του πελάτη για ήρεμες διακοπές με ευκαιρίες για χαλάρωση και δραστηριότητες υπαίθριας αναψυχής σε ένα ελκυστικό φυσικό περιβάλλον.
2. Ενδιαφέρον του πελάτη για προσπέλαση σε τοπικά πολιτιστικά δρώμενα όπως παραδόσεις και έθιμα, μουσεία, εκθέσεις και φεστιβάλ σε χώρους και οικισμούς του τόπου προορισμού, κυρίως μακριά από κέντρα μαζικού τουρισμού.
3. Ενδιαφέρον του πελάτη για ειδικά προϊόντα οικότουρισμού ή προϊόντα που του προσφέρουν υψηλής περιβαλλοντικής ποιότητας οφέλη και εμπειρίες αλλά και συμβάλλουν επίσης στην προστασία του περιβάλλοντος.
4. Ο πελάτης αποφεύγει αρνητικές περιβαλλοντικές συνθήκες (π.χ. μόλυνσης, ρύπανσης), που προκαλούν εμφανείς φθορές στους φυσικούς πόρους αλλά και κινδύνους στον ίδιο. Κατά την αντίληψη του πελάτη, ένα υποβαθμισμένο προϊόν προσδιορίζεται κυρίως από επικίνδυνους βαθμούς ρύπανσης, μόλυνσης ή θορύβου και από διαβρωμένα φυσικά τοπία.
5. Ο πελάτης αποφεύγει δύσμορφα, υπερφορτωμένα με κτίσματα και κατακλυζόμενα με κόσμο τουριστικά κέντρα, συνήθως αποτέλεσμα ή προϊόν του εμπορικού και του ελλιπούς δημοσίου ελέγχου ή και της αυθαίρετης δόμησης.
6. Ο πελάτης αποφεύγει τόπους προορισμού όπου οι κάτοικοι συμπεριφέρονται μη φιλικά ή επιδεικνύουν εχθρική στάση και όπου η ποιότητα των υπηρεσιών συναρτώμενη με την συμπεριφορά των απασχολουμένων χαρακτηρίζεται από έλλειψη φιλικής υποδοχής.

Η διαδικασία προώθησης⁸ του τουριστικού προϊόντος αποδίδει ιδιαίτερη έμφαση σε δυο στόχους :

1. Ως προς την προσφορά στο σχεδιασμό ορθολογικά και επιλεγμένων και ενταγμένων στο περιβάλλον, συνήθως συγκροτήματα χαμηλής πυκνότητας.
2. Ως προς τη ζήτηση στην προσέλκυση μικρότερου αριθμού τουριστών, κυρίως ειδικών ενδιαφερόντων, και ομάδων που σέβονται το τοπικό

⁸

ΜΑΛΛΙΑΡΗΣ Γ. ΠΕΤΡΟΣ, *ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΟ ΜΑΡΚΕΤΙΝΓΚ*, Εκδόσεις Αθ. Σταμούλης, Αθήνα, 2001

περιβάλλον (φυσικό και πολιτιστικό) αλλά και με δυνατότητες σημαντικών δαπανών και μεγαλύτερης διάρκειας παραμονής.

3.2.1 Σύγχρονες προσεγγίσεις και πρακτικές μάρκετινγκ στον οικότουρισμό

Για να διαμορφωθεί και να ενταχθεί στο σύστημα δραστηριοτήτων μιας επιχείρησης η καλύτερη μέθοδος μάρκετινγκ μιας περιοχής οικότουρισμού, απαιτείται μια ολοκληρωμένη προσέγγιση, που περιλαμβάνει συνεργασία με τοπικές κοινότητες και θεώρηση των σχετικών οργανωτικών προγραμμάτων ντόπιων ιδιωτικών ή εθελοντικών φορέων. Κατά την άποψη τους η βέλτιστη μέθοδος εμπεριέχει και συνδυάζει ορισμένα συστατικά στοιχεία από τους τρεις τύπους μάρκετινγκ: το παραδοσιακό το κοινωνικό και το οικολογικό μάρκετινγκ. Στο μάρκετινγκ εταιρειών ή οργανώσεων οικότουρισμού εντάσσουν τέσσερις κύριους παράγοντες, που πρέπει να προσδιορίζονται και συναρτώνται με περιβαλλοντικούς στόχους:

- Επιλογές αγορών προς τις οποίες προσανατολίζεται το μάρκετινγκ. Πρόκειται για αγορές συμβατές με τους οργανωτικούς και αναπτυξιακούς στόχους της εταιρείας.
- Διαμόρφωση της επιθυμητής εικόνας της εταιρείας (μια διακριτή θέση στην αγορά) και των προϊόντων που διαθέτει (προϊόντα εναλλακτικά του μαζικού τουρισμού).
- Οριοθέτηση των αντικειμενικών σκοπών της εταιρείας για τις περιοχές προορισμού και τα προϊόντα σκοπών που καλύπτουν το σύνολο των αντιπροσωπευτικών και συστατικών στοιχείων του οικότουρισμού: αειφόρος ανάπτυξη, ελάχιστες περιβαλλοντικές επιπτώσεις, εμπλοκή τοπικών κοινοτήτων, υψηλής ποιότητας εμπειρίες για τους τουρίστες.
- Διαμόρφωση των συστατικών ή του μείγματος του μάρκετινγκ που αποτελεί τον πυρήνα του συστήματος μάρκετινγκ μιας εταιρείας και περιλαμβάνει τα προσφερόμενα προϊόντα σε άμεση συνάρτηση με τις θέσεις/ περιοχές προορισμού τη διανομή των προϊόντων (πλέγμα καναλιών προώθησης προϊόντων / υπηρεσιών από την εταιρεία στις αγορές) σε συνάρτηση τις τιμές των προϊόντων και τις διαφημιστικές καμπάνιες.

Το είδος και οι πρακτικές μάρκετινγκ που ασκούνται από τις επιχειρήσεις οικότουρισμού ή από τους προμηθευτές προϊόντων οικότουρισμού ποικίλλουν, όπως διαπιστώνεται στη διαφημιστική ορολογία. Στις διαφημιστικές καμπάνιες διαφόρων φορέων (Tour operators, πρακτορείων κλπ) που προσφέρουν προϊόντα οικότουρισμού παρουσιάζεται μια ευρύτατη γκάμα εκφράσεων, διαφημιστικών συνθημάτων και όρων που χαρακτηρίζουν τα διατιθέμενα προϊόντα. Πρόκειται για μια γκάμα διαφημίσεων με διαφορετικούς βαθμούς σαφήνειας ή διαφορετικούς προσανατολισμούς που διακρίνεται ως προς τέσσερις διαστάσεις:

1. Την οίκο-εμπορική διάσταση, που περιλαμβάνει μια διαφημιστική ορολογία και εκφράσεις (π.χ. περιοχές ασυνήθεις, πρωτότυπες, εκτός μαζικού τουρισμού) που στοχεύουν στις πωλήσεις ευρύτατου φάσματος προϊόντων με την προσέλκυση ποικίλων αγορών.
2. Τη διάσταση «κύριες, διακριτές και χαρακτηριστικές ιδιότητες οικότουρισμού», που περιλαμβάνει εκφράσεις και αναφορές σε έννοιες σχετικές με ιδιότητες προϊόντων που εστιάζονται στο φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον: οικολογική ευαισθησία, πολιτιστικά ενδιαφέροντα, τοπική κουλτούρα, φυσικές διαδρομές ή ταξίδια στη φύση.
3. Την επιστημονική διάσταση, και με έμφαση στην προστασία του φυσικού περιβάλλοντος, με κύριο στόχο και προσανατολισμό στα επιστημονικά χαρακτηριστικά των οικολογικών προϊόντων (επιστημονικές /εξερευνητικές αποστολές) και στη συμμετοχή σε διεργασίες προστασίας τους (εθελοντική συμμετοχή σε έργα αποκατάστασης και αναβάθμισης του περιβάλλοντος).
4. Τη διάσταση που είναι προσανατολισμένη και επεξηγηματική των τοπικών αξιών και διαδικασιών συμμετοχής. Περιλαμβάνει εκφράσεις και αναφορές σε μικρές ομάδες συμμετοχής στις οικότουριστικές δραστηριότητες (οκτώ έως δέκα άτομα), σε τοπικούς φυσιολάτρες οδηγούς στις τοπικές επιχειρηματικές οργανώσεις σε διάφορες μορφές συμμετοχής στα τοπικά δρώμενα.

Η διαμόρφωση και η υλοποίηση ενός υπεύθυνου και αποτελεσματικού προγράμματος μάρκετινγκ εξαρτάται από διάφορους παράγοντες που συναρτώνται με το προϊόν, την αγορά και τους φορείς ή επιχειρήσεις οικοτουρισμού. Ένα τέτοιο πρόγραμμα θα πρέπει να στηρίζεται, κατά την γνώμη μας ισχυρή οικονομική βάση, να παρέχει όλες τις προϋποθέσεις και δυνατότητες για υπεύθυνες και ικανοποιητικές ταξιδιωτικές εμπειρίες, να προσφέρει κοινωνικό-οικονομικά οφέλη στις τοπικές κοινότητες και κυρίως να σέβεται τους περιβαλλοντικούς πόρους, τη βάση των οικοτουριστικών δραστηριοτήτων. Σχετικά με ένα τέτοιο πρόγραμμα θα αναφερθούμε σε δυο βασικές κατά τη άποψη μας παραμέτρους συγκρότησης του.

- i. Η πρώτη παράμετρος αφορά την αποδοχή και ένταξη ορισμένων αρχών και αναπτυξιακών αξιών σε ένα πρόγραμμα μάρκετινγκ, αρχές στις οποίες πρέπει να στηρίζονται οι ασκούμενες δραστηριότητες και πρακτικές οικοτουρισμού.

Τέτοιες αρχές και αναπτυξιακές αξίες είναι:

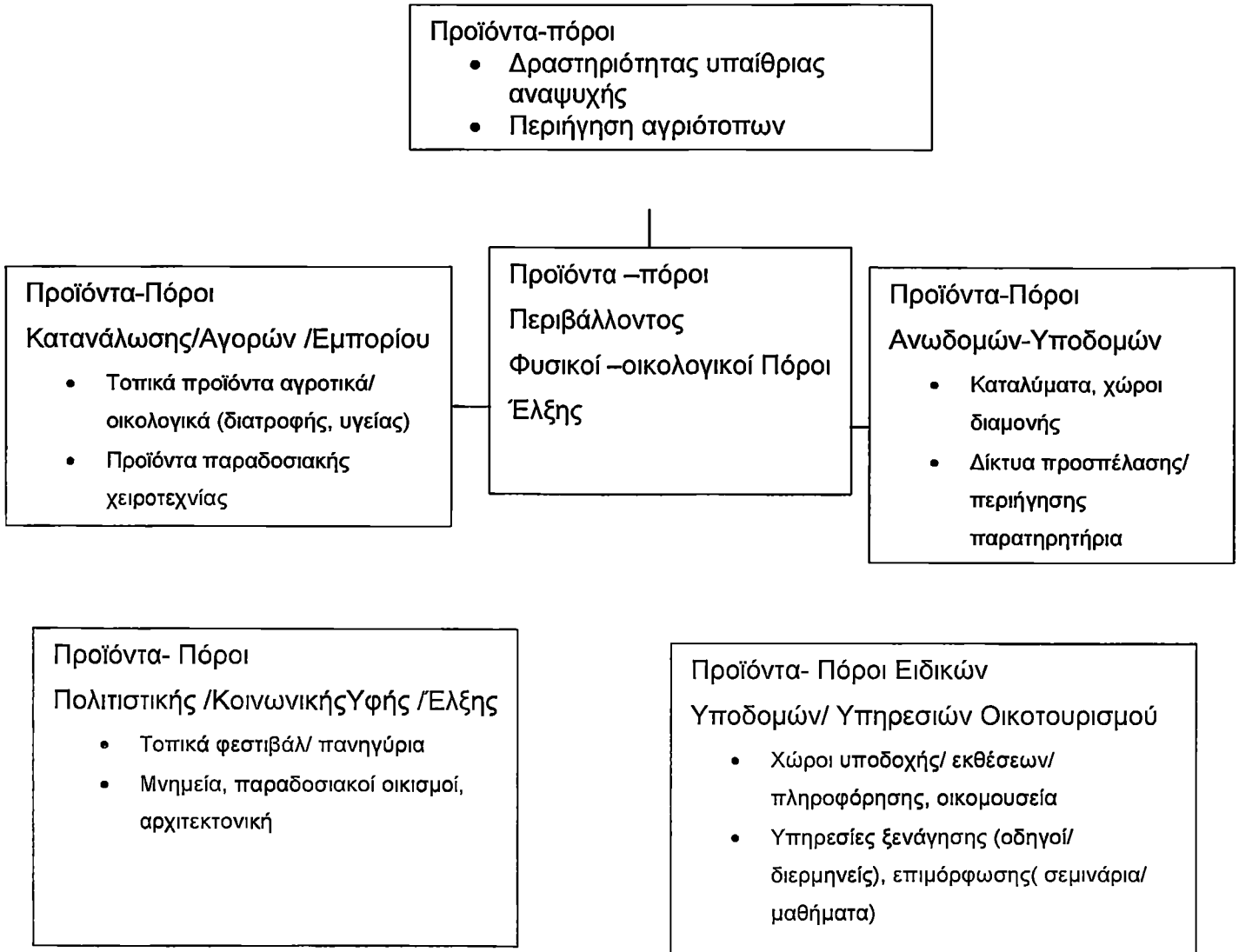
- Αποδοχή διαμόρφωση και προώθηση μιας στρατηγικής και μακροπρόθεσμης αναπτυξιακής προοπτικής διαχείρισης της προσφοράς, που αναγνωρίζει τις ιδιότητες και αξίες των πόρων και οριοθετεί τόσο τους αναγκαίους περιορισμούς ή αναπτυξιακά όρια όσο και τις δυνατότητες τους.
- Κατανόηση και αποδοχή ως αναγκαίας της διασύνδεσης και της δυνάμει συμβιωτικής σχέσης μεταξύ προστασίας (των πόρων οικοτουρισμού) και μάρκετινγκ (προώθηση προς κατανάλωση).
- Εναρμονισμός και διευθέτηση των αντιθέσεων μεταξύ των στόχων του περιβαλλοντικού ή «πράσινου» μάρκετινγκ και των επιδιώξεων στόχων ή δεσμεύσεων της τουριστικής βιομηχανίας, προς την κατεύθυνση διαμόρφωσης και άσκησης υπεύθυνων περιβαλλοντικών δράσεων.
- Αποδοχή της ανάγκης ύπαρξης κατανόησης και συνεργασίας μεταξύ τοπικών κοινοτήτων, κρατικών/ δημόσιων φορέων, οργανώσεων περιβαλλοντικών/ πολιτιστικών ενδιαφερόντων και τουριστικής βιομηχανίας.
- Οριοθέτηση ομάδων πελατών/ οικοτουριστών μέσω μιας ορθολογικής διακρίβωσης και επιλογής εκείνων των τμημάτων της αγοράς που ταιριάζουν καλύτερα στη σειρά ή τις γραμμές των οικοτουριστικών προϊόντων που προωθούνται.

- Υιοθέτηση κοινώς αποδεκτών προτύπων ή κανόνων χρήσης, λειτουργίας και απόδοσης οικότουριστικών προϊόντων καθώς και κωδικών συμπεριφοράς στη άσκηση διαφόρων δραστηριοτήτων και πρακτικών είτε από τουρίστες είτε από διαχειριστές περιοχών οικότουρισμού.
  - ii. Η δεύτερη παράμετρος συγκρότησης ενός προγράμματος μάρκετινγκ αφορά την οργάνωση πακέτων οικότουρισμού, δηλαδή τη διαμόρφωση και υλοποίηση συγκεκριμένων οργανωτικών σχημάτων οικότουριστικών δραστηριοτήτων, κάτι που απαιτεί ιδιαίτερη προσοχή και συνιστά βασικό στοιχείο/ στόχο του οικότουριστικού μάρκετινγκ. Ένα γενικό καθοδηγητικό πλαίσιο για την οργάνωση πακέτων οικότουρισμού προκύπτει από την συγκριτική ανάλυση και συσχέτιση δυο βασικών παραμέτρων:
    - Την παράμετρο των ομάδων καταναλωτών που διαφοροποιούνται μεταξύ τους ως προς τις απαιτήσεις. Πρόκειται για μια διαίρεση της αγοράς με μεταβλητές κατάτμησης που διακρίνονται σε γεωγραφικές (χώρες προέλευσης), κοινωνικές / δημογραφικές (ηλικία, επίπεδο μόρφωσης, εισοδήματα) ψυχογραφικές / συμπεριφοράς (προσωπικότητα, τρόποι και στάσεις χρήσης προϊόντων κ.λ.π.).
    - Την παράμετρο «διαμόρφωση προϊόντων οικότουρισμού» που αναφέρεται στη συγκρότηση διακριτών ομάδων προϊόντων που περιλαμβάνουν τους χαρακτηριστικούς περιβαλλοντικούς πόρους συγκεκριμένων περιοχών και τα συναρτώμενα με αυτούς στοιχεία έλξης και λειτουργίας που διαμορφώνουν ένα άρτιο και ανταγωνιστικό προϊόν.

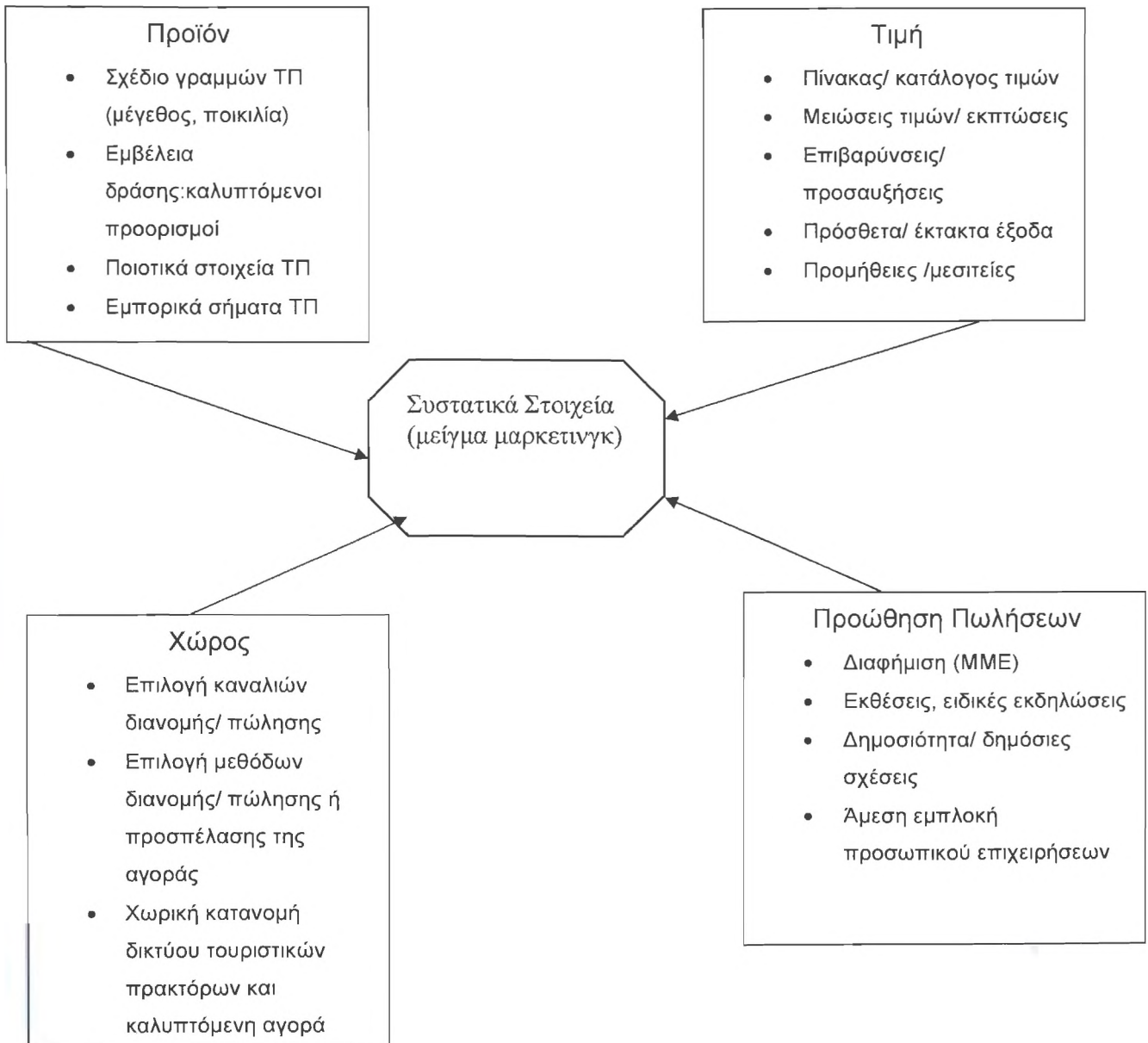
Η οργάνωση τέτοιων πακέτων όλα τα στοιχεία του μείγματος μάρκετινγκ κεντρικό σημείο όμως ενός πακέτου οικότουρισμού αποτελεί το προϊόν και κυρίως οι ιδιότητες των φυσικών περιβαλλοντικών πόρων και η λειτουργική διασύνδεση τους με τους άλλους πόρους και συναφή προϊόντα.

Παράρτημα Κεφ. 3

Οικότουριστικά προϊόντα

Συστατικά στοιχεία τουριστικού μάρκετινγκ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

Η ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΟΙΚΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΔΙΕΘΝΩΣ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Σύμφωνα με την γνώμη πολλών ειδικών σε θέματα οικοτουρισμού ο «πραγματικός Οικοτουρισμός» χαρακτηρίζεται από ταξίδια σε φυσικές περιοχές, περιοχές κυρίως απομακρυσμένες, κατοικημένες ή ακατοίκητες, που βρίσκονται συνήθως σε κάποιο καθεστώς περιβαλλοντικής προστασίας σε διεθνές ή εθνικό επίπεδο.

Ελαχιστοποιεί τις επιπτώσεις στο περιβάλλον μέσω ρυθμίσεων και επιδιώκει να ελαχιστοποιήσει τις δυσμενείς επιδράσεις που επιφέρουν οι τουριστικές υποδομές και δραστηριότητες.

Δημιουργεί και ενδυναμώνει την περιβαλλοντική συνείδηση και επιμόρφωση, με την συμβολή και σύμπραξη επιχειρήσεων και τοπικών φορέων ανάπτυξης οικοτουρισμού και μέσω των κατάλληλων μέτρων όπως οι σωστά εκπαιδευμένοι οδηγοί που απευθύνονται στους τουρίστες, στους ντόπιους κατοίκους, αλλά και στους απασχολούμενους στις επιχειρήσεις.

Προσφέρει άμεσα οικονομικά οφέλη για την προστασία του περιβάλλοντός από τους φόρους των επιχειρήσεων, από τα τέλη εισόδου στα πάρκα και από τις εθελοντικές συνεισφορές για την προστασία και την επιμόρφωση.

Προσφέρει οικονομικά οφέλη και συμβάλει στην ενδυνάμωση του τοπικού πληθυσμού. Με την αναγκαία εμπλοκή των τοπικών κοινοτήτων στην αναπτυξιακή διαδικασία δημιουργούνται εισοδήματα και αναβαθμίζονται οι υποδομές.

Εκτιμά και σέβεται την τοπική κουλτούρα και τα πολιτιστικά αγαθά των τόπου προορισμού, αφού εκτός από το περιβάλλον ο οικοτουρίστας ευαισθητοποιείται και συμπεριφέρεται υπεύθυνα και με σεβασμό και ως προς τα πολιτιστικά δρώμενα στο χώρο προορισμού.

Τέλος συμβάλει στην στήριξη των ανθρώπινων δικαιωμάτων και των δημοκρατικών κινήσεων ή δραστηριοτήτων για θεμελιώδεις ελευθερίες. Αυτό συνίσταται στο ότι πρόκειται για μια κοινωνικό-πολιτική διάσταση σχετική με την συμπεριφορά του οικοτουρίστα, που εκφράζει την ευαισθητοποίηση του για το πολιτικό περιβάλλον και το κοινωνικό κλίμα που επικρατεί στο τόπο που επισκέπτεται.

4.1 Διεθνή παραδείγματα οικοτουριστικής ανάπτυξης

Ορισμένα διεθνή παραδείγματα σχετικά με τα προβλήματα, τις ασκούμενες πολιτικές και τις επιπτώσεις της οικοτουριστικής ανάπτυξης αποτελούν η ανάπτυξη του οικοτουρισμού στην Κόστα Ρίκα και στην Κένυα.

4.1.1 Κόστα Ρίκα

Στην δεκαετία του 1990 η Κόστα Ρίκα έγινε η πιο δημοφιλής χώρα οικοτουρισμού, ξεπερνώντας την Κένυα και το Νεπάλ με συνολική ετήσια τουριστική αύξηση της τάξεως του 17% την πρώτη πενταετία. Πρόκειται για μια χώρα που διαθέτει τους αναγκαίους φυσικούς πόρους και πληρεί της προϋποθέσεις για μια σωστή ανάπτυξη του οικοτουρισμού. Παρά την αύξηση της δημοτικότητας της τα τελευταία χρόνια δεν έλειψαν τα προβλήματα και οι αρνητικοί παράγοντες οι οποίοι προκάλεσαν την μείωση των τουριστικών εισροών. Προβλήματα που έχουν να κάνουν με την περιβαλλοντική υποβάθμιση όπως την ρύπανση των ακτών και εκδασώσεις εκτός εθνικών πάρκων με αποτέλεσμα να δημιουργηθεί αρνητική δημοσιότητα στις χώρες προέλευσης τουρισμού. Ο κυβερνητικός σχεδιασμός θεωρείται αναποτελεσματικός και χαρακτηρίζεται ως «μη ξεκάθαρος» αφού προωθείται μια πολιτική διπλής κατεύθυνσης, φυσικά προβάλλονται και προωθούνται με εντατικό μάρκετινγκ το φυσικό περιβάλλον αλλά προωθείται και ο μαζικός τουρισμός και η εντατική ανάπτυξη στις παράκτιες ζώνες και στα αστικά κέντρα. Όσον αφορά τώρα τα προβλήματα του τοπικού πληθυσμού να ελέγξει την ανάπτυξη και να προσκομίσει οφέλη εντοπίζονται: I) Στην έλλειψη πρωτοβουλιών και στις ελάχιστες κρατικές παρεμβάσεις. II) Στα χαμηλά επίπεδα επίγνωσης του πληθυσμού για τις αναπτυξιακές δυνατότητες και ευκαιρίες. III) Τέλος στις αναπτυξιακές πρωτοβουλίες που προέρχονται από άτομα ή επιχειρήσεις εκτός περιοχής λόγω αδυναμίας και ανεπιτυχών προσπαθειών των τοπικών αναπτυξιακών οργανώσεων να προωθήσουν ομαδικές κοινοτικές πρωτοβουλίες.

4.1.2 Κένυα

Η Κένυα θεωρείται πρωτοπόρος και η πιο δημοφιλής στην Αφρική στον «τουρισμό της άγριας ζωής» και από πολλούς θεωρείται το «κύριο οικότουριστικό θέλγητρο παγκοσμίως». Στις αρχές του 1990 ξεπερνούσε όλες τις αφρικάνικες χώρες σε τουριστικά έσοδα, αλλά και ως προς την δραστηριοποίηση σε ζητήματα οικότουρισμού δημιουργώντας την πρώτη Εταιρεία Οικότουρισμού στην Αφρική την Ecotourism Society of Kenya το 1993. Στην Κένυα ο Οικότουρισμός στηρίζεται στο εκτεταμένο δίκτυο πάρκων και φυσικών πόρων της χώρας με 26 πάρκα και 28 περιοχές προστασίας και στις προσπάθειες που έχουν αναληφθεί για την υιοθέτηση και προώθηση αναπτυξιακών στόχων, μέτρων και σχεδίων οικότουρισμού στο συγκεκριμένο δίκτυο. Τα προβλήματα που επηρεάζουν αρνητικά τον τουρισμό έχουν να κάνουν με το ασταθές πολιτικό κλίμα και την οικονομική διαφθορά αλλά και με συγκεκριμένες καταστάσεις και γεγονότα στο τέλος της δεκαετίας του 1990 που δημιούργησαν μια αρνητική δημοσιότητα στην χώρα όπως η αυξημένη εγκληματικότητα, η πολιτική αναταραχή και η τρομοκρατία. Τα προβλήματα που έχουν να κάνουν με τον οικότουρισμό αφορούν την υποβάθμιση της ποιότητας των πάρκων λόγω της διαχειριστικής ανεπάρκειας και ελλιπών ελέγχων στη διακίνηση μεγάλο αριθμό τουριστών, ειδικότερα τα προβλήματα εντοπίζονται στον υπερβολικό αριθμό καταλυμάτων στις περιοχές προστασίας, στην ανεξέλεγκτη και επικίνδυνη οδήγηση εκτός οδικών δικτύων για την πανίδα και την χλωρίδα της περιοχής και στην λαθροθηρία στα πάρκα.

4.2 Οικότουρισμός και ανάπτυξη των τοπικών κοινοτήτων

Η ανάπτυξη του οικότουρισμού σε μία περιοχή πρέπει να ξεκινά από την εξέταση των αναγκών, των ενδιαφερόντων και των συνθηκών οικονομικής ευημερίας της τοπικής κοινότητας υποδοχής τουριστών, σύμφωνα με διεθνή σεμινάρια απαιτείται η ανάγκη της ένταξης του οικότουρισμού στην εθνική αναπτυξιακή στρατηγική τουρισμού πριν από την διαμόρφωση επιμέρους στρατηγικών και μέτρων πολιτικής. Για τον οικότουρισμό σε επίπεδο κοινοτήτων⁹ δεν επαρκούν οι γενικές

---

⁹

ΚΟΜΙΛΗΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ, *ΟΙΚΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ*, Εκδόσεις Προπομπός, Αθήνα, 2001

τουριστικές πολιτικές αλλά απαιτούνται ειδικές πολιτικές και νομοθετικά εργαλεία, που οριοθετούν αρμοδιότητες και καθήκοντα των εμπλεκόμενων στον οικοτουρισμό. Επίσης πρέπει να προσεγγίζεται ο οικοτουρισμός στο ευρύτερο πλαίσιο των αναπτυξιακών ζητημάτων και να μη θεωρείται μοναδικός πόρος ζωής. Ακόμα βέβαια πρέπει να υπάρχει η συμμετοχή του τοπικού πληθυσμού σε όλα τα στάδια του οικοτουριστικού σχεδιασμού και επιπλέον στην επιδίωξη της ευρύτερης δυνατής ενεργού συμμετοχής διαφόρων οργανισμών για στήριξη των διαδικασιών ανάπτυξης του οικοτουρισμού. Τέλος αναγκαία είναι η διαμόρφωση και η εφαρμογή σχεδίων που αναφέρονται σε ερευνητικά και εκπαιδευτικά προγράμματα που σχετίζονται με περιβαλλοντικούς και αποτελεσματικούς τρόπους και μέσα καθοδήγησης και διαχείρισης επιχειρήσεων οικοτουρισμού. Αν κάποια τοπική κοινότητα εφαρμόσει αυτές τις απαιτήσεις τότε θα της παρουσιαστούν στοιχεία ενδυνάμωσης όπως:

- Οικονομική ενδυνάμωση. Ο οικοτουρισμός προσφέρει διαρκή οικονομικά οφέλη στις τοπικές κοινότητες, οφέλη και εισοδήματα που κατανέμονται σε μεγάλο αριθμό νοικοκυριών και δεν κατευθύνονται αποκλειστικά σε επίλεκτους της κοινότητας ή σε εκτός κοινότητας επιχειρήσεις. Παράλληλα προσφέρει οικονομικά οφέλη που κατευθύνονται στην αναβάθμιση των υποδομών των οικισμών τους.
- Ψυχολογική ενδυνάμωση. Ο οικοτουρισμός συμβάλει στην αύξηση της αυτοεκτίμησης των μελών της τοπικής κοινωνίας, λόγω της αναγνώρισης από εξωτερικούς παράγοντες της μοναδικότητας και της αξίας των φυσικών και των πολιτιστικών αγαθών ή πόρων που διατίθενται. Ακόμα συμβάλει και οδηγεί στην αναζήτηση από τους κατοίκους πρόσθετων εκπαιδευτικών ευκαιριών και ευκαιριών περιβαλλοντικής επιμόρφωσης.
- Κοινωνική ενδυνάμωση. Ο οικοτουρισμός συμβάλει στην διατήρηση των ισορροπιών, αλλά και στην κοινωνική συνοχή στις τοπικές κοινότητες μέσω των προσπαθειών και της συνεργασίας διαφόρων ομάδων και ατόμων να προωθούν και να ολοκληρώσουν με επιτυχία το εγχείρημα της ανάπτυξης του. Επίσης συμβάλει με εισροές κεφαλαίων στην ανάπτυξη της κοινωνικής υποδομής και υπηρεσιών.
- Πολιτική ενδυνάμωση. Ο οικοτουρισμός ενισχύει μια τέτοια πολιτική δομή η οποία προσφέρει φόρουμι μέσω του οποίου εκφράζονται οι απόψεις και τα ενδιαφέροντα όλων των ομάδων της κοινότητας που εντάσσονται στα αναπτυξιακά σχέδια που προωθούν και υλοποιούν οι αρμόδιοι αναπτυξιακοί παράγοντες όπως είναι υπηρεσίες, γραφεία και εταιρείες.

4.3 Τα προβλήματα, οι επιπτώσεις και ο οικοτουριστικός σχεδιασμός διεθνώς

Ο οικοτουρισμός θεωρείται η ταχύτερα αναπτυσσόμενη και ιδιαίτερα αυξανόμενης ελκυστικότητας για επένδυση μορφής τουρισμού από ορισμένους επιχειρηματικούς κλάδους, με τεράστια δυναμική ανάπτυξη τα τελευταία χρόνια. Για αυτό τον λόγο θα αναφέρουμε ορισμένα προβλήματα και επιπτώσεις καθώς και τον οικοτουριστικό σχεδιασμό που ακολουθείται.

Τα κύρια προβλήματα εντοπίζονται στις αναπτυξιακές διαδικασίες που ακολουθούνται, και ειδικότερα τους διάφορους βαθμούς συμβιωτικών σχέσεων που διαμορφώνονται μεταξύ φυσικών περιοχών, τοπικών κοινοτήτων και τουρισμού. Ορισμένα άλλα προβλήματα που οφείλονται σε «εξωγενείς» παράγοντες όπως στην περίπτωση της Κούβας με το εμπάργκο των Η.Π.Α.

Οι επιπτώσεις του οικοτουρισμού παρουσιάζουν σημαντικές διαφοροποιήσεις από χώρα σε χώρα. Διαφοροποιήσεις ως προς τα μεγέθη θετικών ή αρνητικών επιδράσεων στους περιβαλλοντικούς πόρους και τα οικοσυστήματα, την έκταση της οικονομικής συμβολής στην ανάπτυξη των τοπικών κοινοτήτων αλλά και στην προστασία του περιβάλλοντος και τα μεγέθη και τους διάφορους βαθμούς επίδρασης στους οικοτουρίστες και στις επιχειρήσεις οικοτουρισμού.

Ως προς τον σχεδιασμό και τις ακολουθούμενες πρακτικές από πλευράς κρατικών φορέων αλλά και εκ μέρους των τουριστικών επιχειρήσεων μπορεί κανείς να διαπιστώσει ένα μείγμα δημιουργικότητας, πειραματισμού και προχειρότητας. Σε πολλές χώρες ο οικοτουρισμός αναπτύσσεται κυρίως από τις κυβερνήσεις αλλά και την τουριστική βιομηχανία χωρίς να υπάρχει μια ολοκληρωμένη αναπτυξιακή στρατηγική με ασυντόνιστα και αποσπασματικά προγράμματα και χωρίς την αναγκαία συνεργασία με τις τοπικές κοινότητες για την ένταξή τους στην αναπτυξιακή διαδικασία.

4.4 Οι δυνατότητες και τα προγράμματα της οικοτουριστικής ανάπτυξης στην Ελλάδα

Πολλές μελέτες γίνονται εδώ και χρόνια από οικολογικές οργανώσεις για την εξακρίβωση των σχετικών με την ανάπτυξη του οικοτουρισμού προγραμμάτων και προτεινόμενων σχεδίων και πολιτικών. Οι μελέτες αυτές θέλουν να προσφέρουν ένα

στερεό εννοιολογικό υπόβαθρο και κατευθύνσεις για έναν ολοκληρωμένο σχεδιασμό και εφαρμογή προγραμμάτων οικότουρισμού στην Ελλάδα. Οι μελέτες αυτές στηρίζονται συνήθως στην υπάρχον βιβλιογραφία και σε στατιστικά δεδομένα, σε συζητήσεις, συνεντεύξεις και ανταλλαγή απόψεων με αρμόδιους φορείς, καθώς και στην συμμετοχή σε συνέδρια σχετικά με τον αιεφόρο τουρισμό και οικότουρισμό. Σύμφωνα με τις μελέτες οι ευκαιρίες που παρουσιάζει η Ελλάδα για την ανάπτυξη του οικότουρισμού εντοπίζονται και εξαρτώνται από τον πλούτο και την ποικιλία των φυσικών και πολιτιστικών πόρων, τη στήριξη από το θεσμικό πλαίσιο των προστατευμένων περιοχών, τα προσφερόμενα από τον κρατικό αλλά και τον κοινοτικό τομέα οικονομικά κονδύλια, την αυξανόμενη περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση του κοινού και την συσσώρευση σχετικών εμπειριών με τον οικότουρισμό.

Όσον αφορά τώρα τα αναπτυξιακά προγράμματα οικότουρισμού αναφέρονται συνήθως σε μια συγκεκριμένη περιοχή, όπου προκύπτει από διαδικασίες αξιολόγησης και εναλλακτικών προγραμμάτων, διαμορφώνεται με βάση τις κατευθύνσεις της αναπτυξιακής στρατηγικής και αποτελείται από ορισμένες αλληλοσυναρτώμενες παραμέτρους, όπως είναι:

- I. Ο λεπτομερής προσδιορισμός των στόχων και των αντικειμενικών σκοπών ανάπτυξης του οικότουρισμού στην συγκεκριμένη περιοχή. Στόχοι για μια ολοκληρωμένη και αιεφόρο ανάπτυξη, που αναφέρονται στην προώθηση της οικονομικής ανάπτυξης, στην προστασία του περιβάλλοντος, στην παροχή στα διάφορα τμήματα της αγοράς, ευκαιριών υπαίθριας αναψυχής και απόλαυσης της φύσης και στην προαγωγή της περιβαλλοντικής επιμόρφωσης των τουριστών και του ντόπιου πληθυσμού.
- II. Επιλογή και οριοθέτηση περιοχών οικότουρισμού σε συνάρτηση με το μείγμα του οικότουριστικού προϊόντος, η σύνθεση του οικότουριστικού προϊόντος θα εξαρτηθεί κυρίως από τα χαρακτηριστικά και από τις ιδιότητες των φυσικών και περιβαλλοντικών πόρων της περιοχής.
- III. Εξακρίβωση και προσδιορισμός των κατηγοριών και της διαχρονικής κατανομής της αγοράς του οικότουρισμού, δηλαδή η σύνθεση αλλοδαπής και ημεδαπής ζήτησης σε άμεση συνάρτηση με τα διατιθέμενα προϊόντα οικότουρισμού.
- IV. Προσδιορισμός συγκεκριμένων έργων και υπηρεσιών που συναρτώνται με τα οικότουριστικά προϊόντα και καλύπτουν κυρίως έργα και υπηρεσίες υποδομών όπως συγκροτήματα ή μονάδες καταλυμάτων ειδικών μορφών,

δίκτυα μονοπατιών ή διαδρομές περιήγησης σε φαράγγια και παρατηρητήρια, σταθμούς κέντρα υποδοχής και ενημέρωσης επισκεπτών και διαφόρων τύπων μουσεία όπως μουσεία φυσικής ιστορίας.

V. Οριοθέτηση βασικών ρυθμίσεων που αφορούν διαδικασίες, πρακτικές και φορείς ανάπτυξης.

VI. Τέλος ο προσδιορισμός του επενδυτικού σχεδίου μακροπρόθεσμης κατανομής δαπανών και χρηματοδοτήσεων από διάφορους φορείς σε συγκεκριμένους τομείς και σε συνάρτηση με τα προσδοκώμενα οφέλη.

Ακόμα τα προγράμματα ανάπτυξης οικότουρισμού θα πρέπει να περιλαμβάνουν ορισμένους γενικούς και κυρίως εξειδικευμένους στόχους για κάθε περιοχή και μια σειρά ενδεικνύμενων δράσεων για κάθε περιοχή όπως δράσεις διασύνδεσης του οικότουρισμού με τον αγροτουρισμό.

Στη διαμόρφωση μιας ενιαίας στρατηγικής ανάπτυξης του οικότουρισμού στην Ελλάδα πρωταρχική σημασία έχει η προώθηση ορισμένων βασικών στοιχείων όπως είναι:

- Η προστασία, η αναβάθμιση και η αειφορική ανάπτυξη περιβαλλοντικών πόρων στις περιοχές και τα δίκτυα ανάπτυξης οικότουρισμού με προτεραιότητα σε θέσεις ιδιαίτερης περιβαλλοντικής ελκυστικότητας ή εντόνων προβλημάτων.
- Η εξασφάλιση της συμμετοχής τοπικών κοινοτήτων στην αναπτυξιακή διαδικασία με όρους, προϋποθέσεις και δεσμεύσεις για μια δίκαιη κατανομή του αναπτυξιακού οφέλους αλλά και την αποτελεσματική εμπλοκή τους στην προστασία του περιβάλλοντος.
- Η ευρύτερη δυνατή χωρική κατανομή της ανάπτυξης του οικότουρισμού, λαμβάνοντας υπόψη τη γεωγραφική διάρθρωση των περιβαλλοντικών πόρων και τις ανάγκες τις αγοράς, αλλά και τους ευρύτερους στόχους τουριστικής και περιφερειακής ανάπτυξης. Η ανάπτυξη του οικότουρισμού θα πρέπει να καλύπτει τον ευρύτερο δυνατό χώρο, δηλαδή και απόμακρες περιοχές της ενδοχώρας, το νησιωτικό χώρο, τον περιαστικό χώρο των μεγάλων ή μεσαίου μεγέθους αστικών κέντρων, όπως και χώρους που βρίσκονται κοντά σε περιοχές εντατικής ανάπτυξης μαζικού τουρισμού, συμβάλλοντας έτσι την περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση κατοίκων και τουριστών αλλά και στην αποσυμφόρηση και αναβάθμιση της συνολικής εικόνας των περιοχών αυτών.

4.5 Το δίκτυο «ΦΥΣΗ 2000»

Ο ορατός κίνδυνος εξαφάνισης πολλών ειδών και αλλοίωσης της σύνθεσης και υποβάθμισης πολλών οικοτόπων, με αποτέλεσμα τη μείωση της βιοποικιλότητας σε παγκόσμιο επίπεδο, οδήγησαν στη διακήρυξη της διάσκεψης του Ρίο το 1992 και στην έκδοση της Οδηγίας 92/43 από μέρους της επιτροπής της Ευρωπαϊκής Ένωσης «για τη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων καθώς και της άγριας πανίδας και χλωρίδας» από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο. Σκοπός της Οδηγίας είναι «να συμβάλει στην προστασία της βιολογικής ποικιλομορφίας, μέσω της διατήρησης των φυσικών οικοτόπων, καθώς και της άγριας χλωρίδας και πανίδας στο ευρωπαϊκό έδαφος των κρατών μελών όπου εφαρμόζεται η συνθήκη. Βασικό όργανο για την επίτευξη αυτού του σκοπού αποτελεί η δημιουργία ενός δικτύου προστατευμένων περιοχών γνωστού ως "ΦΥΣΗ 2000". Το δίκτυο αυτό, το οποίο θα τεθεί κάτω από ένα καθεστώς ειδικής διαχείρισης που θα καθορίσει κάθε χώρα μέλος λαμβάνοντας κοινωνικές, οικονομικές και πολιτιστικές ιδιαιτερότητες, θα αποτελέσει στο μέλλον τη σπονδυλική στήλη όχι μόνο για τη διατήρηση της βιοποικιλότητας αλλά και της γενικότερης προστασίας του φυσικού περιβάλλοντος. Στα πλαίσια της προσπάθειας αυτής της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την απογραφή και εκτίμηση της βιοποικιλότητας, έχει ξεκινήσει, τον Ιούνιο του 1994 στην Ελλάδα, η εφαρμογή της παραπάνω Οδηγίας, με την υλοποίηση του έργου με τίτλο "Καταγραφή, Αναγνώριση, Εκτίμηση και Χαρτογράφηση των Τύπων Οικοτόπων και των Ειδών Χλωρίδας και Πανίδας της Ελλάδας". Η δημιουργία του δικτύου "ΦΥΣΗ 2000", που αποτελεί και υποχρέωση της Ελλάδας, θα συμβάλει στην καλύτερη και αποτελεσματικότερη προστασία των απειλούμενων ειδών και θα αποτελέσει το βασικό μέσο για τη διατήρηση της βιοποικιλότητας και την γενικότερη προστασία του φυσικού περιβάλλοντος.

4.5.1 Προτεινόμενες περιοχές στο δίκτυο ΦΥΣΗ 2000

Το Δίκτυο Φύση 2000 αποτελεί ένα Ευρωπαϊκό Οικολογικό Δίκτυο¹⁰ περιοχών, οι οποίες φιλοξενούν φυσικούς τύπους οικοτόπων και οικοτόπους ειδών που είναι σημαντικοί σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Αποτελείται από δύο κατηγορίες περιοχών:

---

¹⁰

<http://ec.europa.eu/environment/news>

Τις ΖΕΠ « Ζώνες Ειδικής Προστασίας» για την Ορνιθοπανίδα, όπως ορίζονται στην Οδηγία 79/409/ ΕΚ , και τους ΤΚΣ « Τόπους Κοινοτικής Σημασίας » όπως ορίζονται στην Οδηγία 92/43/ΕΚ. Οι ΖΕΠ, μετά τον χαρακτηρισμό τους από τα Κράτη Μέλη, εντάσσονται αυτόματα στο Δίκτυο Φύση 2000, Αντίθετα, για την ένταξη των ΤΚΣ πραγματοποιείται επιστημονική αξιολόγηση και διαπραγμάτευση μεταξύ των κρατών μελών και της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Η οριστικοποίηση του καταλόγου των Τόπων Κοινοτικής Σημασίας σε ευρωπαϊκό επίπεδο βαίνει προς ολοκλήρωση όσον αφορά την Μεσογειακή ζώνη, στην οποία ανήκει εξ ολοκλήρου η Ελλάδα. Μετά την οριστικοποίηση του καταλόγου των ΤΚΣ, τα Κράτη Μέλη υποχρεούνται να κηρύξουν τις περιοχές αυτές ως ΕΖΔ « Ειδικές Ζώνες Διατήρησης » το αργότερο μέσα σε μία εξαετία.

Για τη δημιουργία του Δικτύου ΦΥΣΗ 2000 έχει σημειωθεί σημαντική πρόοδος από τα κράτη μέλη, με τον χαρακτηρισμό πλέον των 18.000 περιοχών ως υποψηφίων για ένταξη στο Δίκτυο. Σήμερα σύμφωνα με στοιχεία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής το Δίκτυο περιλαμβάνει προτεινόμενους Τόπους Κοινοτικής Σημασίας με έκταση 45,3 εκατομμύρια εκτάρια και Ζώνες Ειδικής Προστασίας για τα πουλιά με έκταση 27,4 εκατομμύρια εκτάρια Η Ελλάδα έχει προτείνει 239 περιοχές ως "Τόπους Κοινοτικής Σημασίας" σύμφωνα με την Οδηγία 92/43/ΕΟΚ και έχει δηλώσει 151 Ζώνες Ειδικής Προστασίας της ορνιθοπανίδας σύμφωνα με την Οδηγία 79/409/ΕΟΚ. Για κάθε περιοχή, τα όριά της απεικονίζεται σε τοπογραφικό χάρτη και έχει συνταχθεί Πληροφοριακό Δελτίο με γενικά στοιχεία και δεδομένα σχετικά με τους τύπους οικοτόπων και τα είδη κοινοτικού ενδιαφέροντος που εμφανίζονται σε αυτήν. Οι Εθνικοί Δρυμοί αποτελούν την κύρια κατηγορία των εθνικά προστατευόμενων περιοχών, οι οποίες έχουν ανακηρυχθεί και υφίστανται διαχείριση στα πλαίσια της Δασικής Νομοθεσίας. Περιλαμβάνουν δασικές περιοχές οι οποίες παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον από άποψη διατήρησης της αυτοφυούς χλωρίδας και της άγριας πανίδας, των γεωμορφολογικών σχηματισμών, του υπεδάφους, της ατμόσφαιρας, των νερών και γενικά του φυσικού περιβάλλοντος. Αποτελούνται, συνήθως, από μία περιοχή απόλυτης προστασίας, τον πυρήνα, και από μία προστατευτική περιφερειακή ζώνη. Ορισμένες από τις δραστηριότητες που απαγορεύονται στους πυρήνες Εθνικών Δρυμών είναι η βιομηχανία, η εγκατάσταση οικισμών, οικιών, αγροικών και παραπηγμάτων, η βόσκηση, η υλοτομία, η θήρα, η κοπή, το ξερίζωμα, η συλλογή φυτών. Δεκαέξι προτεινόμενες περιοχές, αποτελούν εξολοκλήρου ή περιέχουν πυρήνες Εθνικών Δρυμών, ενώ έξι περιοχές περιλαμβάνουν περιφερειακές ζώνες Εθνικών Δρυμών.

Ως Διατηρητέα Μνημεία της Φύσης κηρύσσονται εκτάσεις, δημόσιες ή μη, που παρουσιάζουν παλαιοντολογικό, γεωμορφολογικό και ιστορικό ενδιαφέρον, καθώς και συστάδες δένδρων ή δένδρα ή και σπάνια είδη φυτών που έχουν ιδιαίτερη βοτανική, φυτογεωγραφική, αισθητική και ιστορική σημασία. Στις περιοχές αυτές ισχύουν οι ίδιες απαγορεύσεις όπως και στους πυρήνες Εθνικών Δρυμών. Από τις περιοχές που μελετήθηκαν, 14 περιλαμβάνουν εκτάσεις που προστατεύονται ως Διατηρητέα Μνημεία της Φύσης. Ωστόσο, σε ορισμένες μεγάλες περιοχές, οι προστατευόμενες εκτάσεις καλύπτουν πολύ μικρό ποσοστό της συνολικής επιφάνειας.

Ως Αισθητικά Δάση κηρύσσονται δάση ή φυσικά τοπία που έχουν ιδιαίτερη αισθητική, υγιεινή και τουριστική σημασία, ούτως ώστε να προστατεύεται η πανίδα, η χλωρίδα και η ιδιαίτερη φυσική ομορφιά τους. Δώδεκα περιοχές περιέχουν ή αποτελούν εξολοκλήρου Αισθητικά Δάση.

Ως μόνιμα Καταφύγια Θηραμάτων, ιδρύονται οι περιοχές που πληρούν τις προϋποθέσεις ώστε να καλύπτονται οι βασικές ανάγκες των θηραμάτων σε ησυχία, τροφή και νερό. Ο μεγαλύτερος αριθμός των προστατευόμενων περιοχών ανήκει στην κατηγορία αυτή 119 σύνολο. Έξι περιοχές περιλαμβάνουν τμήματα ή αποτελούν εξολοκλήρου Εκτροφεία Θηραμάτων, ενώ οκτώ περιοχές έχουν χαρακτηριστεί ως Ελεγχόμενες Κυνηγετικές Περιοχές.

Όσον αφορά τώρα την κατανομή των προτεινόμενων προς ένταξη στο δίκτυο ΦΥΣΗ 2000 περιοχών ανά διοικητική περιφέρεια της Ελλάδας. Η Κεντρική Μακεδονία φιλοξενεί τον μεγαλύτερο αριθμό περιοχών 40 σύνολο, αντιπροσωπεύοντας το 13,5% του συνόλου, ενώ η Ανατολική Μακεδονία-Θράκη και η Κρήτη ακολουθούν στη δεύτερη και τρίτη θέση 36 και 34 περιοχές αντιστοίχως. Οι νησιωτικές περιοχές, που εντοπίζονται στις διοικητικές περιφέρειες Ιόνια Νησιά, Βόρειο Αιγαίο, Νότιο Αιγαίο και Κρήτη αντιπροσωπεύουν το 30% του συνόλου των προτεινόμενων περιοχών, αντικατοπτρίζοντας τον νησιωτικό χαρακτήρα της χώρας. Οι περιοχές που μελετήθηκαν στα πλαίσια αυτού του έργου καλύπτουν έκταση περίπου που αντιστοιχεί περίπου στο 18% της χερσαίας επιφάνειας της Ελλάδας. Το ακριβές ποσοστό είναι δύσκολο να υπολογιστεί διότι τα θαλάσσια τμήματα των περιοχών καθώς και οι εξολοκλήρου θαλάσσιες περιοχές δεν συνυπολογίζονται κατά την εκτίμηση του ποσοστού.

Η έκταση των προτεινόμενων προς ένταξη στο δίκτυο ΦΥΣΗ 2000 περιοχών ανά διοικητική περιφέρεια σε σχέση με τη συνολική έκταση της κάθε περιφέρειας, στην Αττική είναι συγκριτικά από τις μικρότερες σε ποσοστό 12% σε σχέση με τις

άλλες διοικητικές περιφέρειες, γεγονός που αποδίδεται στην παρουσία βιομηχανικών και μεγάλων αστικών κέντρων όπως η Αθήνα και ο Πειραιάς. Επίσης, η ύπαρξη εντατικών τουριστικών δραστηριοτήτων έχει οδηγήσει στην υποβάθμιση του φυσικού περιβάλλοντος και συνεπώς στη μείωση της έκτασης των περιοχών. Το μικρότερο ποσοστό εντοπίζεται στα Ιόνια νησιά 7,6% επειδή το μεγαλύτερο τμήμα των προτεινόμενων περιοχών αποτελείται από θαλάσσια τμήματα, όπως ο κόλπος Λαγανά και το Εσωτερικό Αρχιπέλαγος του Ιονίου. Το μεγαλύτερο ποσοστό προτεινόμενων περιοχών, σε σχέση με τη συνολική έκταση, παρατηρείται στην Κρήτη με ποσοστό 31%. Αυτό είναι αναμενόμενο, αφού η Κρήτη κατέχει σημαντική γεωγραφική θέση, κατέχει μεγάλες εκτάσεις αδιατάρακτου φυσικού περιβάλλοντος με και παρουσιάζει υψηλό βαθμό ενδημισμού. Πρέπει επίσης να σημειωθεί ότι αν και οι περιφέρειες της Κεντρικής Μακεδονίας και της Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης περιέχουν τον μεγαλύτερο αριθμό περιοχών, η έκταση αυτών δεν υπερβαίνει το 22% και 16% της συνολικής αντιστοίχως. Ακόμα αξιοσημείωτο είναι ότι κατά την οριοθέτηση των προτεινόμενων περιοχών ακολουθήθηκαν κυρίως φυσικά όρια όπως δρόμοι, κορυφογραμμές, ρέματα και όχι αυστηρώς τα όρια των τύπων οικοτόπων, γεγονός που οδήγησε σε αύξηση των εκτάσεών τους. Με αυτόν τον τρόπο, μεμονωμένοι και μικροί πολλές φορές τύποι οικοτόπων ομαδοποιήθηκαν, για να σχηματίσουν ευρύτερες περιοχές. Τέλος, σε αρκετές προτεινόμενες περιοχές περιλήφθηκαν χωριά και οικισμοί, καθώς θεωρήθηκε ότι αυτά συνιστούν ένα αναπόσπαστο τμήμα του περιβάλλοντος και η εξαίρεσή τους θα διασπούσε την ενότητα των περιοχών. Αναφορικά με την υψομετρική κατανομή των περιοχών, δεν είναι δυνατόν να εξαχθούν σημαντικά συμπεράσματα, καθώς σε πολλές περιπτώσεις το υψομετρικό εύρος μέσα στην ίδια περιοχή είναι μεγάλο. Γενικώς, μπορεί να ειπωθεί ότι στην πλειονότητά τους οι περιοχές είναι ορεινές, ενώ το ένα τρίτο περίπου των περιοχών έχουν μέγιστο υψόμετρο 300 μέτρα περιλαμβάνοντας κυρίως πεδινές, παράκτιες και θαλάσσιες περιοχές.

4.6 Οι λόγοι και η αναγκαιότητα της ανάπτυξης του οικότουρισμού στην Ελλάδα

Ο οικότουρισμός αποτελεί όχι μόνο μια επιθυμητή και σκόπιμη μορφή τουριστικής ανάπτυξης για όλη την χώρα και όχι αποκλειστικά για ορισμένες περιοχές. Η ανάπτυξη αυτής της μορφής τουρισμού στην Ελλάδα ευνοείται και στηρίζεται από την εξαιρετική ποικιλία και τα ελκυστικά χαρακτηριστικά των περιβαλλοντικών πόρων σε ολόκληρο των ελλαδικό χώρο. Μια ολοκληρωμένη

ανάπτυξη του οικότουρισμού μπορεί να προστατέψει και να αναβαθμίσει αυτούς τους πόρους, συμβάλλοντας στην ανατροπή της πορείας αναβάθμισης τους. Όσον αφορά τα σημαντικότερα από τα οφέλη και τις θετικές επιπτώσεις του οικότουρισμού είναι τα εξής:

- Κοινωνικοοικονομικά οφέλη και συμβολή στη στήριξη, ενίσχυση και αναβάθμιση τοπικών κοινοτήτων του αγροτικού κυρίως χώρου, ιδιαίτερα σε απομακρυσμένες ορεινές αλλά και νησιωτικές περιοχές.
- Συμβολή στην προστασία και αναβάθμιση των περιβαλλοντικών πόρων της χώρας, όχι μόνο μέσω διαφόρων παρεμβάσεων, αλλά και μέσω περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης του τοπικού πληθυσμού.
- Συμβολή στην διαφοροποίηση και προώθηση ενός πιο ανταγωνιστικού προϊόντος και παράλληλα στην διεθνή προβολή των περιβαλλοντικών πόρων της χώρας.

Παρ' όλα αυτά ο οικότουρισμός δεν πρέπει να αποτελέσει μοναδικό εργαλείο ανάπτυξης για τις λιγότερο αναπτυγμένες ή τις απομακρυσμένες περιοχές της χώρας. Η παράλληλη και συντονισμένη ανάπτυξη και άλλων παραγωγικών δραστηριοτήτων σύμφωνα με τις αναπτυξιακές δυνατότητες τομέων και κλάδων κάθε περιοχής θεωρείται αναγκαία για την αειφορική ανάπτυξη της περιοχής. Στην Ελλάδα μια σωστή ανάπτυξη του οικότουρισμού θα είναι δύσκολη, επίπονη και μακροχρόνιας διάρκειας, αφού απαιτείται μια προσεκτική και σταδιακή αναπτυξιακή διαδικασία, που θα στηρίζεται κυρίως σε νέες ή ανανεωμένες δομές και αναπτυξιακά πρότυπα.

Παράρτημα Κεφ. 4

Συνοπτικός πίνακας τύπων οικοτόπων και ειδών που υπάρχουν στην Ελλάδα

	Οδηγία 92/43/ΕΟΚ					
	Σύνολο	Προτε- ραιότητας	Σύνολο	Προτε- ραιότητας	% Συνόλου	% Προτεραιότητας
ΤΥΠΟΙ ΟΙΚΟΤΟΠΩΝ	255	91	110	26	43	28,6
Παράκτιοι και αλοφυτικοί οικοτόποι	22	5	14	5	63,6	100
Παράκτιες και ενδοχώριες θίνες	30	12	10	2	33	17
Οικότοποι γλυκέων υδάτων	19	2	11	1	58	50
Εύκρατα χέρσα εδάφη και λόχμες	9	5	1	-	11	-
Λόχμες με σκληρόφυλλη βλάστηση	21	3	13	1	62	33
Φυσικές και ημιφυσικές χλοώδεις διαπλάσεις	26	8	17	8	65	100
Υψηλοί και χαμηλοί τυρφώνες	10	6	4	4	40	67
Βραχώδεις οικοτόποι και σπήλαια	23	2	12	1	52	50
Δάση	66	30	31	9	47	30
ΖΩΑ	199	27	76	10	38,2	37
Θηλαστικά	38	11	22	2	58	18,2
Ερπετά	19	3	10	2	53	67
Αμφίβια	19	3	4	-	21	-
Ψάρια	62	5	28	3	45,2	60
Ασπόνδυλα	61	5	12	3	19,7	60
ΦΥΤΑ	433	164	39	26	9	16

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

ΑΕΙΦΟΡΟΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Στο κεφάλαιο αυτό θα δούμε τι σημαίνει αειφόρος ανάπτυξη πως συνδέεται με τον οικοτουρισμό και θα εξετάσουμε αρχές, παράγοντες και προϋποθέσεις αειφόρου τουριστικής ανάπτυξης.

5.1 Τι είναι αειφορική ανάπτυξη

Περιλαμβάνεται η κοινωνική ευθύνη δηλαδή μια σημαντική δέσμευση απέναντι στη φύση και τη συμμετοχή της τοπικής κοινωνίας σε οποιαδήποτε τουριστική επέμβαση ή ανάπτυξη. Αυτό σημαίνει πως η αειφορική ανάπτυξη αφήνει επάρκεια πόρων για μια ποιότητα ζωής στις μελλοντικές γενιές. (στο παράρτημα του κεφαλαίου δίνουμε ένα παράδειγμα αειφορικής ανάπτυξης) .

5.1.1 Οικοτουρισμός και αειφόρος ανάπτυξη. Προϋποθέσεις και σχέσεις

Όπως παρουσιάζεται στο διάγραμμα χ (παράρτημα κεφαλαίου) ο οικοτουρισμός αποτελεί μέσο και αναπτυξιακή διαδικασία που συμβάλλει στην προστασία φυσικών περιοχών. Τούτο πραγματοποιείται μέσω της δημιουργίας εισοδημάτων, περιβαλλοντικής εκπαίδευσης / επιμόρφωσης και διεργασιών συμμετοχής τοπικού πληθυσμού στα δρώμενα. Με τον τρόπο αυτό προάγεται ταυτόχρονα η ανάπτυξη (οικονομική, κοινωνικών και τεχνικών υποδομών και υπηρεσιών) και η προστασία- διατήρηση (φυσικών περιοχών και βιολογικής ποικιλίας), παράγοντες που με μια σωστή διαχρονικά διαχείριση και τοπικούς ελέγχους συμβάλλουν και οδηγούν στην αειφορία.

Τις προϋποθέσεις για μια αειφόρο ανάπτυξη του οικοτουρισμού θα τις εντάσσαμε σε ένα αναπτυξιακό πλαίσιο που επιδιώκει και προωθεί μέσω της σχετικής διαδικασίας σχεδιασμού ορισμένους στόχους όπως:

- Ορθολογική ένταξη και προσαρμογή των αναπτυξιακών διαστάσεων οικοτουρισμού (μεγέθη, δραστηριότητες) στο ευρύτερο πλαίσιο χωροταξικών/ περιβαλλοντικών ρυθμίσεων, π.χ αναγνώριση, διαμόρφωση και ένταξη στις

ασκούμενες πολιτικές των αναγκαίων «βιολογικών ορίων» εντός των οποίων θα πρέπει να ασκούνται οι δραστηριότητες οικοτουρισμού.

- Ρυθμοί ανάπτυξης που ελέγχονται (μέσω διαχειριστικών σχεδίων) και διαμορφώνονται σε επίπεδα τέτοια, ώστε να εντάσσονται, να προσαρμόζονται ή να αφομοιώνονται από το τοπικό περιβάλλον (φυσικό / κοινωνικό / πολιτιστικό) χωρίς αρνητικές συνέπειες.
- Αύξηση των επιπέδων οικολογικής/ περιβαλλοντικής συνειδητοποίησης του τοπικού πληθυσμού (αλλά και του πληθυσμού γενικότερα) και των επισκεπτών, μέσω σχετικών προγραμμάτων ή μέτρων ενημέρωσης και επιμόρφωσης/ εκπαίδευσης.
- Προώθηση, σε επιχειρηματικό επίπεδο, στάσεων και δράσεων/ ενεργειών αναπτυξιακών φορέων και οργανώσεων, που προσαρμόζονται και συμμορφώνονται με τις βασικές παραμέτρους οικοτουριστικής ανάπτυξης (φυσικό περιβάλλον, πολιτιστική κληρονομιά, ντόπιος πληθυσμός).

5.1.2 Αρχές αειφόρου ανάπτυξης

Οι αναπτυξιακές αρχές εστιάζονται στη βιωσιμότητα της ανάπτυξης, στην ορθολογική χρήση των περιβαλλοντικών πόρων και διακρίνονται, στις ακόλουθες κατηγορίες:

- Η αρχή της πλήρους αποτίμησης/ αξιολόγησης των πόρων, που αναφέρεται στην ανάγκη διαμόρφωσης ενός πλήρους εθνικού συστήματος αποτίμησης του κόστους περιβαλλοντικής προστασίας και αποκατάστασης των πόρων (από ποικίλες παρεμβάσεις), προσδιορίζοντας μαζί με τις οικονομικές αξίες το περιβαλλοντικό και κοινωνικό κόστος/ όφελος στην εξέταση διαφόρων έργων ή προτάσεων αλλαγής χρήσεων γης.
- Η προληπτική/ προνοητική αρχή, που αναφέρεται στις περιπτώσεις εκείνες που για λόγους πρόληψης αρνητικών επιπτώσεων επιβάλλεται να παραμείνουν άθικτα ζωτικά ή κρίσιμα περιβαλλοντικά αγαθά και πόροι – κυρίως όταν υπάρχει αβεβαιότητα ως προς το εύρος της επίδρασης και των επιπτώσεων ανθρώπινων δραστηριοτήτων.
- Η αρχή του περιβαλλοντικού ισολογισμού, που καλύπτει περιπτώσεις ανανεώσιμων περιβαλλοντικών πόρων όπου επιβάλλεται η χρήση τους σε επίπεδα «αειφόρου απόδοσης τους». Σε περιπτώσεις υπέρβασης τέτοιων

επιπέδων επιβάλλεται, για την ανανέωση των πόρων, ο υπολογισμός του κόστους των πραγματοποιούμενων επεμβάσεων (έργων, δράσεων κ.λ.π.).

- Η αρχή της σχετικής σπανιότητας/ έλλειψης, που αναφέρεται σε περιπτώσεις περιορισμένων ή και εξαντλήσιμων πόρων όπου επιβάλλεται η διαμόρφωση ενός διαφορετικού ή ειδικού πλαισίου γνώσεων και συστήματος αξιών που καλύπτει σχέδια διαχείρισης, διερεύνηση εναλλακτικών ή υποκατάστατων πόρων και εναλλακτικών πηγών εισοδήματος για τους παραγωγούς.
- Η αρχή της σχέσης κοινότητα – τοπική κοινωνία – περιβάλλον, που θεωρεί ότι η σωστή σχέση μεταξύ μιας κοινότητας και του περιβάλλοντος της (βασισμένη στην τοπική γνώση και σε ορθολογικές διαδικασίες λήψης αποφάσεων) αποτελεί πλήρες και αναπόσπαστο τμήμα της αειφόρου ανάπτυξης.
- Η αρχή της ισότητας, που αναφέρεται στην ανάγκη επίτευξης του μέγιστου βαθμού ισότητας μέσα σε κάθε χώρα / περιφέρεια και την κοινωνία της, αλλά και μεταξύ χωρών/ περιφερειών. Μια τέτοια αναγκαιότητα προκύπτει από τις αρνητικές επιπτώσεις στο περιβάλλον, που οφείλονται ή προκαλούνται από τις δυνάμεις της αγοράς αλλά και τις ανισότητες ή τα επίπεδα φτώχειας.

5.1.3 Παράγοντες - προϋποθέσεις αειφόρου τουριστικής ανάπτυξης και η περιβαλλοντική διάσταση στον τουριστικό σχεδιασμό

Σε σχέση με τον τουρισμό, οι κύριοι παράγοντες εισροών για αειφόρο τουριστική ανάπτυξη καθώς και οι αναγκαίες συνθήκες και προϋποθέσεις επίτευξης της παρουσιάζονται στα διαγράμματα χ κ ψ (παράρτημα κεφαλαίου).

Ως προς τους κύριους παράγοντες που επηρεάζουν και καθορίζουν την ικανότητα του συστήματος σχεδιασμού να υλοποιήσει τις αρχές της βιώσιμης ανάπτυξης, επισημαίνονται ιδιαίτερα οι πολιτικοί και οικονομικοί παράγοντες που ασκούν σημαντική επιρροή. Η σημασία και η επιλογή των πολιτικών παραγόντων αναφέρονται στην πολιτική στήριξη, ένταξη, εδραίωση και υλοποίηση των αρχών της βιώσιμης ανάπτυξης στις ασκούμενες δημόσιες/ κρατικές πολιτικές. Οι οικονομικές και επενδυτικές πολιτικές είναι σε άμεση διασύνδεση και συσχέτιση με άλλες πολιτικές (π.χ χωροταξικές/ περιβαλλοντικές), και ιδιαίτερα νομοθετικές ρυθμίσεις και αποτελεσματικά διοικητικά, οργανωτικά και διαχειριστικά σχήματα. Βέβαια, το ύψος και η επάρκεια των αναγκαίων χρηματοδοτήσεων εξαρτάται από τις δυνατότητες και τους πόρους του δημόσιου τομέα.

Η διαμόρφωση των αναγκαίων συνθηκών και προϋποθέσεων για την επίτευξη αιφύροου τουριστικής ανάπτυξης συναρτάται με τέσσερις κύριες και αλληλεξαρτώμενες που παρουσιάζονται στο διάγραμμα ψ (παράρτημα κεφαλαίου). Ιδιαίτερα σημαντική παράμετρος θεωρείται στο πλαίσιο των κυβερνητικών/ διοικητικών οργανωτικών και διαχειριστικών σχημάτων, η επάρκεια και αποτελεσματικότητα του συστήματος σχεδιασμού. Ενόσ συστήματος που πρέπει να διακρίνεται ως προς την ευελιξία του (ικανότητα προσαρμογής στις εξελίξεις ή ειδικές συνθήκες που διαμορφώνονται) και την αποτελεσματικότητα των εργαλείων και διαδικασιών που χρησιμοποιεί για το συντονισμό διαφόρων ταμειακών και χωρικών πολιτικών, καθώς και για την παραγωγή και υλοποίηση σχεδίων και προγραμμάτων. Ιδιαίτερα σημαντική στη διαδικασία σχεδιασμού θεωρείται η ύπαρξη στρατηγικού σχεδίου ή μια στρατηγικού χαρακτήρα προσέγγιση της ανάπτυξης, που θεωρείται αναγκαία για την αλληλοσυσχέτιση και το συντονισμό των διαφόρων προγραμμάτων και δράσεων σε ένα ευρύτερο καθοδηγητικό και μακροχρόνιου ορίζοντα αναπτυξιακό πλαίσιο. Στον τουριστικό σχεδιασμό οι φιλικές ή προσανατολισμένες στο περιβάλλον πολιτικές θα πρέπει να περιλαμβάνονται και να στηρίζονται στις ακόλουθες παραμέτρους:

- Ειδικές τεχνικές περιβαλλοντικής προστασίας, εφόσον οι αξιόλογοι πόροι και τα ελκυστικά χαρακτηριστικά τους συνιστούν σημαντικά προϊόντα τουριστικής έλξης και γενικά οι περισσότεροι τουρίστες επιθυμούν να επισκέπτονται περιοχές διακεκριμένης περιβαλλοντικής ποιότητας.
- Διαμόρφωση και υλοποίηση επιλεκτικών τεχνικών τουριστικού μάρκετινγκ για την προσέλκυση περιβαλλοντικά ευαίσθητα ευαίσθητων τουριστών, που θα επιδεικνύουν σεβασμό για τους περιβαλλοντικούς πόρους ή τα τουριστικά προϊόντα γενικά, αποδίδοντας ιδιαίτερη προσοχή στη διατήρηση/ προστασία τους κατά τη χρήση.
- Λογικούς ή μετρημένους και ελεγχόμενους ρυθμούς ανάπτυξης ή αύξησης των επισκεπτών, μια αναγκαία αναπτυξιακή συνθήκη, που προσφέρει επαρκή χρόνο για ορθολογικό σχεδιασμό και έλεγχο της τουριστικής ανάπτυξης παρέχοντας επίσης τον αναγκαίο χρόνο στους κατοίκους να προσαρμοστούν στις προκαλούμενες κοινωνικές αλλαγές.

Μια πρόσθετη περιβαλλοντική πολιτική τουριστικού σχεδιασμού που συχνά προτείνεται σε περιφερειακό επίπεδο είναι χωροταξικής υφής και αφορά τον περιορισμό και τη συγκέντρωση των τουριστικών εγκαταστάσεων (ανωδομών και υποδομών) σε ορισμένες επιλεγμένες και άρτια οργανωμένες

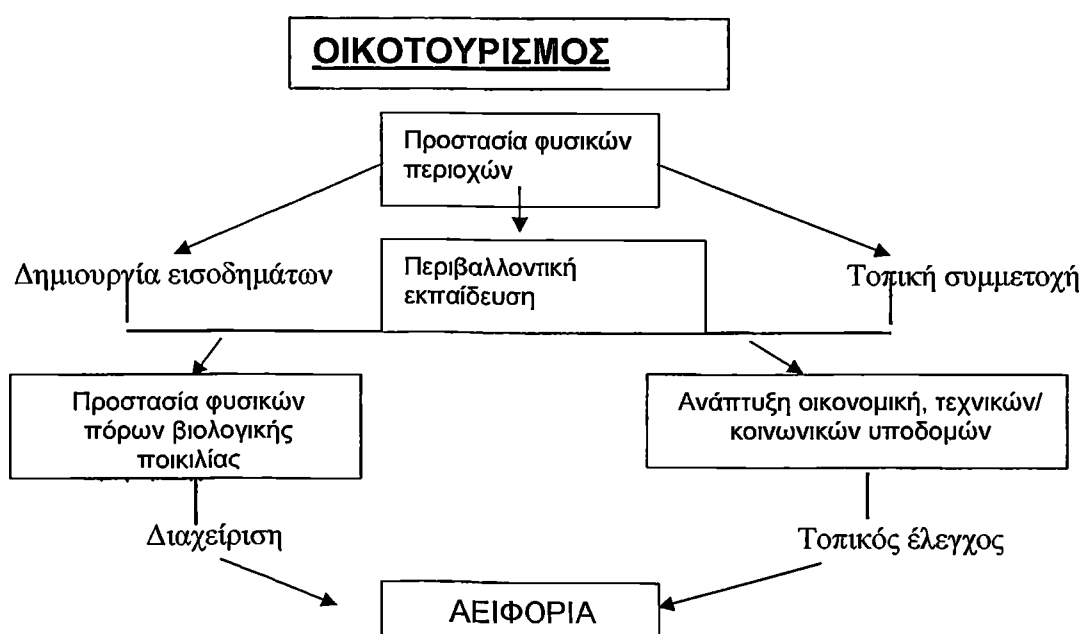
περιοχές ή τόπους, αντί της συνήθως ανεξέλεγκτης – διασποράς σε όλη την περιφέρεια. Επίσης σε περιπτώσεις ύπαρξης ή υπέρβασης επιπέδων κορεσμού, συνιστάται η εφαρμογή ειδικών πολιτικών ελέγχου και οργάνωσης/ διαχείρισης, για τη μείωση της έντασης ή την καλύτερη κατανομή της ζήτησης χωρικά και διαχρονικά.

Παράρτημα Κεφ. 5

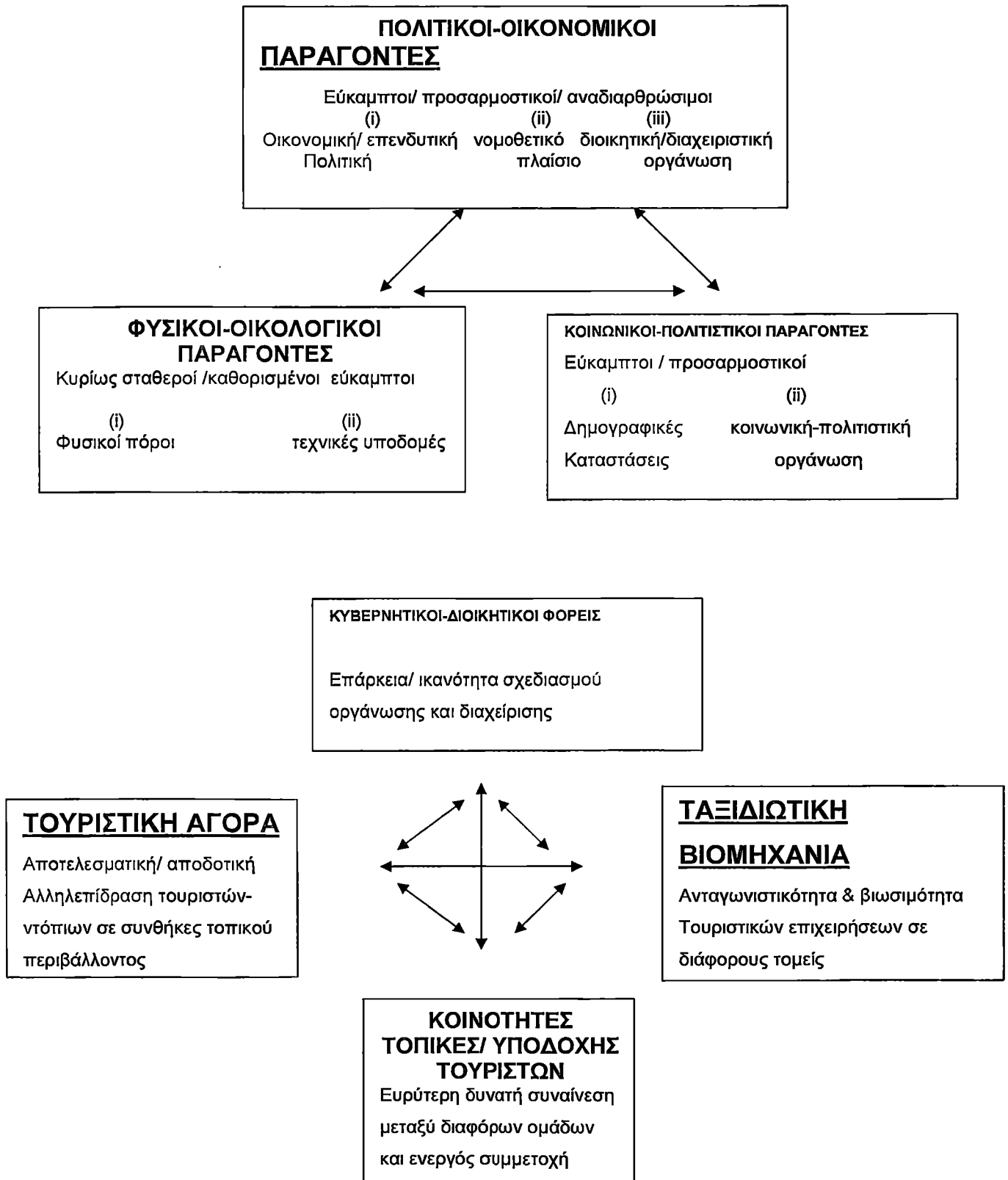
Παράδειγμα αειφόρου ανάπτυξης

Ο Δήμος Calvia στη Μαγιόρκα, στην Ισπανία, μαστιζόταν κατά τις δεκαετίες '70 και '80 από υπερβολική ανάπτυξη και περιβαλλοντική υποβάθμιση, λόγω των επενδύσεων μαζικού τουρισμού. Προκειμένου να γίνει αποκατάσταση των κοινωνιών, έπρεπε να πραγματοποιηθούν δραστικές αλλαγές. Στην Calvia, μια διαδικασία της τοπικής Agenda 21 είχε ως αποτέλεσμα το κλείσιμο πολλών ξενοδοχείων που υπολειτουργούσαν, την αποκατάσταση του τοπίου, την εγκαθίδρυση νέων προστατευόμενων περιοχών και την καθιέρωση περιβαλλοντικής δαπάνης στις χρεώσεις των δωματίων των ξενοδοχείων. Η περιβαλλοντική ανάπτυξη συνδέθηκε με την ευαισθητοποίηση του κοινού μέσα από εκστρατείες ενημέρωσης, προκειμένου να βελτιωθεί η εικόνα της πόλης, με αποτέλεσμα να αυξηθούν οι δυνατότητες απασχόλησης καθώς και η δημοτικότητα μεταξύ των επισκεπτών.

Διάγραμμα: Σχέση οικοτουρισμού- αειφορίας

Διάγραμμα: Κύριοι παράγοντες εισροών για αειφόρο τουριστική ανάπτυξη

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΟΙΚΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

6.1 Ο οικότουρισμός στο Νέστο

Η Ελλάδα διαθέτει ιδιαίτερα πλούσιο και ποικίλο φυσικό περιβάλλον, καθώς παρά τη μικρή της έκταση παρουσιάζει σπάνια γεωμορφολογία με έντονες αντιθέσεις και πολλές περιοχές υψηλής οικολογικής αξίας. Χιλιάδες ακτές, επιβλητικά βουνά, σπήλαια και φαράγγια, λίμνες, ποτάμια, βιότοποι εξαιρετικής ομορφιάς και μοναδικά οικοσυστήματα «προικίζουν» την ελληνική γη με εντυπωσιακά τοπία, τα οποία σε συνδυασμό με το ήπιο κλίμα της χώρας, καθιστούν την Ελλάδα ιδανικό προορισμό για τους λάτρεις του οικολογικού-εναλλακτικού τουρισμού.

Επισκεπτόμενος διάφορες περιοχές της χώρας, ο φυσιολάτρης περιηγητής έχει την ευκαιρία: να περιπλανηθεί στα αισθητικά δάση ή να εξερευνήσει τους εθνικούς δρυμούς όχι μόνο στην ορεινή ενδοχώρα αλλά και σε ορισμένα νησιά ή κοντά σε ποταμούς και σε λίμνες να απολαύσει τα υπέροχα μνημεία της φύσης, τα φαράγγια, τα σπήλαια και τους καταρράκτες να παρατηρήσει και να θαυμάσει τα σπάνια είδη πουλιών που φωλιάζουν ή καταφεύγουν στα παράκτια οικοσυστήματα και τους υγρότοπους (βραχώδεις ακτές, αμμώδεις παραλίες, αμμοθίνες, «δέλτα» ποταμών, λίμνες, έλη, αλίπεδακ.α.) να μελετήσει την εξαιρετική ποικιλία της χλωρίδας στην ελληνική ύπαιθρο να συμμετάσχει σε δραστηριότητες extreme σπορ (κανό-καγιάκ, rafting, monoraft, hydrospeed, canyonig, ποδήλατο βουνού κ.α.), που τα τελευταία χρόνια γνωρίζουν θεαματική άνοδο στην Ελλάδα τέλος, να διαμένει σε πρότυπες οικότουριστικές μονάδες, που αναπτύσσονται σε όλη την επικράτεια και δίνουν τη δυνατότητα στον επισκέπτη να γνωρίσει την τοπική αρχιτεκτονική, πολιτισμική και γαστρονομική παράδοση, αλλά και τα προϊόντα, τις αγροτικές ασχολίες και την καθημερινή ζωή των κατοίκων κάθε περιοχής.

Οι επισκέπτες των οικολογικά ευαίσθητων περιοχών οφείλουν να τηρούν προσεκτικά τις απαιτήσεις για την προστασία του περιβάλλοντος από τη ρύπανση, την αποφυγή κάθε ενόχλησης των φυσικών βιοτόπων και διατάραξης της ισορροπίας των οικοσυστημάτων.

Ένα από τα βασικότερα οικοσυστήματα της χώρας μας που χρίζουν τέτοιας αντιμετώπισης αποτελεί η ευρύτερη περιοχή της Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης.

Στο τμήμα αυτό μπορούμε να συναντήσουμε ποικίλα οικοσυστήματα, απ' τα οποία μερικά έχουν αξιοποιηθεί τουριστικά ενώ άλλα έχουν παραμείνει παρθένα.

Ο ποταμός Νέστος είναι ένας από τους σημαντικότερους ποταμούς της Ελλάδας. Οι πηγές του βρίσκονται στο όρος Ρήλα (2.716 μ.) στην νότια Βουλγαρία μεταξύ των οροσειρών Αίμου και Ροδόπης. Εκεί ο Νέστος ονομάζεται Mesta. Το συνολικό του μήκος είναι 234 χλμ. από τα οποία τα 140 χλμ. περίπου βρίσκονται σε Ελληνικό έδαφος. Η συνολική λεκάνη απορροής μέχρι τις εκβολές υπολογίζεται περίπου σε 5.761 Km² από τα οποία 3.437 Km² βρίσκονται σε Βουλγαρικό έδαφος. Στις εκβολές του σχηματίζει δέλτα πλάτους δύο περίπου χιλιομέτρων. Το βάθος του ποικίλλει από 2,5 έως 7 μέτρα, στις στενές όμως διαβάσεις του φτάνει τα 5 έως 20 μέτρα. Το ρεύμα του είναι ορμητικότερο, ενώ η δε μέση ταχύτητά του είναι 2,5 μέτρα ανά δευτερόλεπτο. Η μέση ετήσια παροχή του ποταμού είναι 58 κυβικά μέτρα το δευτερόλεπτο ενώ η μέση ετήσια απορροή του ξεπερνά τα 1800 εκατομμύρια κυβικά μέτρα νερό.

Ο Νέστος αποτελεί το φυσικό όριο μεταξύ Μακεδονίας και Θράκης. Η ροή του νερού του ποταμού, από τα Ελληνοβουλγαρικά σύνορα μέχρι τις εκβολές, στο Αιγαίο, δημιούργησε ένα πλήθος από διαφορετικούς βιότοπους που φιλοξενούν πληθώρα ειδών χλωρίδας και πανίδας όπου όμοιούς του δεν συναντά κανείς πουθενά στην Ευρώπη ούτε σε ποσότητα αλλά ούτε και σε έκταση.

Καθώς ο ποταμός εισέρχεται στην Ελλάδα, ρέει ανάμεσα από τους ορεινούς όγκους της Δυτικής Ροδόπης, του όρους Φαλακρού και του όρους Λεκάνη. Εκεί οι κλιματικές συνθήκες, το ανάγλυφο της περιοχής καθώς και η παρουσία του νερού δημιούργησαν κατάλληλες συνθήκες για να αναπτυχθούν διαφορετικά είδη βιοτόπων όπου φιλοξενούν πάνω από 150 είδη ζώων. Τα είδη αυτά απαντώνται σε αντίστοιχα υψόμετρα στην Ευρωπαϊκή ήπειρο.

Οι βιότοποι¹¹ του Δέλτα Νέστου παρουσιάζουν μια εξαιρετική ποικιλία και επιπλέον συνθέτουν ένα μωσαϊκό που ευνοεί την άγρια ζωή. Αυτοί είναι :

- Λιμνοθάλασσες: Δημιουργήθηκαν από την απόθεση των φερτών υλών λόγω της απότομης μείωσης της ταχύτητας του νερού του ποταμού όταν αυτό συναντά την θάλασσα, με αποτέλεσμα να σχηματίζονται νησίδες παράλληλα με την ακτή οι οποίες με την συνεχή απόθεση φερτών υλών σχηματίζουν τις λιμνοθάλασσες. Οι λιμνοθάλασσες επικοινωνούν με την θάλασσα και το νερό τους είναι υφάλμυρο. Οι λιμνοθάλασσες του Νέστου, των οποίων τα ονόματα

---

¹¹

<http://www.tee.gr/online/afieromata/2000/2104>

αναφέρθηκαν παραπάνω, καταλαμβάνουν συνολικά έκταση 17.500 στρέμματα, φιλοξενούν ιχθυοτροφεία και μυδοτροφεία παράγοντας ετήσια σημαντικό αριθμό ψαριών και μυδιών. Είναι μεγάλης οικολογικής και οικονομικής σπουδαιότητας λόγω του ότι είναι στην πλειοψηφία τους αβαθείς, με βάθος περίπου το ένα μέτρο, εκτός των σημείων όπου έγιναν εκσκαφές με βάθος περίπου τρία μέτρα. Οι ιδιόμορφες συνθήκες που επικρατούν στις λιμνοθάλασσες ευνοούν την ιχθυοκαλλιέργεια όπως ο κέφαλος, το λαυράκι, η τσιπούρα, η γλώσσα κλπ. Οι λιμνοθάλασσες φιλοξενούν πολλά είδη πουλιών τα οποία, είτε έρχονται για αναπαραγωγή, είτε παραμένουν κατά την περίοδο της μετανάστευσής τους είτε ζουν μόνιμα, όπως : οι γλάροι, το νανοβουτηχτάρι, ο θαλασσοκόρακας, το ποταμογλάρονο, το σκουφοβουτηχτάρι, το κηλιδοβούτι, η φαλαρίδα, διάφορα είδη πάπιας κλπ.

- **Καλαμώνες:** Είναι ζώνες βλάστησης με καλάμια που αναπτύσσονται σε ελώδης περιοχές καθώς και γύρω από περιοχές με γλυκό νερό (λίμνες, αρδευτικά και αποστραγγιστικά κανάλια, στις όχθες του ποταμού κλπ). Ο ρόλος τους είναι πολύ σημαντικός γιατί φιλτράρουν το νερό, αλλά και αποτελούν καταφύγιο για πολλά είδη πουλιών τα οποία φτιάχνουν τις φωλιές τους, ή βρίσκουν την τροφή τους, όπως οι ερωδιοί, η χουλιανομύτα, η χαλκόκοτα, η νεροκοτσέλα κλπ.
- **Αμμοθίνες:** Είναι εκτάσεις που καλύπτονται με άμμο οι οποίες δημιουργήθηκαν από την επίδραση των ανέμων και των θαλάσσιων ρευμάτων, βρίσκονται κοντά στη θάλασσα και τις λιμνοθάλασσες καθώς απλώνονται κατά μήκος των ακτών. Είναι σημαντικές περιοχές γιατί προστατεύουν τις ακτές από την διάβρωση αλλά και γιατί εκεί φτιάχνουν τις φωλιές τους και γεννούν τα αυγά τους σημαντικό αριθμός πτηνών (αγκαθοκαλημάνα, πετροτριλίδα, θαλασσοσφυριχτής, στρειδιφάγος, νανογλάρονο κλπ). Στις περιοχές αυτές φύονται άγρια φυτά, θάμνοι καθώς και αγριολούλουδα (λευκός κρίνος της θάλασσας, το θαλασσόχορτο κλπ.).
- **Εκτάσεις με αλοφυτικές φυτοκοινωνίες:** που συνήθως κατακλύζονται από θαλάσσιο ή υφάλμυρο νερό, βρίσκονται πριν τις λιμνοθάλασσες όπου η ανάπτυξη και εξάπλωση των φυτών εξαρτάτε από το πόσο συχνά πλημμυρίζεται το έδαφος με νερό και από τα θρεπτικά συστατικά που είναι κάθε φορά διαθέσιμα. Τα φυτά που αναπτύσσονται σ' αυτές τις εκτάσεις είναι ανθεκτικά στο αλάτι (π.χ. αρμυρήθρες)

- Παραποτάμιο δάσος (Κοτζά - Ορμάν): Το δάσος Κοτζά Ορμάν κάποτε ήταν το μεγαλύτερο του είδους στα νότια Βαλκάνια και σήμερα ένα από τα μεγαλύτερα στη χώρα. Είναι ένα υδροχαρές δάσος, δηλαδή δεν εξαρτάται τόσο από το νερό της βροχής όσο από το νερό του ποταμού Νέστου το οποίο υδροδοτεί τις φυτοκοινωνίες που το συγκροτούν. Τα φυτά αναπτύσσονται με μεγάλους ρυθμούς αν και το έδαφος είναι αμμώδες και αυτό γιατί οι κλιματικές συνθήκες, το άφθονο νερό και ο χούμος συνηγορούν σ' αυτό. Στην δεκαετία του '50 το παραποτάμιο δάσος είχε 3-7 χλμ. πλάτος και 27 χλμ. μήκος. Το 1946 υπήρχαν περισσότερα από 74.000 στρέμματα δάσους. Αρκετά δένδρα είχαν ύψος 40 μέτρων. Στο δάσος ζούσαν Αρκούδες, λύκοι, αγριόχοιροι, βίδρες, τσακάλια, λαγοί, ζαρκάδια και ελάφια. Σήμερα, από αυτά περίπου 54.000 στρέμματα έγιναν γεωργική γη. Ένα μικρό τμήμα του περίφημου αυτού δάσους παρέμεινε και με τις φιλότιμες προσπάθειες του Δασαρχείου Καβάλας προσπαθεί να το διαφυλάξει περιφράζοντας τμήματα γης περιμετρικά του, ώστε να αυξηθεί η έκτασή του. Πρέπει να αναφερθεί ότι στο δάσος αυτό ζει ο μοναδικός μη εκτρεφόμενος πληθυσμός κολχικού φασιανού στην Ευρώπη.
- Μικρές λίμνες με γλυκό νερό: Οι λίμνες, επτά (7) στον αριθμό, βρίσκονται βορειοανατολικά της Χρυσούπολης. Αυτές ήταν κάποτε λιμνοθάλασσες, όταν ακόμη οι εκβολές του Νέστου ήταν βόρεια, πριν δημιουργηθεί το σημερινό Δέλτα. Με την απόθεση των φερτών υλών του ποταμού οι λιμνοθάλασσες περιορίστηκαν. Στην συνέχεια με την εισροή φρέσκου νερού (επιφανειακά και υπόγεια) και όταν η θάλασσα απομακρύνθηκε αρκετά από αυτές, ξεπλύθηκε το αλάτι δημιουργώντας τις σημερινές λίμνες. Οι λίμνες αυτές φιλοξενούν αριθμό ειδών υδρόβιας χλωρίδας όπως νούφαρα, νεροκάστανα, νεροφτέρη καθώς και βούρλα και καλαμιές. Η βλάστηση αυτή μαζί με το νερό δημιουργούν συνθήκες κατάλληλες ώστε να φιλοξενηθούν βάτραχοι, νεροχελώνες, υδρόβια σαλιγκάρια καθώς και διάφορα έντομα. Αυτά με την σειρά τους προσελκύουν διάφορα είδη ορνιθοπανίδας (προφυροτσικνιάς, λαγγόνα, σαρσέλα, καλαμόκιρκος κ.λ.π).
- Θαμνώνες με αρμυρίκια κυρίως στις όχθες του Νέστου κοντά στις εκβολές: Οι θαμνώνες με τα αρμυρίκια (*Tamarix sp.*) βρίσκονται κυρίως στις όχθες του ποταμού, των ελών και των καναλιών όπου το έδαφος είναι κορεσμένο με νερό. Διάφορα φυτά, πιο χαμηλά σε ύψος αλλά εξίσου ανθεκτικά στις συνθήκες του περιβάλλοντος αυτού, συντροφεύουν τα αρμυρίκια, όπως το

μικρό αγροστώδες πουξινέλια (*Puccinellia distans*), ο αιλουρόπους των ακτών (*Aeluropus littoralis*), η ασημόγκριζη θαλασσινή αντράκλα (*Halimione portulacoides*) και το βούρλο (*Juncus acutus*).

- Καλλιέργειες λεύκας: Σε μια έκταση περίπου 15.000 στρεμμάτων κατά μήκος του ποταμού, σε τόπους όπου το έδαφος είναι κορεσμένο με νερό, καλλιεργεί το Δασαρχείο Καβάλας λεύκες για την παραγωγή ξυλείας. Τα τελευταία χρόνια οι περιοχές που υλοτομούνται δεν αναδασώνονται. Σκοπός του δασαρχείου είναι η επαναδημιουργία του φυσικού παραποτάμιου δάσους.
- Βιότοποι από την επίδραση της ανθρώπινης δραστηριότητας: Έργα για την εξυπηρέτηση των ανθρώπινων αναγκών δημιούργησαν και δημιουργούν διάφορα είδη ιδιόμορφων βιοτόπων στην περιοχή του Δέλτα Νέστου, όπως: οι ξερολιθιές, οι οποίες είναι όπως οι βραχότοποι και φιλοξενούν πολλά είδη εντόμων και σαυρών καθώς και είδη της ορνιθοπανίδας που βρίσκουν την τροφή τους σ' αυτές, τα αποστραγγιστικά κανάλια, που λειτουργούν ως δευτερεύουσες κοίτες του ποταμού και φιλοξενούν βατράχους, νερόφιδα, νεροχελώνες, βίδρες, διάφορα είδη πτηνών καθώς και ειδών χλωρίδας που ευδοκιμούν σ' αυτά και οι φυτοφράχτες, οι οποίοι βρίσκονται ακόμη ανάμεσα από τις καλλιέργειες και λειτουργούν ως ζώνες φυσικής βλάστησης που ενώνουν τους διαφόρους βιότοπους μεταξύ τους.

Μορφές ζωής στον ποταμό Νέστο

Παλαιότερα ο Νέστος αποτελούσε οδό μεταφοράς εμπορευμάτων και κυρίως ξυλείας από το βουνό προς τον κάμπο. Η βουή του ποταμού έφτανε αρκετά χιλιόμετρα μακριά. Έτσι μπορούμε να καταλάβουμε σε τι συνθήκες ζούσαν τους χειμωνιάτικους μήνες αλλά και την άνοιξη οι κάτοικοι του Νιοχωρίου, του Δαφνώνα, της Σταυρούπολης, των Κομνηνών, των Θλιβερών, του Κρωμνικού, της Γαλάνης, των Τοξοτών.

Σήμερα, παρά τις κλιματολογικές αλλαγές που έχουν επέλθει από τότε, με συνέπεια τη μείωση των βροχοπτώσεων και των χιονοπτώσεων και την κατασκευή μεγάλου αριθμού φραγμάτων και τεχνητών λιμνών κυρίως στη γειτονική Βουλγαρία, που όλα συντέλεσαν στη θεαματική μείωση της ποσότητας του νερού του ποταμού, ο Νέστος εξακολουθεί να είναι το καμάρι της βορειοανατολικής Ελλάδας για την μεγάλη οικολογική αξία του και το σπάνιας ομορφιάς φυσικό περιβάλλον. Τα 140

χιλιόμετρα του ποταμού που ρέουν στο Ελληνικό έδαφος, αποτελούν σημαντικότερη πηγή ζωής για την περιοχή.

Στη συνέχεια ο Νέστος διαιρώντας τους ορεινούς όγκους του νοτίου τμήματος της Ροδόπης σχηματίζει τα γνωστά "Στενά", ένα τόπο σπάνιας ομορφιάς ο οποίος δημιουργήθηκε από την ροή του νερού που διαβρώνει τα ασβεστολιθικά πετρώματα. Η περιοχή αυτή λόγω της ποικιλομορφίας της (απότομες πλαγιές με μεγάλη υψομετρική διαφορά, σπηλιές, γεωλογικό υπόβαθρο) φιλοξενεί πληθώρα ειδών χλωρίδας και πανίδας (κυρίως ορνιθοπανίδας). Τα Στενά του Νέστου, δηλαδή τα 17 χιλιόμετρα που διανύει ο ποταμός από τη Σταυρούπολη μέχρι τους Τοξότες έχουν χαρακτηριστεί με Π.Δ. του 1977 ως αισθητικό δάσος που διέπεται από ειδικούς όρους προστασίας. Αξίζει να επισημάνουμε ότι αισθητικά δάση κηρύσσονται δάση ή φυσικά τοπία που έχουν ιδιαίτερη αισθητική, οικολογική και τουριστική σημασία και επιβάλλεται η προστασία της πανίδας, της χλωρίδας και του ιδιαίτερου φυσικού κάλλους τους. Για την προστασία, οργάνωση και βελτίωση των αισθητικών δασών λαμβάνονται μέτρα και εκτελούνται έργα, σύμφωνα με τα ισχύοντα για τις περιφερειακές ζώνες των εθνικών δρυμών.

Στην Ελλάδα υπάρχουν 19 αισθητικά δάση, με συνολική έκταση 33.109 εκτάρια.

Ο βραχώδης όγκος που ο Νέστος έπρεπε να διαβρώσει για να περάσει προς τη θάλασσα, είναι τόσο συμπαγής που ακόμη και οι τεράστιες και ορμητικές ποσότητες νερού στο πέραςμα των αιώνων στάθηκαν ανίκανες να τον νικήσουν. Το αποτέλεσμα ήταν να δημιουργηθούν οι περίφημοι μαιανδρισμοί (Τέμπη του Νέστου). Τα Στενά του Νέστου είναι τόπος απaráμιλλης φυσικής ομορφιάς και καταφύγιο σημαντικού αριθμού της πανίδας της χώρας μας, ανάμεσά τους και αρκετά σπάνια είδη. Τα απόκρημνα, βραχώδη και κατάφυτα συγχρόνως πρανή των Στενών, μεγαλόπρεπα και εντυπωσιακά προκαλούν δέος στους επισκέπτες και στους ταξιδιώτες του τρένου.

Η σιδηροδρομική γραμμή ακολουθεί την κοίτη του ποταμού με τις δασώδεις όχθες στη διαδρομή από τη Δράμα στην Ξάνθη. Το διακριτικό πέραςμα του τρένου όχι μόνο δεν προσβάλλει το περιβάλλον, αλλά αντίθετα δένεται αρμονικά με αυτό. Αφήνοντας τη Θεσσαλονίκη περνάμε τη λίμνη Κερκίνη και τη Δοϊράνη. Μετά τη Σταυρούπολη το τρένο μπαίνει στην κοιλάδα του Νέστου. Στα μέσα της διαδρομής το τρένο σταματάει στο σταθμό των Λιβεράν, που δεν χρησιμοποιείται εδώ και πολλά χρόνια. Εδώ σταματάνε οι επισκέπτες που θέλουν να μπουν μέσα στην κοιλάδα. Είναι μια κοιλάδα εκπληκτικής φυσικής ομορφιάς μέσα από την οποία περνάει μόνο ο σιδηρόδρομος. Το περιβάλλον και η φυσική ομορφιά της κοιλάδας αυτής, όπως και

του Δέλτα του Νέστου που βρίσκεται στην έξοδό της, προστατεύεται από την ειδική συνθήκη Ramsar. Ακόμη και βάρκα να φύγει από τη Σταυρούπολη προς τις εκβολές του Νέστου, θέλει ειδική άδεια από το Δασαρχείο, ώστε να προστατεύεται πλήρως όλη η περιοχή. Το τρένο είναι άλλωστε το πιο οικολογικό μέσο μεταφοράς, και η διέλευσή του δεν επιβαρύνει το περιβάλλον. Ο ΟΣΕ μετέτρεψε το πέτρινο σπίτι του σταθμάρχη σε πανδοχείο και την αίθουσα των επιβατών σε εστιατόριο. Το πανδοχείο έχει δύο σπίτια χωρητικότητας οκτώ ατόμων έκαστο. Πίσω από το λόφο πάνω από το σταθμό, βρίσκεται το χωριό των Λιβερών. Στα πέτρινα σπίτια του δεν υπάρχει πλέον ψυχή και στα καλντερίμια του περνάνε τώρα μόνο άγρια άλογα. Ο σταθμός των Λιβερών είναι η αφετηρία για πεζοπορία στα μονοπάτια που είναι χαραγμένα πάνω στην πλαγιά, επάνω από τους μαιάνδρους που σχηματίζει ο ποταμός στο διάβα του για τους Τοξότες. Οι φίλοι των σπορ μπορούν επίσης να κάνουν και κανό. Η γραμμή ακολουθεί την πορεία του ποταμού, περνάει μέσα από τούνελ, βγαίνει και πάλι στο φως, κρύβεται κάτω από τα δένδρα και κρεμίζεται από γέφυρες. Από τα Λιβερά μέχρι τους Τοξότες η διαδρομή είναι 9 χλμ. Στη μέση βρίσκεται ο σταθμός του Κρωμνηκού. Στην κοιλάδα του Νέστου ο μοναδικός τρόπος μετάβασης είναι το τρένο, είτε με τα τακτικά δρομολόγια που σταθμεύουν στα Λιβερά μετά από ειδική συνεννόηση με τον ΟΣΕ, είτε με μισθωμένο εκδρομικό τρένο σε περιπτώσεις γκρουπ.

Μετά την έξοδο από τα Στενά του Νέστου περνάμε σε μια άλλη ζώνη του ποταμού, το εκτεταμένο Δέλτα του. Αυτό βρίσκεται στα νότια σύνορα των Νομών Καβάλας και Ξάνθης. Η αρχή του τοποθετείται στην έξοδο του ποταμού από τον ορεινό όγκο, στους Τοξότες και απλώνεται προς τα νότια, καταλαμβάνοντας μία αρκετά μεγάλη έκταση από την Νέα Καρβάλη μέχρι τα Άβδηρα με μήκος ακτογραμμής περίπου 50 χιλιομέτρων. Έχει συνολική έκταση περίπου 500,000 στρέμματα. Το Δέλτα Νέστου δημιουργήθηκε από τις αποθέσεις των φερτών υλών που αποθέτει ο ποταμός στις εκβολές του. Ο σχηματισμός του Δέλτα επηρεάστηκε από την δράση του ποταμού και τον κυματισμό της θάλασσας. Έτσι το δυτικό τμήμα διαμορφώθηκε από την δράση και αλληλεπίδραση των διαφόρων κοιτών του Νέστου καθώς οι λιμνοθάλασσες κατά μήκος της ακτής οφείλονται στο φυσικό διαχωριστικό βραχίονα που διαμορφώθηκε από τις συνεχείς αποθέσεις φερτών υλικών. Το ανατολικό τμήμα αποτελείται κυρίως από φερτά υλικά εκτός από ένα κλάδο του ποταμού.

Ο πλούτος της άγριας ζωής είναι μεγάλος –παρόλο που το 1953 εκχερσώθηκε στο Δέλτα του ποταμού το μοναδικό στην Ευρώπη υδροχαρές δάσος, το περίφημο Κοτζά Ορμάν (Μεγάλο ή Θρυλικό Δάσος). Μεγάλα θηλαστικά όπως αγριογούρουνα,

λύκοι, τσακάλια, βίδρες ασβοί, αλεπούδες, νυφίτσες και κουνάβια υπάρχουν και σήμερα αλλά σε μικρότερους αριθμούς. Ιδιαίτερα πλούσια όμως εξακολουθεί να είναι η περιοχή για των φτερωτό κόσμο: στο Δέλτα του Νέστου έχουν καταγραφεί 254 είδη πουλιών. Μεταξύ αυτών σπάνια και απειλούμενα είδη παγκοσμίως όπως ο Αργυροπελεκάνος (*Pelecanus crispus*), η Βαλτόπαπια (*Aythya nyroga*), η Κοκκινόχηνα (*Branta ruficollis*), η Λεπτομούτα (*Numenius tenuirostris*), ο Στικταετός (*Aguila clara*), ο Βασιλαετός (*Aguila heliaga*) και το Κιρκινέζι (*Falco naumanni*). Εξάλλου, οι σπηλιές και τα βαθουλώματα στους βράχους προσφέρουν δυνατότητες για φώλιασμα, όχι μόνο στις νυχτερίδες αλλά και σε διάφορα πτηνά όπως ο χρυσαετός, το πετροχελίδονο, το αγριοπερίστερο κλπ..

Δώδεκα είδη πουλιών χαρακτηρίζονται ως απειλούμενα σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Το Δέλτα του Νέστου είναι η σημαντικότερη περιοχή στην Ελλάδα για την αναπαραγωγή της αγκαθοκαλημάνας (*Hoplopterus spinosus*) που φωλιάζει στις αμμοθίνες και φυσικά και ο μοναδικός τόπος στον Ευρωπαϊκό χώρο όπου υπάρχει σε φυσική κατάσταση ο Κολχικός Φασιανός. Το Δέλτα του Νέστου έχει κηρυχθεί και αυτό από το Ελληνικό κράτος Υγρότοπος Διεθνούς Σημασίας και προστατεύεται από τη Συνθήκη Ramsaar (1971) που έχει υπογραφεί από τη χώρα μας και έχει κυρωθεί με το Ν.Δ. 191/74.

Ο Νέστος αποτελεί ένα Βοτανικό κήπο 23.800 στρεμμάτων. Έτσι μπορούμε να κατανοήσουμε το μέγεθος της αξίας της βλάστησής του. Περίπου 500 είδη από τα οποία τα 23 είναι χαρακτηρισμένα ως σημαντικά και κάποια απ' αυτά προστατεύονται από διεθνείς συμβάσεις. Το μεγαλείο της φύσης του ποταμού, την άνοιξη και το καλοκαίρι κυρίως, είναι μια πρωτόγνωρη εμπειρία που αξίζει να ζήσει κανείς και να πάρει μαζί του εικόνες που θα μείνουν για πάντα στη μνήμη του. Σημαντική συμβολή στο θαύμα αυτό της φύσης έχουν οι ιδανικές κλιματολογικές συνθήκες που επικρατούν, δηλαδή ο συνδυασμός του ηπειρωτικού με μεσογειακό κλίμα.

Μεταξύ των ιδιαίτερα σημαντικών ειδών της χλωρίδας του Νέστου συγκαταλέγονται τα: *Haberlea Rodopensis*, *Iris Reichenlachi*, *Coniolum sortorri*, *Saxifraga stribrhyi*, *Satureja pilosa*, *Trachelium jacquinii*. Όμως η βλάστησή του δεν είναι δυνατόν να περιγραφεί με λόγια. Ενδεικτικά μόνο μπορούμε να αναφέρουμε μερικά από τα πλέον γνωστά είδη της χλωρίδας που θα συναντήσουμε: Λεύκα, Ιτιά, Μελιά, Φτελιά, Σκλήθρο, Πλατάνι, Πυράκανθος, Λυγαριά, Αγράμπελη, Αγριοτριανταφυλλιά, Σφεντάμι, Βελανδιά, Αγριοκουμαριά, Κέδρος, Σπαράγγι, Γιασεμί, Αγριοαχλαδιά, Κουτσουπιά, Συκιά, Κισσός, Αρκουδόβατος, Μυρτιά,

Γεράνι, Σαμπούκος, Δυόσμος, Αγριοφουντουκιά, Τριφύλλι, Φλαμουριά, Όστριά, Ελιά, Αγριομηλιά κ.α.

Ένας ποταμός όπως ο Νέστος και με το ειδικό καθεστώς προστασίας από το οποίο διέπεται, δεν θα μπορούσε παρά να αποτελεί φυσικό καταφύγιο για κάθε ζώο ή πουλί και ειδικότερα αυτών που απειλούνται περισσότερο. Στην ιδιαίτερα πλούσια ορνιθοπανίδα με καταγεγραμμένα 213 είδη και σημαντικό αριθμό θηλαστικών, αμφίβιων και ερπετών συγκαταλέγονται αρκετά είδη σπάνια ή απειλούμενα.

Απ' τα 213 είδη της ορνιθοπανίδας του Νέστου αρκετά φωλιάζουν μόνιμα στην περιοχή όπως ο Χρυσαιτός, ο Πετρίτης, ο Μπούφος, η Αλκυόνα, η Βαλκανοτσικλιτάρα, η Τριδακτυλοτσικλιτάτα, η Χιονότσιγλα, η Μεσοτσικλιτάρα, η Δεντροσταρίθρα κ.α. Πέντε είδη χαρακτηρίζονται ως σπάνια και αυτά είναι η Σταχτοτσικλιτάρα, ο Δρυομυγοχάφτης, ο Παρδαλοκέφαλος, το Φασοπερίστερο και η Αετογερακίνα, ενώ άλλα δέκα είδη χαρακτηρίζονται ως κινδυνεύοντα και αυτά είναι η Λαγγόνα, η Καστανόπαπια, ο Μαυροπελαργός, ο Αργυτσκινιάς, ο Τσίφτης, ο Θαλασσαετός, ο Μαυρόγυπας, ο Λιβαδόκιρκος, ο Στικταετός και ο Βασιλαετός.

Σημαντικά και πολύ αξιόλογα τα είδη θηλαστικών των Στενών του Νέστου. Σπουδαιότερο αυτών η Βίδρα, ένα από τα σπανιότερα θηλαστικά της Ευρώπης αλλά και το Κουνάβι, ο Ασβός, ο Λύκος, το Τσακάλι, ο Αγριόχοιρος, η Αγριόγατα, η Νυχτερίδα, ο Σκαντζόχοιρος.

Από τα 16 είδη αμφίβιων της Ελληνικής πανίδας τα 7 ζουν στο Νέστο. Ο Τρίτωνας, ο λοφιοφόρος, ο κοινός τρίτωνας, ο Πράσινος φρύνος, ο Χωματόφρυνος, ο Δεντροβάτραχος, ο Ευκίνητος βάτραχος, ο Λιμνοβάτραχος, ο Κιτρινογάστρορας. Εξαιρετικά σημαντική είναι η παρουσία ερπετών στο Νέστο και αρκετών ειδών ψαριών στα νερά του. Στην περιοχή Κρωμνικού - Λιβερών, ζει ένα κοπάδι 70 - 80 περίπου άγριων αλόγων τα οποία εγκαταλείφθηκαν σε παλαιότερα χρόνια και σήμερα θεωρούνται τμήμα της άγριας πανίδας της περιοχής με εξαιρετικό ενδιαφέρον.

Προβλήματα της περιοχής

• **Ανησυχία για τα φράγματα της Δ.Ε.Η.** «Αν διαταραχθούν τα οικοσυστήματα του ποταμού, και κυρίως το Δέλτα, θα ανοίξουν οι ασκοί του Αιόλου.»

Ο περιορισμός της ροής του νερού θα καταστρέψει την ποιότητά του καθώς και το φυσικό πλούτο του οικοσυστήματος. Οι εξαρτώμενες περιοχές θα βρίσκονται σε κατάσταση μόνιμης ανομβρίας ανεξάρτητα από την πραγματική ετήσια βροχόπτωση, εφόσον πλέον ο κύριος τροφοδότης της κοίτης θα έχει εξαφανιστεί.

Η μεγάλη έκταση της λίμνης οδηγεί σε αύξηση της εξάτμισης και συνεπώς απώλεια νερού. Στην περιοχή της τεχνητής λίμνης πλημμυρίζουν και καταστρέφονται οι γειτονικοί βιότοποι, διακόπτεται η μετανάστευση των ψαριών και των χελιών και σταματάει η διέλευση μεγάλων ζώων- όπως τα αγριογούρουνα και οι αρκούδες- από την κοίτη το καλοκαίρι.

Από την τεράστια ποσότητα του συσσωρευμένου νερού επηρεάζεται η σεισμικότητα αλλά και το μικροκλίμα της περιοχής, επομένως η θερμοκρασία, οι βροχοπτώσεις και η υγρασία. Έμμεσα επηρεάζεται σε μακροχρόνια βάση η σύνθεση της βλάστησης στην ευρύτερη παρόχθια ζώνη.

Η τελευταία επίπτωση δεν είναι αφ' εαυτής αρνητική. Εφόσον δεν υπάρχουν μεγάλες διακυμάνσεις στη στάθμη των νερών του ταμιευτήρα, η αλλαγή της βλάστησης μπορεί να οδηγήσει στο σχηματισμό νέου είδους υγροβιότοπων με υδροχαρή και υδρόφιλα φυτά, όπως συνέβη, για παράδειγμα, στην Κερκίνη.

Όμως, κάτι τέτοιο είναι αδύνατον να συμβεί στον μεγάλο ταμιευτήρα του Θησαυρού, όπου αναμένονται μεταβολές στην στάθμη του της τάξης των 60 μέτρων. Μόνο στους σημαντικά μικρότερους ταμιευτήρες της Πλατανόβρυσης και του Τεμένους υπάρχει κάποια ελπίδα για ανάπτυξη νέας βλάστησης, αλλά για να συμβεί και αυτό θα πρέπει να περάσουν περίπου 30 χρόνια!

- Το Δέλτα του Νέστου βρίσκεται στα νότια σύνορα των Νομών Καβάλας και Ξάνθης. Η αρχή του τοποθετείται στην έξοδο του ποταμού από τον ορεινό όγκο, στους Τοξότες και απλώνεται προς τα νότια, καταλαμβάνοντας μία αρκετά μεγάλη έκταση από την Νέα Καρβάλη μέχρι τα Άβδηρα με μήκος ακτογραμμής περίπου 50 χιλιομέτρων.

Έχει συνολική έκταση περίπου 500,000 στρ. Θεωρείται από τους σημαντικότερους υγρότοπους της χώρας αλλά και της Ευρώπης, τμήμα του προστατεύεται από τη συνθήκη Ramsar, ως Περιοχή Ειδικής Προστασίας και Ειδικά Προστατευόμενη Μεσογειακή Περιοχή. Επίσης, ανήκει στο Δίκτυο Φύση (NATURA) 2000, ενώ αποτελεί και τμήμα του Εθνικού Πάρκου Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης, το οποίο εκτείνεται από το δέλτα του Νέστου μέχρι τις λίμνες Βιστονίδα και Ισμαρίδα.

Αποτελείται από ένα σύνολο βιότοπων με λιμνοθάλασσες, υγρά λιβάδια, καλαμιώνες και το παραποτάμιο δάσος Κοτζά-Ορμάν. Οι λιμνοθάλασσες (Βάσσοβας, Ερατεινού, Αγιάσματος, Κοκάλας, Χαϊδευτού, Κεραμωτής, Μοναστηρακίου και Μαγγάνων) δημιουργήθηκαν από την εναπόθεση των φερτών υλικών του ποταμού, τα οποία λειτούργησαν ως φυσικά φράγματα.

Οι λιμνοθάλασσες δημιουργούν ένα σύμπλεγμα βιότοπων που καταλαμβάνει μια περιοχή περίπου 100χλμ. κατά μήκος της ακτής, με μεγάλη οικολογική α Τα υφάλμυρα αβαθή και πλούσια σε θρεπτικά υλικά νερά των λιμνοθαλασσών ευνοούν τις ιχθυοκαλλιέργειες (Κέφαλος , λαβράκι, τσιπούρα, γλώσσα) σε πολλές περιοχές, συνιστώντας σημαντική πηγή εσόδων για τους κατοίκους των περιοχών αυτών.

Σημαντικό κομμάτι στην σπάνια πανίδα του Δέλτα του Νέστου είναι και η υπαρχή Νεροβούβαλων. Ένα σπάνιο είδος βουβαλιών, που επιβιώνουν με την προσωπική φροντίδα και αγάπη ενός ιδιώτη του κ. Μαραγκού Νίκου, μπορούν να τα απολαύσουν οι φίλοι της φύσης στο φυσικό τους περιβάλλον.

Οικοτουριστική ανάπτυξη

Στο ιδιαίτερο περιβάλλον που προσφέρει ο Νέστος έχουν ήδη γίνει κάποιες ενέργειες τουριστικής ανάπτυξης με σκοπό την ανάδειξη του φυσικού περιβάλλοντος και την επαφή του κοινού μ' αυτό. Ουσιαστικά, έχουν γίνει κάποιες κινήσεις οικοτουριστικής ανάπτυξης, μιας περιβαλλοντικά ευαισθητοποιημένης μορφής τουρισμού, η οποία προωθεί την κατανόηση και την προστασία της φύσης, συμβάλλοντας ταυτόχρονα στη γνώση και στο σεβασμό της ιστορίας ενός τόπου.

Ως οικοτουρισμός ορίζεται ο περιβαλλοντικά υπεύθυνος τουρισμός και η επίσκεψη σε φυσικές περιοχές, που αποσκοπεί στην απόλαυση και εκτίμηση της φύσης (και των πολιτισμικών στοιχείων του παρόντος και παρελθόντος) και ο οποίος προάγει τη διατήρηση της φύσης, έχει χαμηλή επίδραση επισκεπτών και παρέχει χρήσιμα ενεργή κοινωνικό-οικονομική ανάμιξη του ντόπιου πληθυσμού.

Η ανάπτυξη του οικοτουρισμού έχει ως στόχους:

- Την ανάδειξη και αξιοποίηση περιοχών ιδιαίτερου φυσικού κάλλους και περιβαλλοντικής αξίας.
- Της προστασία οικολογικά ευαίσθητα περιοχών μέσω της περιβαλλοντικής έρευνας.
- Τη διατήρηση της οικολογικής ισορροπίας και του τοπικού χαρακτήρα της περιοχής.
- Την ενθάρρυνση της περιβαλλοντικής συνείδησης των επισκεπτών μέσω της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης.

Οι επισκέπτες των οικολογικά ευαίσθητων περιοχών οφείλουν να τηρούν προσεκτικά τις απαιτήσεις για την προστασία του περιβάλλοντος από τη ρύπανση, την αποφυγή κάθε ενόχλησης των φυσικών βιοτόπων και διατάραξης της ισορροπίας των οικοσυστημάτων.

Στην περιοχή του Νέστου με βάση τις προαναφερθείσες αρχές έχουν γίνει τις εξής δραστηριότητες:

- Καταβάσεις με canoe (ινδιάνικες πιρόγες) προσφέρουν μοναδικές στιγμές, σε φυσιολάτρεις. Ξεκινώντας από τη Σταυρούπολη, ο επισκέπτης φτάνει στη Γαλάνη, συλλέγοντας πρωτόγνωρες εμπειρίες, σε άμεση επαφή με το υδάτινο στοιχείο, μετά από μια διαδρομή 5 περίπου ωρών.
- Rafting, δίωρη διαδρομή, από το φράγμα της Πλατανόβρυσης μέχρι το Παρανέστι με οδηγό και εξοπλισμό.
- Αναρριχήσεις, στους βραχώδεις σχηματισμούς, που πλαισιώνουν το Νέστο ανεβάζουν την αδρεναλίνη των τολμηρών στα ύψη. Πρόκληση γι' αυτούς αποτελεί η εξερεύνηση των σπηλαίων που κρύβουν τα μυστικά τους στις σχισμές των βράχων.
- Πεζοπορία, μέσα από λιθόστρωτα μονοπάτια προσφέρουν στον περιηγητή στιγμές ψυχικής ευφορίας και ανάτασης που δημιουργούνται από τις εναλλαγές εικόνων ανάλογα με τη διαδρομή. Υπάρχουν μονοπάτια χαραγμένα πάνω στα βράχια και συχνά λαξευμένα μέσα σ' αυτά, ενώ το νερό κυλάει συνεχώς δίπλα.
- Ποδηλασία, προσφέρει οπτικές και ακουστικές εμπειρίες στις διαδρομές παράπλευρα του ποταμού Νέστου.
- Ιππασία.
- Τοξοβολία, σε κατάλληλα διαμορφωμένους χώρους παραπλεύρως του ποταμού.

Επίσης, διοργανώνονται διαδρομές στα δασωμένα βουνά μέχρι τα Βουλγαρικά σύνορα μέσα στη σπάνια γλωρίδα και πανίδα, ακολουθώντας το τεράστιο δίκτυο δασικών δρόμων και μονοπατιών, μέσα στο διατηρητέο μνημείο της φύσης και στον καταρράκτη Λειβαδίτη. Ακόμη, στο δασικό χωριό του Ερύμανθου, στον Μακεδονικό τάφο των Κομνηνών, στο εγκαταλειμμένο οικισμό των Λιβερών όπου μπορεί κανείς να συναντήσει αν είναι τυχερός, αγέλη άγριων ζώων, στο φράγμα του θησαυρού (ένα απ' τα μεγαλύτερα της Ευρώπης), στους ορεινούς οικισμούς του νομού, τα γνωστά χωριά της περιοχής του Εχίνου που διατήρησαν αναλλοίωτο τον χαρακτήρα τους, την γλώσσα και τις συνήθειες

καθώς και τα πανέμορφα Νεστοχώρια, με τον ιδιότυπο αγροτικό τους χαρακτήρα. Τα χωριά που απογειώθηκαν με την καλλιέργεια της ακριβότερης στον κόσμο ποικιλίας καπνού και σχεδόν αποδεκατίστηκαν με την αστυφιλία των δεκαετιών του μέσου του περασμένου αιώνα.

Συνοψίζοντας, μπορούμε να θεωρήσουμε ότι μελλοντικά ενδέχεται να υπάρξουν δύο πιθανές αντιμετώπισεις όσον αφορά στο θέμα της περαιτέρω τουριστικής ανάπτυξης κατά μήκος του ποταμού Νέστου.

- Συνέχιση της προστασίας της ζώνης του Δέλτα και αντιμετώπισής της ως καθαρά οικολογική κληρονομιά της περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας – Θράκης. Η ζώνη των Στενών μπορεί να διατηρήσει τον υπάρχοντα τουριστικό χαρακτήρα της, χωρίς επιπλέον ανάπτυξη ξενοδοχειακών μονάδων και άλλης τουριστικής υποδομής, έτσι ώστε να μην αλλοιωθεί το φυσικό περιβάλλον. (μηδενικό σενάριο)
- Οργάνωση περιπάτων και αθλητικών δραστηριοτήτων στο Δέλτα του Νέστου παρόμοιες μ' αυτές των Στενών. Δημιουργία παρατηρητηρίων της χλωρίδας και της πανίδας της περιοχής. Ανέγερση ξενώνων με μορφή δασικών χωριών. Οργάνωση τουριστικών μονάδων για την εξυπηρέτηση μεγαλύτερου όγκου επισκεπτών. (θετικό σενάριο)

Κατά την προσωπική μας εκτίμηση, το μηδενικό σενάριο συμβαδίζει περισσότερο με τη λογική της αειφόρου ανάπτυξης της περιοχής και του σεβασμού του μοναδικού φυσικού περιβάλλοντος κατά μήκος του ποταμού. Μοναδική παρέμβαση που προτείνουμε, κυρίως για την περιοχή του Δέλτα, που παραμένει τουριστικά αναξιοποίητο, είναι η βελτίωση της προσβασιμότητας και η δυνατότητα περιηγήσεων με σκοπό τη γνωριμία με τη φύση κάτω από ορισμένες προϋποθέσεις (άδεια από αρμόδιους φορείς προστασίας, οργανωμένες επισκέψεις μικρού αριθμού ατόμων υπό την επίβλεψη κατάλληλων ξεναγών).

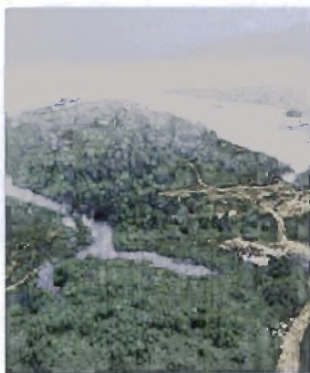
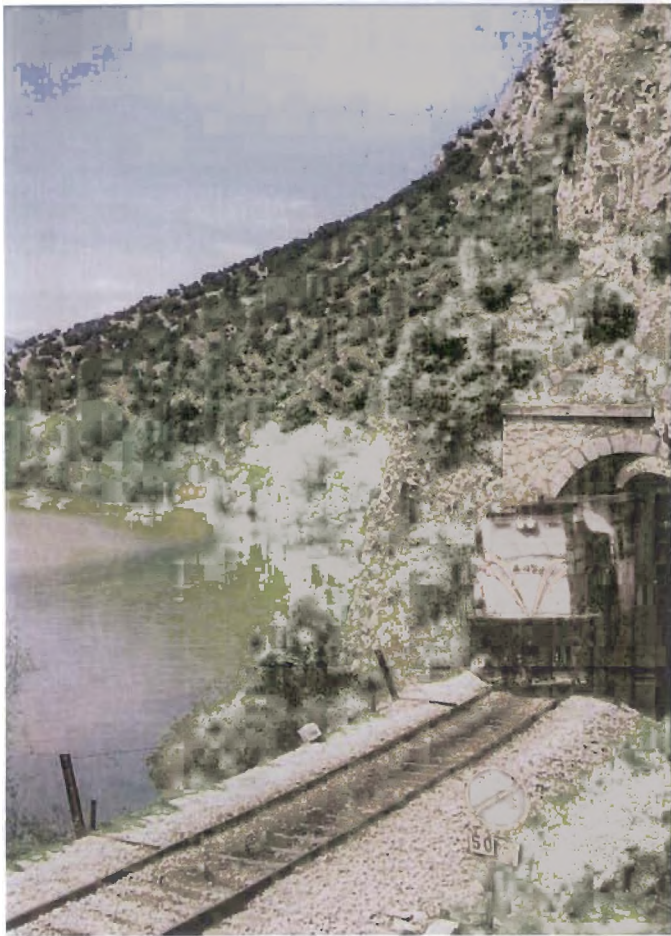
Παράρτημα Κεφ. 6.1

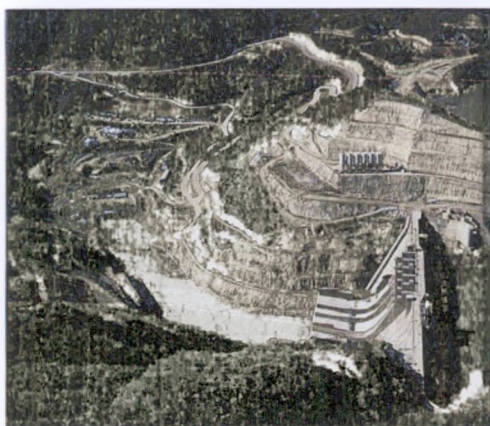
ΧΡΗΣΕΙΣ ΓΗΣ ΣΤΗΝ ΥΔΡΟΛΟΓΙΚΗ ΛΕΚΑΝΗ ΤΟΥ ΠΟΤΑΜΟΥ ΝΕΣΤΟΥ

- Κωνοφόρα
- Πλατύφυλλα
- Καλλιέργειες
- Αστικά-Χέρσα
- Θάμνοι
- Επιφανειακά νερά

Σταθμός Λιβερών

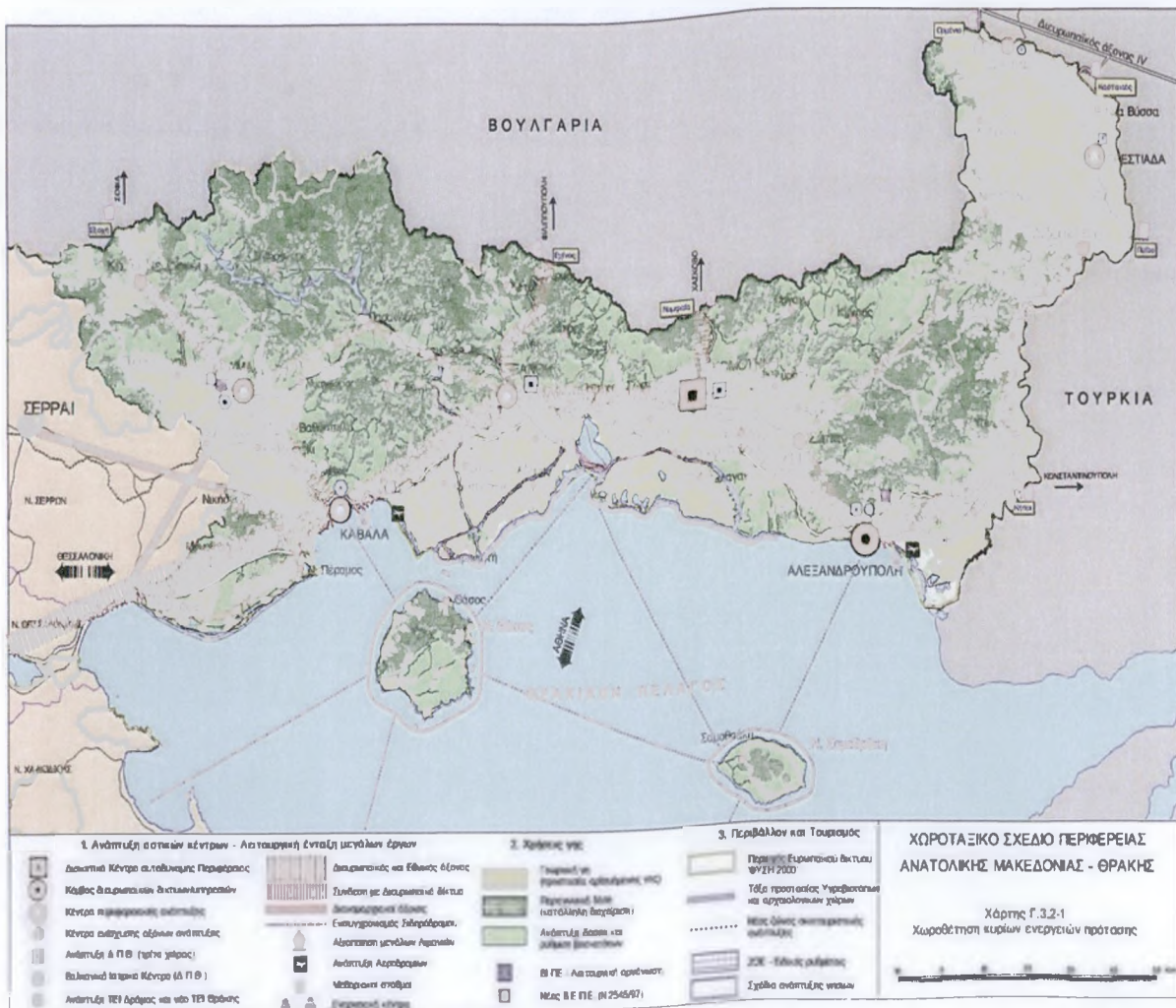

- Φράγμα της ΔΕΗ ένα από τα προβλήματα της περιοχής

- Οικότουριστική ανάπτυξη στο ποταμό Νέστο

Συγέδιο Περιφέρειας

6.2 Οικότουρισμός στο νομό Αχαΐας

Η Πελοπόννησος είναι το γεωγραφικό διαμέρισμα που έχει να επιδείξει πλήθος ιστορικών αξιοθέατων, πλούσιο διαμελισμό ακτών, ενδοχώρα με όμορφη φύση, χωριά με αξιοσημείωτη αρχιτεκτονική, πόλεις ανεπτυγμένες και τουριστική υποδομή υψηλής ποιότητας. Η πολυμορφία είναι το χαρακτηριστικό της Πελοποννήσου¹². Τα χωριά της ορεινής Αχαΐας βρίσκονται διάσπαρτα στα μεγάλα και όμορφα βουνά, Ερύμανθο και Χελμό.

Ο μυθικός Ερύμανθος είναι γνωστός από την αρχαιότητα. Το όνομά του έχει συνδυαστεί με πολλούς μύθους καθώς και με τον τρίτο άθλο που απετέλεσε ο ήρωας Ηρακλής, την σύλληψη του Ερυμάνθου Κάπρου.

Βέβαια και στα κατοπινά χρόνια ήταν το ορμητήριο των κλεφταρματωλών, αλλά και των αγωνιστών του εικοσιένα. Το κάθε χωριό, η κάθε κόμη έχει σήμερα να επιδείξει τη δική του ιστορία, τους δικούς του θρύλους.

Ο χλιοτραγουδισμένος Χελμός με τα νερά της Στύγας, στα οποία βαπτίστηκε ο Αχιλλέας και έμεινε άτρωτος εκτός απ' τις φτέρνες, που του κρατούσε η μάνα του, η Θεά Θέτιδα και ένα σωρό άλλοι μύθοι και αξιοθέατα στην ορεινή Αχαΐα. Τα ποτάμια Λάδωνας και Ερύμανθος, που πηγάζουν από τις πλαγιές των μυθικών αυτών βουνών, δίνουν μια άλλη διάσταση στο οδοιπορικό στην όμορφη ορεινή Αχαΐα. Ένα οδοιπορικό που μπορείς να το συνδυάσεις με διάφορα αθλήματα στα βουνά και στα ποτάμια της περιοχής.

Νομός Αχαΐας

Ο Νομός Αχαΐας βρίσκεται στο βορειοδυτικό τμήμα της Πελοποννήσου με έκταση 3.271 τετραγωνικά χιλιόμετρα και πληθυσμό 300.000 κατοίκους. Αποτελείται από τις επαρχίες Πατρών, Αιγιαλείας και Καλαβρύτων, με σημαντικότερες πόλεις την Πάτρα, το Αίγιο, τα Καλάβρυτα και την Άκρατα. Πρωτεύουσα του νομού είναι η Πάτρα, τρίτη σε μέγεθος πόλη της Ελλάδας, με πληθυσμό 160.000 κατοίκους και σπουδαίο εμπορικό κέντρο. Χάρη στο λιμάνι της, ο νομός αποτελεί τη δυτική πύλη της Ελλάδας προς την Ευρώπη.

12

<http://www.tee.gr/online/afieromata/2000/2104>

Πολύ πλούσια είναι και η πολιτιστική κίνηση του νομού, η οποία προσελκύει εκατοντάδες χιλιάδες επισκεπτών: Πολιτιστική πρωτεύουσα της Ευρώπης για το 2006, Διεθνές Πολιτιστικό Φεστιβάλ, το παγκοσμίου φήμης "Καρναβάλι της Πάτρας", σημαντικές αθλητικές διοργανώσεις με διεθνείς συμμετοχές, συνέχιση λαϊκών και δημοτικών παραδόσεων μέσα από πανηγύρια και λαϊκές εκδηλώσεις. Ο Νομός Αχαΐας παρουσιάζει πολύ μεγάλη μορφολογική ποικιλία. Το δυτικό τμήμα του βρέχεται από θάλασσα σε μήκος περίπου 100 χιλιομέτρων. Υπάρχουν παραλίες με καταγάλανα νερά με βότσαλο ή αμμουδιά που προσφέρονται για κολύμβηση τουλάχιστον έξι μήνες το χρόνο, και ιδιαίτερα για ψάρεμα, θαλάσσιο σκι, κωπηλασία, και ιστιοπλοΐα. Το 60% της έκτασης του νομού καλύπτεται από τις τρεις μεγάλες οροσειρές του Χελμού (2.138μ.), του Παναχαϊκού (1.924μ.) και του Ερυμάνθου (2.220μ.), που δίνουν τη δυνατότητα στον επισκέπτη για ορειβασία, αναρρίχηση, σκι, πεζοπορία, αλεξίπτωτο πλαγιάς, ποδηλασία-mountain bike, επίσκεψη σε μοναστήρια, σπήλαια και παραδοσιακούς οικισμούς. Οι φυσικές ομορφιές, οι λίμνες, τα ποτάμια, τα φαράγγια, τα μονοπάτια των ορεινών όγκων, προσφέρονται στους φυσιολάτρες για ξεκούραση, αναψυχή, αθλητισμό και λαογραφική ενασχόληση. Ο Νομός Αχαΐας διαθέτει πολύ καλό οδικό δίκτυο ταχείας κυκλοφορίας, γεγονός που βοηθά στην εύκολη πρόσβαση σε πολλούς από τους σημαντικότερους αρχαιολογικούς τόπους της Ελλάδας. Από την Πάτρα μπορεί κανείς να φτάσει οδικώς ύστερα από διαδρομή μιάμισης με δύο ωρών στην Αρχαία Ολυμπία, στους Δελφούς, στην Επίδαυρο, στο Ναό Επικούρειου Απόλλωνα, στις Μυκήνες και στην Αθήνα.

Έτσι, ο Νομός Αχαΐας, συνδυάζοντας το ήπιο και εύκρατο κλίμα, την εναλλαγή των τοπίων και τη μεγάλη ποικιλία σε φυσικές ομορφιές, την εύκολη και άνετη πρόσβαση, καθώς και τη μεγάλη ποικιλία αθλητικών και πολιτιστικών δραστηριοτήτων, αποτελεί μια εξαιρετική πρόταση για μονοήμερες και πολυήμερες εκδρομές.

Καλάβρυτα

Τα Καλάβρυτα βρίσκονται στην Ορεινή Αχαΐα, σε πλαγιά του Χελμού και σε ύψος 750 μέτρα. είναι στο επίκεντρο ενός πλούσιου σε φυσικές ομορφιές περιβάλλοντος και η ιστορία τους ξεκινάει από τα πανάρχαια χρόνια. Η πρώτη ονομασία ήταν Κύναιθα, οι πολλές πηγές έδωσαν στα Μεσαιωνικά Χρόνια το όνομα «καλά-βρυτά» δηλαδή καλές βρύσες. Η εποχή της Φραγκοκρατίας άφησε τα ίχνη της στο Κάστρο Λα-Γκριφ που βρίσκεται σε ύψωμα πάνω από την πόλη, ενώ η γενναία

συνεισφορά τους στην ιστορία της πατρίδας μας άφησε τραγικές μνήμες κατά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο. Μια τραγική εκδίκηση των γερμανικών στρατευμάτων κατοχής γνώρισαν τα Καλάβρυτα στις 13 Δεκεμβρίου 1943. Για αντίποινα σε ενέργειες ανταρτών οι Γερμανοί σκότωσαν όλους τους νέους και τους άνδρες των Καλαβρύτων και έκαψαν την κωμόπολη. Στον τόπο της απάνθρωπης εκτέλεσης έχει στηθεί ένας σταυρός ύψους 8 μέτρων, πάνω στον ομαδικό τάφο των 1.100 μαρτύρων που θυμίζει σήμερα στο έθνος την άγρια εκείνη πράξη, ενώ το ρολόι της καθεδρικής εκκλησίας είναι από τότε σταματημένο στην ώρα της μεγάλης μεσημεριάτικης τραγωδίας: 2.34'. Λίγο πριν τα Καλάβρυτα Έχετε τη δυνατότητα να επισκεφθείτε το Μέγα Σπήλαιο που είναι μέσα σε ένα μεγάλο βράχο και έχει αξιόλογες αγιογραφίες και ιστορικά εκθέματα. Η βαρύτιμη ιστορική παρουσία των Καλαβρύτων στην νεότερη ελληνική πορεία, κάνει τον οποιοδήποτε επισκέπτη προσκυνητή και η αυθόρμητη φιλοξενία των Καλαβρυτινών αναδεικνύει τον περιηγητή σε δημότη της ορεινής αυτής πόλης. Η επαρχία Καλαβρύτων από μόνη της παρουσιάζει μία ξέχωρη γραφικότητα και οι ευκαιρίες που προσφέρει για πολλαπλές εμπειρίες είναι απρόσμενες. Οι πηγές του Αροάνιου με τις πέστροφες και τους σολομούς του Πλανητέρου σφραγίζουν την ευρύτερη περιοχή, όσο δε για περιηγήσεις στα στενοσόκακα της Κλειτορίας, αυτές αναδεικνύουν ένα τρόπο ζωής που σύντομα θα εκτίθεται αποκλειστικά σε λαογραφικά μουσεία. Στην περιοχή των Καλαβρύτων υπάρχουν αρκετά ξενοδοχεία, ενοικιαζόμενα δωμάτια, εστιατόρια, ζαχαροπλαστεία-μπαρ, καταστήματα εξοπλισμού ski- snowboard.

Οδοντωτός σιδηρόδρομος – Φαράγγι Βουραϊκού

Το τρενάκι του οδοντωτού λειτουργεί από το 1889. Η διαδρομή στο χιονισμένο τοπίο καταχείμωνα, δίπλα στο ποτάμι και μέσα στις σήραγγες και τις γαλαρίες, είναι κάτι που όποιος δεν το έχει γευτεί, σύντομα πρέπει να το πραγματοποιήσει. Οι Έλληνες εργατοτεχνίτες γεφυρώνουν πολλαπλά το φαράγγι του Βουραϊκού, ανοίγουν γαλαρίες σεβόμενοι παραδειγματικά το τοπίο, κτίζουν υποδειγματικά λιθοδομές υποστήριξης με πελεκητή πέτρα και υψώνουν σταθμούς, αληθινά κομψοτεχνήματα αρχιτεκτονικής. Ο στενότερος οδοντωτός της Ευρώπης έχει άνοιγμα σιδηροτροχιών 75 εκατοστά και η απόσταση που καλύπτει είναι 23 χλμ. Στο σύνολο της διαδρομής του υπάρχουν τρία τμήματα 3.600 μέτρων με διπλή οδοντωτή πρόσφυση. Η κλίση χωρίς την υποβοήθηση των σιδερένιων δοντιών φτάνει μέχρι 3,5%, ενώ με την υποχρεωτική πρόσθετη πρόσφυση αγγίζει το 17,5 %. Οι μηχανοδηγοί και οι

παράγοντες, του απίστευτα γραφικού αυτού τρένου, είναι περήφανοι γι' αυτό που κάνουν, έχοντας κατάλευκο το μητρώο.

Κασριά

Έξω από τα Καλάβρυτα βρίσκεται το Σπήλαιο των Λιμνών με σταλαγμίτες και σταλακτίτες και με την ιδιομορφία, όπως λέει και το όνομά του, ότι σε όλο το Σπήλαιο υπάρχουν φυσικές λιμνούλες σε διάφορα επίπεδα. Σε παλαιότερες εποχές το σπήλαιο ήταν κοίτη υπόγειου ποταμού. Τα νερά του προέρχονταν από το οροπέδιο «Απανώκαμπος» που βρίσκεται ψηλότερα και σε απόσταση 4 χιλιομέτρων από το σπήλαιο. Με την πάροδο των αιώνων τα νερά, με τη διαβρωτική τους ενέργεια, άνοιξαν διόδους σε χαμηλότερα επίπεδα. Τα νερά που υπάρχουν σήμερα στο σπήλαιο προέρχονται από μικροπηγές, που λειτουργούν στα τοιχώματα και στις οροφές μόνο σε εποχές βροχοπτώσεων. Τις άλλες εποχές το σπήλαιο διατηρεί μόνιμα νερά σε 13 μεγάλες κλιμακωτές λίμνες, στις οποίες οφείλει και το σύγχρονο όνομά του. Το εξερευνημένο μήκος του σπηλαίου ανέρχεται σε 1980 μ. Προς το παρόν, η επίσκεψη περιορίζεται σε 350 μ. Οι δεκατρείς κλιμακωτές λίμνες είναι απροσπέλαστες για τους μη σπηλαιολόγους, αλλά ο σταλακτιτικός και σταλαγματικός διάκοσμος σίγουρα αποζημιώνει τον καθένα για την αισθητική πολυμορφία του. Για ευκολότερη επίσκεψη του σπηλαίου ανοίχτηκε στα πλάγια 23 μ. ψηλότερα από τη φυσική είσοδο, σήραγγα μήκους 40 μ. που οδηγεί κατ' ευθείαν στον δεύτερο όροφο. Η θερμοκρασία μέσα στο σπήλαιο διατηρείται σταθερή στους 13-16οC. Στον κάτω όροφο του σπηλαίου βρέθηκαν οστά ανθρώπου και διαφόρων ζώων, μεταξύ των οποίων και ιπποπόταμου, τεράστιας παλαιοντολογικής αξίας, που φυλάσσονται στο παλαιοντολογικό Μουσείο Αθηνών. Επίσης αποκαλύφθηκε σημαντικός αριθμός οστράκων Νεολιθικών και Πρωτοελλαδικών χρόνων. Το τμήμα αυτό προορίζεται για βιοσπηλαιολογικό εργαστήριο διεθνούς προβολής.

Αγία Λαύρα

Σε απόσταση 7 χιλ. νοτιοδυτικά απ' τα Καλάβρυτα και σε σημείο, απ' όπου βλέπει κανείς όλη την κοιλάδα του Βουραϊκού ποταμού, υπάρχει το μοναστήρι της Αγίας Λαύρας. Χτίστηκε το 961, βρίσκεται σε υψόμετρο 961 μέτρα και κάποτε είχε 961 μοναχούς. Από το σημερινό μοναστήρι που χτίστηκε το 1689 ακούστηκε το μήνυμα "Ελευθερία ή θάνατος", που έγινε συνείδηση της Ρωμοσύνης κατά την επανάσταση των Ελλήνων το 1821. Στον περίβολο, κάτω απ' τον ιστορικό πλάτανο, υψώθηκε το λάβαρο του αγώνα. Στην εκκλησία της μονής υπάρχει ξυλόγλυπτο

τέμπλο, τοιχογραφίες καπνισμένες απ' τις πυρπολήσεις και η εικόνα της Αγίας Λαύρας. Απ' τα κειμήλια, εκτός απ' το λάβαρο της επανάστασης, υπάρχει ένα παλαιότατο ευαγγέλιο, δώρο της Αικατερίνης της Μεγάλης, χρυσοί σταυροί, λειψανοθήκες και μεγάλης αξίας συλλογή παλαιοχριστιανικών και αρχαίων αντικειμένων. Απέναντι απ' τη μονή, σε λόφο, δεσπόζει το ηρώο των αγωνιστών του 1821.

Χιονοδρομικό Κέντρο

Το Χιονοδρομικό κέντρο Καλαβρύτων είναι Δημοτική Επιχείρηση που λειτουργεί από τον Νοέμβριο του έτους 1988. Απέχει 14 χλμ. από την πόλη των Καλαβρύτων, 200 χλμ. από την Αθήνα και βρίσκεται στη ΒΔ πλευρά του Χελμού στη θέση Βαθιά Λάκα και σε υψόμετρο από 1650μ. έως 2340μ..Είναι το δεύτερο μεγαλύτερο χιονοδρομικό κέντρο της Ελλάδας με επτά συνολικά αναβατήρες δύο αρχαίων, δύο τύπου καρτέκλας και τρεις συρόμενους συνολικής δυναμότητας μεταφοράς 5000 ατόμων ανά ώρα, που εξυπηρετούν δώδεκα πίστες όλων των επιπέδων συνολικού μήκους 20 χλμ.

Διαθέτει άνετους χώρους στάθμευσης αυτοκινήτων, κτίρια υποδοχής όπως καφετέριες και εστιατόρια σταθμό Α' βοηθειών με ιατρό, σχολή με πεπειραμένους εκπαιδευτές σκι και καταστήματα ενοικίασης και πώλησης χιονοδρομικού εξοπλισμού. Στον εξοπλισμό του συμπεριλαμβάνονται επιπλέον δύο εκχιονιστικά μηχανήματα που επί 24ώρου βάσεως διατηρούν τους δρόμους καθαρούς για εύκολη και ασφαλή πρόσβαση, τέσσερις χιονοστρωτήρες για την καλύτερη προετοιμασία των πιστών, snowmobiles.

Το χιονοδρομικό κέντρο λειτουργεί καθημερινά κατά τη χειμερινή περίοδο η οποία διαρκεί συνήθως από τα μέσα Δεκεμβρίου ως τα τέλη Απριλίου. Οι επισκέπτες του κέντρου φθάνουν τις 100.000 περίπου κατά τη χειμερινή περίοδο και είναι στην πλειοψηφία τους νεαρής ηλικίας και όλων των επιπέδων γνώσης του σκι.

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

1. Η τετράωρη πεζοπορική κατάβαση της χαράδρας του Βουραϊκού δίνει μίαν άλλη υπόσταση της ομορφιάς του τοπίου και των διαστάσεων που έχουν οι μεταλλικές γέφυρες και οι σκοτεινές στοές.

2. Οι ποδηλατικές διαδρομές με mountain-bikes στους δασικούς δρόμους που συνδέουν το οροπέδιο του Ξηρόκαμπου με το καταφύγιο θηραμάτων στο Σούβαρδο θεωρούνται από τις καλύτερες δυνατές.
3. Πεζοπορία προς τις κορυφές του Χελμού, την «Ψηλή Κορυφή» με υψόμετρο 2.355 μ. και τη «Νεραϊδόραχη» 2.341 μ. Επίσης το κατέβασμα δίπλα στον περίφημο καταρράκτη της Στύγας και η αναρρίχηση στην ορθοπλαγιά της «Νεραϊδόραχης» αποτελούν extreme πρόκληση.

Παράρτημα Κεφ. 6.2

Φαράγγι Βουραϊκού
κάστρο Λα-Γκριφ στα Καλάβρυτα

Το

Καστριά

Χιονοδρομικό κέντρο

Σχεδιάγραμμα του χιονοδρομικού κέντρου

ΑΝΑΒΑΤΗΡΕΣ ΤΥΠΟΣ	ΠΙΣΤΕΣ	ΜΗΚΟΣ	ΥΨΟΜΕΤΡ ΔΙΑΦΟΡΑ	ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ	
ΕΡΜΗΣ	Συρόμενος	1	150 m	15 m	Πολύ εύκολη
ΗΡΑΚΛΗΣ	Συρόμενος	1	220 m	15 m	Πολύ εύκολη
ΑΚΙΛΛΕΑΣ	Πηγάριος	1	800 m	120 m	Μέσης δυσκολίας
ΛΑΦΗ	Συρόμενος	2	2000 m	130 m	Μέσης δυσκολίας
ΘΕΤΣ	Συρόμενος	2	800 m	70 m	Εύκολη
ΑΡΤΕΜΙΣ	Συρόμενος	3	4600 m	300 m	Δύσκολη
ΣΤΥΓΑ	Πηγάριος	2	3900 m	490 m	Πολύ δύσκολη

Αγία Λαύρα

Καλάβρυτα

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7

ΘΕΣΜΙΚΑ ΟΡΓΑΝΑ ΚΑΙ ΝΟΜΟΙ ΠΟΥ ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΟΥΝ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Η εφαρμογή της περιβαλλοντικής νομοθεσίας στην Ελλάδα συνεχίζει να είναι προβληματική. Καμία ουσιαστική πρόοδος για την εφαρμογή της περιβαλλοντικής νομοθεσίας¹³ στη χώρα μας δεν έχει πραγματοποιηθεί.

Η έλλειψη πολιτικής βούλησης, η διαφθορά, η έλλειψη διαφάνειας, η ελλιπής στελέχωση των αρμόδιων υπηρεσιών και η απουσία ικανού μηχανισμού ελέγχων είναι οι βασικοί «ένοχοι» για την κακή εφαρμογή της περιβαλλοντικής νομοθεσίας στη χώρα μας. Τα αίτια αυτά δυστυχώς δεν έχουν αντιμετωπιστεί από τους αρμόδιους φορείς, και συνεχίζουν να υποσκάπτουν κάθε προοπτική ορθής εφαρμογής της περιβαλλοντικής νομοθεσίας.

Κατά την τελευταία χρονιά η μοναδική πρόοδος που σημειώθηκε ήταν η εξαιρετικά καθυστερημένη μεταφορά στο εθνικό δίκαιο δέκα Κοινοτικών Οδηγιών, για εννέα όμως από τις οποίες η Ευρωπαϊκή Επιτροπή είχε ήδη ξεκινήσει διαδικασία παραπομπής στο Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων . Ταυτόχρονα, η προθεσμία ενσωμάτωσης για άλλες δέκα Οδηγίες έχει λήξει. Επίσης, μέσα στον τελευταίο χρόνο εκδόθηκαν πέντε καταδικαστικές αποφάσεις κατά της Ελλάδας από το ΔΕΚ, ενώ μόνο σε μια από αυτές η Ελλάδα επέδειξε συμμόρφωση.

Η μόνη ίσως σταθερά θετική εξέλιξη είναι η συνεχιζόμενη παραγωγή σημαντικής νομολογίας για την προστασία του περιβάλλοντος από το Συμβούλιο της Επικρατείας. Με μια σειρά από αποφάσεις για το φυσικό περιβάλλον, το ανώτατο ακυρωτικό δικαστήριο της χώρας έχει δικαίως αναδειχθεί ως ο κυριότερος εγγυητής της περιβαλλοντικής νομιμότητας στην Ελλάδα, προκαλώντας συχνά την οργισμένη αντίδραση μελών της Κυβέρνησης.

7.1 Προστασία του περιβάλλοντος από το Σύνταγμα

Το περιβάλλον στη χώρα μας προστατεύεται σύμφωνα με τις διατάξεις του νόμου 1650/86 (ΦΕΚ - 160 Α') : Για την προστασία του περιβάλλοντος, τα σημαντικότερα άρθρα του νόμου είναι:

13

<http://www.traveldailynews.gr>

Άρθρο 1 Ν. 1650/86 : Σκοπός

1. Σκοπός του παρόντος νόμου είναι η θέσπιση θεμελιωδών κανόνων και η καθιέρωση κριτηρίων και μηχανισμών για την προστασία του περιβάλλοντος έτσι ώστε ο άνθρωπος, ως άτομο και ως μέλος του κοινωνικού συνόλου να ζει σε ένα υψηλής ποιότητας περιβάλλον μέσα στο οποίο να προστατεύεται η υγεία του και να ευνοείται η ανάπτυξη της προσωπικότητάς του. Η προστασία του περιβάλλοντος θεμελιώδες και αναπόσπαστο μέρος της πολιτιστικής και αναπτυξιακής διαδικασίας και πολιτικής, υλοποιείται κύρια μέσα από το δημοκρατικό προγραμματισμό.
2. Ειδικότερα βασικοί στόχοι του νόμου αυτού είναι οι ακόλουθοι:
  - α) Η αποτροπή της ρύπανσης και γενικότερα της υποβάθμισης του περιβάλλοντος και η λήψη όλων των αναγκαίων για το σκοπό αυτόν, προληπτικών μέτρων.
  - β) Η διασφάλιση της ανθρώπινης υγείας και από τις διάφορες μορφές υποβάθμισης του περιβάλλοντος και ειδικότερα από τη ρύπανση και τις οχλήσεις.
  - γ) Η προώθηση της ισόρροπης ανάπτυξης του εθνικού χώρου συνολικά και των επί μέρους γεωγραφικών και οικιστικών ενοτήτων του και μέσα από την ορθολογική διαχείριση του περιβάλλοντος.
  - δ) Η διασφάλιση της δυνατότητας ανανέωσης φυσικών πόρων και η ορθολογική αξιοποίηση των μη ανανεώσιμων ή σπάνιων σε σχέση με τις τωρινές και τις μελλοντικές ανάγκες και με κριτήρια την προστασία του περιβάλλοντος.
  - ε) Η διατήρηση της οικολογικής ισορροπίας των φυσικών οικοσυστημάτων και η διασφάλιση της αναπαραγωγικής τους ικανότητας.
  - στ) Η αποκατάσταση του περιβάλλοντος.
3. Αναλυτικότερα, με τις διατάξεις του παρόντος νόμου επιδιώκονται:
  - α) Η προστασία του εδάφους και η λήψη των αναγκαίων μέτρων ώστε οι χρήσεις του να γίνονται σύμφωνα με τις φυσικές ιδιότητές του και την παραγωγική του ικανότητα.
  - β) Η προστασία των επιφανειακών και υπόγειων νερών θεωρούμενων ως φυσικών πόρων και ως οικοσυστημάτων.
  - γ) Η προστασία της ατμόσφαιρας.
  - δ) Η προστασία και διατήρηση της φύσης και του τοπίου και ιδιαίτερα περιοχών με μεγάλη βιολογική, οικολογική, αισθητική ή γεωμορφολογική αξία.

- ε) Η προστασία των ακτών των θαλασσών, των όχθων των ποταμών, των λιμνών, του βυθού αυτών και των νησίδων ως φυσικών πόρων, ως στοιχείων οικοσυστημάτων και ως στοιχείων του τοπίου.
- στ) Ο καθορισμός της επιθυμητής και της επιτρεπομένης ποιότητας των φυσικών αποδεκτών καθώς και των κάθε είδους επιτρεπομένων εκπομπών αποβλήτων, με την καθιέρωση και χρησιμοποίηση κατάλληλων παραμέτρων και οριακών τιμών ώστε να μην προκαλείται υποβάθμιση του περιβάλλοντος με κριτήρια:
- την επιστημονική γνώση και εμπειρία
  - την καλύτερη διαθέσιμη και οικονομικά τεχνίτη τεχνολογία.
  - τις τοπικές συνθήκες και ιδιομορφίες του περιβάλλοντος και του πληθυσμού καθώς επίσης και τις ανάγκες ανάπτυξης.
  - την προϋπάρχουσα διαμόρφωση συλλογικής χρήσης μιας περιοχής.
  - τα υφιστάμενα χωροταξικά και αναπτυξιακά σχέδια.
- ζ) Η ευαισθητοποίηση και ενεργοποίηση των πολιτών στα θέματα προστασίας του περιβάλλοντος μέσα από τη σωστή πληροφόρηση και εκπαίδευση.

Άρθρο 2 Ν. 1650/86 : Ορισμοί

Κατά την έννοια του νόμου αυτού νοούνται ως:

1. Περιβάλλον: το σύνολο των φυσικών και ανθρωπογενών παραγόντων και στοιχείων που βρίσκονται σε αλληλεπίδραση και επηρεάζουν την οικολογική ισορροπία, την ποιότητα της ζωής, την υγεία των κατοίκων, την ιστορική και πολιτιστική παράδοση και τις αισθητικές αξίες.
2. Ρύπανση: η παρουσία στο περιβάλλον ρύπων, δηλαδή κάθε είδους ουσιών, θορύβου, ακτινοβολίας ή άλλων μορφών ενέργειας, σε ποσότητα, συγκέντρωση ή διάρκεια που μπορούν να προκαλέσουν αρνητικές επιπτώσεις στην υγεία, στους ζωντανούς οργανισμούς και στα οικοσυστήματα ή υλικές ζημιές και γενικά να καταστήσουν το περιβάλλον ακατάλληλο για τις επιθυμητές χρήσεις του.
3. Μόλυνση: η μορφή ρύπανσης που χαρακτηρίζεται από την παρουσία παθογόνων μικροοργανισμών στο περιβάλλον ή δεικτών που υποδηλώνουν την πιθανότητα παρουσίας τέτοιων μικροοργανισμών.
4. Υποβάθμιση: η πρόκληση από ανθρώπινες δραστηριότητες ρύπανσης ή

οποιασδήποτε άλλης μεταβολής στο περιβάλλον, η οποία είναι πιθανό να έχει αρνητικές επιπτώσεις στην οικολογική ισορροπία, στην ποιότητα ζωής και στην υγεία των κατοίκων, στην ιστορική και πολιτιστική κληρονομιά και στις αισθητικές αξίες.

5. Προστασία του περιβάλλοντος: το σύνολο των ενεργειών, μέτρων και έργων που έχουν στόχο την πρόληψη της υποβάθμισης του περιβάλλοντος ή την αποκατάσταση διατήρηση ή βελτίωσή του.
6. Οικοσύστημα: κάθε σύνολο βιοτικών και μη βιοτικών παραγόντων και στοιχείων του περιβάλλοντος που δρουν σε ορισμένο χώρο και βρίσκονται σε αλληλεπίδραση μεταξύ τους.
7. Φυσικός αποδέκτης: κάθε στοιχείο του περιβάλλοντος που χρησιμοποιείται για την τελική διάθεση των αποβλήτων.
8. Υγεία: η κατάσταση πλήρους φυσικής, διανοητικής και κοινωνικής ευεξίας του ατόμου ή του συνόλου του πληθυσμού.
9. Οικολογική ισορροπία: η σχετικά σταθερή σχέση που διαμορφώνεται με την πάροδο του χρόνου ανάμεσα στους παράγοντες και τα στοιχεία του περιβάλλοντος ενός οικοσυστήματος.
10. Φυσικοί πόροι: κάθε στοιχείο του περιβάλλοντος που χρησιμοποιείται ή μπορεί να χρησιμοποιηθεί από τον άνθρωπο για την ικανοποίηση των αναγκών του και αποτελεί αξία για το κοινωνικό σύνολο.
11. Απόβλητα: κάθε ποσότητα ρύπων (ουσιών, θορύβου, ακτινοβολίας ή άλλων μορφών ενέργειας) σε οποιαδήποτε φυσική κατάσταση ή αντικειμένων από τα οποία ο κάτοχός τους θέλει ή πρέπει να υποχρεούται να απαλλαγεί, εφόσον είναι δυνατό να προκαλέσουν ρύπανση.
12. Διαχείριση αποβλήτων: το σύνολο των δραστηριοτήτων συλλογής, διαλογής, μεταφοράς, επεξεργασίας, επαναχρησιμοποίησης ή τελικής διάθεσης αποβλήτων σε φυσικούς αποδέκτες, με στόχο την προστασία του περιβάλλοντος.
13. Ουσίες: χημικά στοιχεία και οι ενώσεις τους όπως παρουσιάζονται στη φυσική τους κατάσταση ή όπως παράγονται δευτερογενώς.
14. Παρασκευάσματα: μείγματα ή διαλύματα που αποτελούνται από δύο ή περισσότερες ουσίες.
15. Επικίνδυνες ουσίες ή παρασκευάσματα: οι ουσίες ή τα παρασκευάσματα που είναι τοξικές, διαβρωτικές, ερεθιστικές, εκρηκτικές, εύφλεκτες, καρκινογόνες, μεταλλαξιογόνες, ραδιενεργές ή άλλες ουσίες που έχουν την ιδιότητα να

επιταχύνουν την καύση, να αλλοιώνουν την φυσική κατάσταση του νερού, του εδάφους ή του αέρα και να προσβάλλουν δυσμενώς τον άνθρωπο και όλα τα άλλα έμβια όντα καθώς και το φυσικό περιβάλλον.

16. Τοπίο: κάθε δυναμικό σύνολο βιοτικών και μη βιοτικών παραγόντων και στοιχείων του περιβάλλοντος που μεμονωμένα ή αλληλεπιδρώντας σε συγκεκριμένο χώρο συνθέτουν μια οπτική εμπειρία.

Άρθρο 6 Ν. 1650/86 : Έλεγχος τήρησης περιβαλλοντικών όρων. Ανταποδοτικά τέλη.

1. Ο έλεγχος για την τήρηση των περιβαλλοντικών όρων ανήκει στα όργανα της υπηρεσίας που είναι αρμόδια, κατά τις οικείες διατάξεις, να εγκρίνουν την ίδρυση, λειτουργία ή πραγματοποίηση έργου ή δραστηριότητας. Όπου, κατά την κείμενη νομοθεσία, ο έλεγχος για την τήρηση των περιβαλλοντικών όρων γίνεται από διανομαρχιακές ή περιφερειακές υπηρεσίες, ανεξάρτητα από το αν έχουν ή όχι και την αρμοδιότητα για την έγκριση της ίδρυσης, λειτουργίας ή πραγματοποίησης του αντίστοιχου έργου ή δραστηριότητας, οι υπηρεσίες αυτές διατηρούν την παραπάνω αρμοδιότητα ελέγχου.
2. Το Υπουργείο Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων μπορεί αυτοτελώς να διενεργεί ελέγχους για την παρακολούθηση της τήρησης των περιβαλλοντικών όρων σε ολόκληρη τη χώρα.
3. Ελέγχους για την τήρηση των περιβαλλοντικών όρων διενεργούν και τα κατά το άρθρο 26 Κλιμάκια Ελέγχου Ποιότητας Περιβάλλοντος.
4. Με απόφαση των Υπουργών Εθνικής Οικονομίας, Οικονομικών, Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων και άλλου κατά περίπτωση αρμόδιου υπουργού, ύστερα από εισήγηση του οικείου νομάρχη, είναι δυνατό να επιβάλλονται τέλη σε βάρος των επιχειρήσεων που ασκούν δραστηριότητες ή εκτελούν έργα που υπάγονται στις δύο πρώτες κατηγορίες του άρθρου 3, προκειμένου να καλυφθούν τα έξοδα κατασκευής και λειτουργίας συγκεκριμένων έργων και προγραμμάτων προστασίας του περιβάλλοντος που προβλέπονται από τους περιβαλλοντικούς όρους σύμφωνα με τις διατάξεις των άρθρων 3, 4 και 5. Τα πιο πάνω έργα ή προγράμματα προστασίας του περιβάλλοντος εκτελούνται από τους οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης (Ο.Τ.Α.) ή άλλου φορείς.

Τα τέλη αυτά καθορίζονται ανάλογα με το μέγεθος, το ρυπαντικό φορτίο και την ποσότητα των αποβλήτων του έργου ή της δραστηριότητας και δεν μπορούν να υπερβαίνουν τα πιο πάνω έξοδα. Με την ίδια απόφαση καθορίζονται ο τρόπος και ο χρόνος είσπραξης των τελών και απόδοσής τους στον Ο.Τ.Α. ή φορέα που κατασκευάζει ή έχει την ευθύνη λειτουργίας του έργου και κάθε άλλη αναγκαία λεπτομέρεια.

Άρθρο 19 Ν. 1650/86 : Κριτήρια χαρακτηρισμού και αρχές προστασίας "Για την εφαρμογή του παρόντος νόμου:

1. Ως περιοχές απόλυτης προστασίας της φύσης χαρακτηρίζονται εκτάσεις με εξαιρετικά ευαίσθητα οικοσυστήματα, βιότοποι ή οικότοποι σπάνιων ή απειλούμενων με εξαφάνιση ειδών της άγριας πανίδας.

Στις περιοχές απόλυτης προστασίας της φύσης απαγορεύεται κάθε δραστηριότητα.

Κατ' εξαίρεση μπορεί να επιτρέπονται σύμφωνα με τις ειδικότερες ρυθμίσεις του οικείου κανονισμού η διεξαγωγή επιστημονικών ερευνών και η εκτέλεση εργασιών που αποσκοπούν στη διατήρηση των χαρακτηριστικών τους, εφόσον εξασφαλίζεται υψηλός βαθμός προστασίας.

2. Ως περιοχές προστασίας της φύσης χαρακτηρίζονται εκτάσεις μεγάλης οικολογικής ή βιολογικής αξίας.

Στις περιοχές αυτές προστατεύεται το φυσικό περιβάλλον από κάθε δραστηριότητα ή επέμβαση που είναι δυνατό να μεταβάλλει ή να αλλοιώσει τη φυσική κατάσταση, σύνθεση ή εξέλιξή του.

Κατ' εξαίρεση μπορούν να επιτρέπονται σύμφωνα με τις ειδικότερες ρυθμίσεις του οικείου κανονισμού η εκτέλεση εργασιών, ερευνών και η άσκηση ασχολιών και δραστηριοτήτων, κυρίως παραδοσιακών, εφόσον δεν έρχονται σε αντίθεση με τους σκοπούς προστασίας.

Στις περιοχές της κατηγορίας αυτής μπορεί να δίδονται ειδικότερες ονομασίες ανάλογα με το συγκεκριμένο αντικείμενο και το σκοπό προστασίας.

3. Ως εθνικά πάρκα χαρακτηρίζονται εκτεταμένες χερσαίες, υδάτινες ή μικτού χαρακτήρα περιοχές, οι οποίες παραμένουν ανεπηρέαστες ή έχουν ελάχιστα επηρεαστεί από τις ανθρώπινες δραστηριότητες και στις οποίες διατηρείται μεγάλος αριθμός και ποικιλία αξιόλογων βιολογικών, οικολογικών,

γεωμορφολογικών και αισθητικών στοιχείων. Όταν το εθνικό πάρκο ή μεγάλο τμήμα των καταλαμβάνει θαλάσσια περιοχή ή εκτάσεις δασικού χαρακτήρα μπορεί να χαρακτηρίζεται ειδικότερα ως θαλάσσιο πάρκο ή εθνικός δρυμός αντίστοιχα. Ο χαρακτηρισμός περιοχών ως εθνικών πάρκων αποσκοπεί στη διαφύλαξη της φυσικής κληρονομιάς και στη διατήρηση της οικολογικής ισορροπίας ευρύτερων περιοχών της χώρας με παράλληλη παροχή στο κοινό δυνατοτήτων περιβαλλοντικής εκπαίδευσης και φυσιολατρικών δραστηριοτήτων. Για την εκπλήρωση των σκοπών αυτών λαμβάνονται τα κατάλληλα μέτρα, ώστε οι περιοχές αυτές να προστατεύονται επαρκώς τόσο από φυσικές ακτές υποβάθμισης όσο και από ανθρώπινες ενέργειες, επεμβάσεις και δραστηριότητες. Στα εθνικά πάρκα επιτρέπεται να εκτελούνται έργα, να γίνονται έρευνες και να ασκούνται δραστηριότητες, κυρίως παραδοσιακού χαρακτήρα, με τους όρους και περιορισμούς που καθορίζονται ειδικότερα από τον οικείο κανονισμό λειτουργίας και διαχείρισης.

Τα εθνικά πάρκα είναι δυνατό να περιλαμβάνουν περιοχές των παρ. 1 και 2.

4. Ως προστατευόμενοι φυσικοί σχηματισμοί χαρακτηρίζονται λειτουργικά τμήματα της φύσης ή μεμονωμένα δημιουργήματά της που έχουν ιδιαίτερη επιστημονική, οικολογική ή αισθητική αξία ή συμβάλλουν στη διατήρηση των φυσικών διεργασιών και στην προστασία φυσικών πόρων, όπως δέντρα, συστάδες δέντρων και θάμνων προστατευτική βλάστηση, παρτέρια και παράκτια βλάστηση φυσικοί φράχτες, καταρράχτες, πηγές, φαράγγια, θίνες, ύφαλοι, σπηλιές βράχοι, απολιθωμένα δάση, δέντρα ή τμήματά τους, παλαιοντολογικά ευρήματα, παλιογενείς και γεωμορφολογικοί σχηματισμοί, προστατευόμενοι φυσικοί σχηματισμοί που έχουν μνημειακό χαρακτήρα χαρακτηρίζονται ειδικότερα ως διατηρητέα μνημεία της φύσης. Ως προστατευόμενα τοπία χαρακτηρίζονται περιοχές μεγάλης αισθητικής ή πολιτιστικής αξίας και εκτάσεις που είναι ιδιαίτερα πρόσφορες για αναψυχή του κοινού ή συμβάλλουν στην προστασία ή αποδοτικότητα φυσικών πόρων λόγω των ιδιαίτερων φυσικών ή ανθρωπογενών χαρακτηριστικών τους. Στα προστατευόμενα τοπία μπορεί να δίνονται με βάση τα κύρια χαρακτηριστικά τους, ειδικότερες ονομασίες, όπως αισθητικό δάσος, τοπίο άγριας φύσης, τοπίο αγροτικό, αστικό ή βιομηχανικό. Ως προστατευόμενα στοιχεία του τοπίου χαρακτηρίζονται τμήματα ή συστατικά στοιχεία του τοπίου που έχουν ιδιαίτερη αισθητική ή πολιτιστική αξία ή συμβάλλουν στην προστασία ή αποδοτικότητα φυσικών πόρων λόγω των ιδιαίτερων φυσικών ή ανθρωπογενών χαρακτηριστικών τους,

όπως αλσύλλια, παραδοσιακές καλλιέργειες, αγροικίες, μονοπάτια, πέτρινοι φράχτες, αναβαθμίδες, προστατευτικές φυτείες, κρήνες.

Ενέργειες ή δραστηριότητες που μπορούν να επιφέρουν καταστροφή, φθορά ή αλλοίωση των προστατευομένων φυσικών σχηματισμών, των προστατευομένων τοπίων ή στοιχείων του τοπίου απαγορεύονται, σύμφωνα με τις ειδικότερες ρυθμίσεις των οικείων κανονισμών.

5. Ως περιοχές οικοανάπτυξης χαρακτηρίζονται εκτεταμένες περιοχές που μπορούν να περιλαμβάνουν χωριά ή οικισμούς εφόσον παρουσιάζουν ιδιαίτερη αξία και ενδιαφέρον λόγω της ποιότητας των φυσικών και πολιτιστικών τους χαρακτηριστικών και παράλληλα προσφέρουν σημαντικές δυνατότητες για ανάπτυξη δραστηριοτήτων που εναρμονίζονται με την προστασία της φύσης και του τοπίου. Στις περιοχές αυτές επιδιώκεται:

α) Η προστασία και η βελτίωση των ιδιαίτερων φυσικών και πολιτιστικών χαρακτηριστικών τους.

β) Η ενίσχυση των παραδοσιακών ασχολιών και δραστηριοτήτων που μπορεί να επιτευχθεί και με την ανανέωση και τον εκσυγχρονισμό των μεθόδων και των συνθηκών της τοπικής οικονομίας. Στις περιοχές οικοανάπτυξης μπορούν να ασκούνται μικρής κλίμακας δραστηριότητες οι οποίες προσαρμόζονται στο φυσικό περιβάλλον και στην τοπική αρχιτεκτονική. Ιδιαίτερα ενθαρρύνεται η ανάπτυξη του αγροτουρισμού με χρησιμοποίηση αγροτικών κατοικιών, ξενώνων, κάμπινγκ και άλλων κατασκευών. Βιομηχανικές δραστηριότητες είναι δυνατό να επιτρέπονται εφ' όσον ευνοούν την οικονομική αναζωογόνηση των αγροτικών περιοχών και δεν προκαλούν υποβάθμιση του περιβάλλοντος ασυμβίβαστη με το χαρακτήρα των περιοχών αυτών.

γ) Η εκπαίδευση και η μύηση του κοινού στους τρόπους και στις μεθόδους αρμονικής συνύπαρξης ανθρώπινων δραστηριοτήτων και φυσικών διεργασιών.

δ) Η ανάπαυση και η αναψυχή του κοινού.

Οι παραπάνω σκοποί πραγματοποιούνται με βάση ειδικά σχέδια ανάπτυξης και διαχείρισης. Οι περιοχές οικοανάπτυξης είναι δυνατό να περιλαμβάνουν περιοχές παραγράφων 1 και 2.

1. Με φυλάκιση τριών μηνών έως δύο έτη και χρηματική ποινή τιμωρείται όποιος:
  - α) προκαλεί ρύπανση ή υποβαθμίζει το περιβάλλον με πράξη ή παράλειψη που αντιβαίνει στις διατάξεις του νόμου αυτού ή των κατ' εξουσιοδότηση των εκδιδόμενων διαταγμάτων και υπουργικών ή νομαρχιακών αποφάσεων ή β) ασκεί δραστηριότητα ή επιχείρηση χωρίς την απαιτούμενη σύμφωνα με τις διατάξεις του νόμου αυτού ή των κατ' εξουσιοδότηση του εκδιδόμενων διαταγμάτων και υπουργικών ή νομαρχιακών αποφάσεων, άδεια ή έγκριση, που έχει χορηγηθεί και υποβαθμίζει το περιβάλλον.
2. Σε περίπτωση τέλεσης των εγκλημάτων της παρ. 1 από αμέλεια επιβάλλεται φυλάκιση μέχρι ένα έτος.
3. Ειδικότερα όσον αφορά στα εγκλήματα της παρ. 1 αν από το είδος ή την ποσότητα των ρύπων ή από την έκταση και τη σημασία της υποβάθμισης του περιβάλλοντος δημιουργήθηκε κίνδυνος θανάτου ή βαριάς σωματικής βλάβης, επιβάλλεται φυλάκιση τουλάχιστον ενός έτους και χρηματική ποινή. Αν επήλθε βαριά σωματική βλάβη, ή θάνατος ανθρώπου επιβάλλεται κάθειρξη έως δέκα έτη.

Αν η βαριά σωματική βλάβη ή ο θάνατος αφορά έμβρυο επιβάλλεται φυλάκιση τουλάχιστο δύο ετών και χρηματική ποινή.
4. Αν η ρύπανση ή άλλη υποβάθμιση του περιβάλλοντος προέρχεται από τη δραστηριότητα νομικού προσώπου, το δικαστήριο κηρύσσει αστικώς υπεύθυνο εις ολόκληρων για την καταβολή της χρηματικής ποινής και το νομικό πρόσωπο.
5. Οι πρόεδροι διοικητικών συμβουλίων, οι εντεταλμένοι ή διευθύνοντες σύμβουλοι ανώνυμων εταιρειών, οι διαχειριστές εταιρειών περιορισμένης ευθύνης, ο πρόεδρος του διοικητικού συμβουλίου και του εποπτικού συμβουλίου συνεταιρισμών, καθώς και τα πρόσωπα που ασκούν την διοίκηση ή τη διαχείριση άλλων νομικών προσώπων του δημοσίου ή του ιδιωτικού τομέα έχουν ιδιαίτερη νομική υποχρέωση να μεριμνούν για την τήρηση των διατάξεων που αφορούν την προστασία του περιβάλλοντος. Για κάθε πράξη ή παράλειψη του νομικού προσώπου, που εμπίπτει στην παρ. 1 του άρθρου αυτού, τα πρόσωπα αυτά τιμωρούνται ως αυτουργοί ανεξάρτητα από την τυχόν ποινική ευθύνη άλλου φυσικού προσώπου και την αστική ευθύνη του νομικού προσώπου, εφόσον από πρόθεση ή από αμέλεια δεν τήρησαν την ιδιαίτερη νομική τους υποχρέωση να μεριμνούν για την εφαρμογή των διατάξεων αυτού

του νόμου.

6. Αν ο δράστης των παραβάσεων που προβλέπονται στην παρ. 1 του άρθρου αυτού οικειοθελώς και πριν εξεταστεί για την πράξη του από την αρχή περιορίσει ουσιωδώς τη ρύπανση ή άλλη υποβάθμιση του περιβάλλοντος ή με έγκαιρη αναγγελία του προς την αρχή συντελέσει αποτελεσματικά στην ουσιώδη μείωση των συνεπειών, το δικαστήριο μπορεί να του επιβάλλει ποινή μειωμένη σύμφωνα με το άρθρο 83 του ποινικού κώδικα ή να τον απαλλάξει από κάθε ποινή.
7. Στις περιπτώσεις εγκλημάτων του κεφαλαίου αυτού ως πολιτικώς ενάγων μπορεί να παρίσταται και το Δημόσιο, οι οργανισμοί τοπικής αυτοδιοίκησης στην περιφέρεια των οποίων τελέστηκε το έγκλημα και το Τεχνικό Επιμελητήριο της Ελλάδας, ανεξάρτητα αν έχουν υποστεί περιουσιακή ζημιά, με αίτημα την αποκατάσταση των πραγμάτων, στο μέτρο που είναι δυνατή. Έγγραφο προδικασία δεν απαιτείται.
8. Όποιος παραβιάζει τα μέτρα, τις απαγορεύσεις, τους όρους και τους περιορισμούς που επιβάλλονται δυνάμει των άρθρων 18 έως 21 ή των δ/των ή υπουργικών ή νομαρχιακών αποφάσεων, που εκδίδονται κατ' εξουσιοδότησή τους, τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον ενός μήνα. Αν ο δράστης ενήργησε από αμέλεια τιμωρείται με φυλάκιση μέχρι τρεις μήνες ή με χρηματική ποινή.
9. Τα κατά παράβαση των προστατευτικών μέτρων, απαγορεύσεων, όρων και περιορισμών στους οποίους αναφέρονται οι παρ. 2 και 3 του άρθρου 20, συλλαμβανόμενα, φονευμένα, τραυματιζόμενα ή συλλεγόμενα είδη της άγριας πανίδας και χλωρίδας κατάσχονται είτε βρίσκονται στην κατοχή του παραβάτη είτε τρίτου. Επίσης κατάσχονται τα εργαλεία ή μέσα που χρησιμοποιήθηκαν για την παράνομη σύλληψη, θανάτωση, τραυματισμό ή συλλογή των προστατευομένων ειδών. Τα κατασχόμενα δημοσιεύονται σύμφωνα με το άρθρο 76 παρ. 1 του ποινικού κώδικα και παραδίδονται σε μουσεία φυσικής ιστορίας ή σε άλλα κατά περίπτωση ιδρύματα ή νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου για σκοπούς εκπαιδευτικούς ή άλλους.

Διατάσσεται επίσης η αφαίρεση της άδειας κυνηγιού ή αλιείας του παραβάτη για χρονικό διάστημα από τρεις μήνες έως τρία έτη. Σε περίπτωση υποτροπής, η αφαίρεση της άδειας επιβάλλεται οριστικά.

7.2 Προστασία του περιβάλλοντος από οικολογικές οργανώσεις

Είναι πια κοινή αποδοχή ότι η αλόγιστη ανθρώπινη εκμετάλλευση στους φυσικούς πόρους και η αλαζονική ανθρωπογενής παρέμβαση στη βιοποικιλότητα έχει παγκόσμιες επιπτώσεις στη ζωή και την υγεία των ανθρώπων. Η σχέση αιτίας-αποτελέσματος μεταξύ της περιβαλλοντικής υποβάθμισης και των απειλών για την ανθρώπινη ύπαρξη, δεν μπορεί πλέον να αγνοηθεί. Για αυτό το λόγο έχουν ιδρυθεί στην Ελλάδα όπως και στον υπόλοιπο κόσμο μη κυβερνητικές οργανώσεις που δραστηριοποιούνται για τη διαφύλαξη των φυσικών πόρων και επιχειρούν την καθιέρωση πρακτικών για την αειφορική διαχείρισή τους, και έχουν ως βασική αποστολή, την προώθηση της αντίληψης ότι το δικαίωμα να ζούμε σε υγιές και αδιατάρακτο περιβάλλον είναι βασικό ανθρώπινο δικαίωμα. Μερικές από τις σημαντικότερες οικολογικές οργανώσεις που δρουν στην Ελλάδα και στον υπόλοιπο κόσμο είναι:

7.2.1 WWF (*World Wide Fund for Nature*)

Το WWF¹⁴ (*World Wide Fund for Nature*) είναι η μεγαλύτερη στον κόσμο μη κρατική, μη κερδοσκοπική οργάνωση για την προστασία του περιβάλλοντος. Ιδρύθηκε στις 11 Σεπτεμβρίου 1961 στην πόλη Μορζ της Ελβετίας από τέσσερις ανθρώπους, οι οποίοι οραματίστηκαν ένα καλύτερο αύριο: τον Σερ Τζούλιαν Χάξλεϊ (Βρετανό βιολόγο), τον Μαξ Νίκολσον, (γενικό διευθυντή της Βρετανικής Υπηρεσίας Προστασίας Φυσικού Περιβάλλοντος), τον Πίτερ Σκοτ (ιδρυτή της οργάνωσης για την προστασία των πουλιών *Wildfowl Trust*), τον Γκάι Μάουντφορντ (διευθυντή ενός μεγάλου διεθνούς διαφημιστικού πρακτορείου και ερασιτέχνη ορνιθολόγο). Η οργάνωση στηρίζεται από τους υποστηρικτές της, που αριθμούν σήμερα 4,7 εκατομμύρια άτομα παγκοσμίως. Ετησίως, το WWF συγκεντρώνει από χορηγίες 360 εκατ. δολάρια, με ποσοστό 50% να προέρχεται από την ιδιωτική πρωτοβουλία. Από την ίδρυσή της, η οργάνωση έχει χρηματοδοτήσει περισσότερα από 2000 προγράμματα δράσης σε ολόκληρο τον κόσμο. Σήμερα το WWF, δραστηριοποιείται σε περισσότερες από 100 χώρες μέσω ενός δικτύου 50 εθνικών γραφείων, με διεθνή έδρα το Gland της Ελβετίας. Μέλος αυτού του δικτύου είναι και η περιβαλλοντική οργάνωση WWF Ελλάς.

14

<http://www.wwf.gr>

Η περιβαλλοντική μη κυβερνητική οργάνωση WWF Ελλάς αποτελεί κομμάτι της διεθνούς οικογένειας του WWF (World Wide Fund for Nature). Ιδρύθηκε το 11-1-1994 Προεδρικό Διάταγμα (ΦΕΚ Β' 22 / 18-1-1994). από τον Λουκ Χόφμαν με την υποστήριξη του Έλληνα αρχιτέκτονα Θύμιου Παπαγιάννη, ως αυτόνομη εθνική οργάνωση με δικό της διοικητικό συμβούλιο. Έχει τη νομική μορφή Κοινοφελούς Ιδρύματος με έδρα την Αθήνα ωστόσο, μόνιμες ομάδες και δράσεις πεδίου υπάρχουν στις οικολογικά σημαντικές περιοχές της Δαδιάς, της Κερκίνης, της Πρέσπας, της Βόρειας Πίνδου και της Ζακύνθου.

Αποστολή του WWF Ελλάς είναι να διατηρήσει την πλούσια βιοποικιλότητα της Ελλάδας ως αναπόσπαστο στοιχείο της Μεσογείου και να εμποδίσει – και μακροπρόθεσμα να αντιστρέψει – την υποβάθμιση του περιβάλλοντος, στοχεύοντας στην αρμονική συνύπαρξη ανθρώπου και φύσης. Η δράση του WWF στην Ελλάδα ξεκίνησε το 1969, πριν από τη σύσταση της εθνικής οργάνωσης, με πρώτο σταθμό τη συμβολή στην αποκατάσταση του δάσους της Καισαριανής στον Υμηττό. Στη συνέχεια, στήριξε το πρόγραμμα προστασίας Πρεσπών και βοήθησε στην πραγματοποίηση συνεδρίου για τους ελληνικούς υγρότοπους. Από την ίδρυσή του το 1994, το WWF Ελλάς έχει υλοποιήσει περισσότερα από 70 προγράμματα δράσης. Αυτά αφορούν τους τομείς της ενεργούς προστασίας και διαχείρισης του φυσικού περιβάλλοντος, τη διοργάνωση εκστρατειών ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης των πολιτών, την τεκμηρίωση παρεμβάσεων σε θέματα περιβαλλοντικής πολιτικής της χώρας, αλλά και την υλοποίηση προγραμμάτων περιβαλλοντικής εκπαίδευσης και κατάρτισης. Η οργάνωση απασχολεί συνολικά 36 μόνιμους συνεργάτες και εκατοντάδες εθελοντές. Ωστόσο, η υλοποίηση των δράσεών της δε θα ήταν εφικτή χωρίς την οικονομική ενίσχυση των 20.000 υποστηρικτών και χορηγών της, αλλά και την έμπρακτη και συνεχή βοήθεια των 600 εθελοντών της.

Για την επίτευξη των στόχων του, το WWF Ελλάς:

Συνεργάζεται με την πολιτεία, τις τοπικές κοινότητες, τους διεθνείς οργανισμούς, αλλά και με επιχειρήσεις, προσπαθώντας να εξασφαλίσει λύσεις στα κρίσιμα περιβαλλοντικά προβλήματα, διεξάγει μακρόχρονα τοπικά προγράμματα σε επιλεγμένες περιοχές, με κύριο άξονα την προστασία του φυσικού πλούτου τους, προωθώντας την ενεργό συμμετοχή της τοπικής κοινωνίας και τη δημιουργία εναλλακτικών μορφών οικονομικών δραστηριοτήτων, και τέλος προωθεί τον πολλαπλασιασμό των προσπαθειών του μέσω της εκπαίδευσης και της εξασφάλισης της αναγκαίας υποδομής και τεχνογνωσίας σε τοπικό επίπεδο.

Ανατολική Αφρική (Κένυα)	Μαδαγασκάρη
Αυστραλία	Μαλαισία
Αυστρία	Μεσόγειος (Ιταλία)
Βέλγιο	Μεξικό
Βολιβία	Μογγολία
Βραζιλία	Νέα Ζηλανδία
Γαλλία	Νεπάλ
Γερμανία	Νορβηγία
Δανία	Νότια Αφρική
Δυτική Αφρική (Ακτή Ελεφαντοστού Σενεγάλη)	Ζιμπάμπουε
Ελβετία	Ωκεανία (Φίτζι)
Ελλάδα	Δούναβης/Καρπάθια (Αυστρία)
Ηνωμένο Βασίλειο	Ουγγαρία
Ηνωμένες Πολιτείες	Ολλανδία
Ινδία	Πακιστάν
Ινδοκίνα (Βιετνάμ)	Περού
Ινδονησία	Πολωνία
Ιταλία	Ρωσία
Ιαπωνία	Σουηδία
Ισπανία	Τανζανία
Καναδάς	Ταϊλάνδη
Καύκασος (Γεωργία)	Τουρκία
Κεντρική Αφρική (Καμερούν)	Φιλανδία
Κεντρική Αμερική (Κόστα Ρίκα)	Φιλιππίνες
Κίνα	Χονγκ Κονγκ
Κολομβία	

7.2.2 Greenpeace

Από το 1971 που πρωτοεμφανίστηκε, η Greenpeace ταράζει τα νερά, στέλνοντας σήματα κινδύνου αλλά και μηνύματα αισιοδοξίας. Στο διάστημα αυτό, τα κύματα που ξεκίνησαν από μια μικρή ομάδα ανθρώπων, απλώθηκαν στους μεγάλους ωκεανούς κι από εκεί, στις δικές μας θάλασσες. Οι νίκες ήταν πολλές και σημαντικές, όπως συχνές ήταν και οι απογοητεύσεις. Όμως, εκείνο που κρατάει ζωντανές τις δυνάμεις της πιο δραστήριας διεθνούς περιβαλλοντικής οργάνωσης, είναι η γνώση πως, χωρίς αυτήν, χωρίς την ελπίδα που ενσαρκώνει η Greenpeace, ο κόσμος θα ήταν σίγουρα χειρότερος. Η Greenpeace¹⁵ είναι πάνω απ' όλα μια οργάνωση δράσης. Ένα κίνημα πολιτών που βαρέθηκε τις αδιέξοδες συζητήσεις, την αδράνεια και τις υποσχέσεις χωρίς αντίκρισμα και απαιτεί άμεσες λύσεις στα μεγάλα περιβαλλοντικά

¹⁵ <http://www.greenpeace.org/greece>

προβλήματα. Ένα κίνημα πολιτών που στηρίζεται τόσο στην συλλογική όσο και στην προσωπική μη βίαιη δράση. Είναι επιπλέον μια οργάνωση με έντονα διεθνή χαρακτήρα, για τον απλό λόγο ότι η ρύπανση και τα προβλήματα του περιβάλλοντος δεν γνωρίζουν σύνορα. Είναι μια οργάνωση που δεν διστάζει να συγκρουστεί με μεγάλα οικονομικά και πολιτικά συμφέροντα προκειμένου να προστατέψει το περιβάλλον. Είναι τέλος, μια οργάνωση αποτελεσματική, όπως αποδεικνύουν οι χιλιάδες επιτυχίες που έγιναν δυνατές χάρη στις παρεμβάσεις της Greenpeace.

Υπάρχουν ορισμένες αρχές στις οποίες πιστεύει η Greenpeace, κι όχι απλώς τις πιστεύει, αλλά φροντίζει να τις κάνει πράξη καθημερινά.

Η Greenpeace Πιστεύει στο δικαίωμα των πολιτών να υπερασπίζονται το περιβάλλον και να αγωνίζονται για μια καλύτερη ζωή. Γι' αυτό και επέλεξε ως οργάνωση το δρόμο της μη βίαιης, πλην όμως δυναμικής και χωρίς συμβιβασμούς, ενεργού δράσης.

Η Greenpeace πιστεύει στην τεκμηριωμένη και επιστημονικά ορθή και αξιόπιστη πληροφόρηση των πολιτών. Γι' αυτό και πραγματοποιεί επιστημονικές αναλύσεις και εκθέσεις που τεκμηριώνουν πως ο πλανήτης μας, η ίδια η καθημερινή μας ζωή, απειλούνται από μια σειρά παράλογες, ρυπογόνες και καταστροφικές για το περιβάλλον δραστηριότητες. Πιστεύει στη διαφάνεια. Γι' αυτό και προχωράει, χωρίς κανείς να το ζητήσει ή να το τις το επιβάλλει, στον εθελοντικό έλεγχο των οικονομικών της από ορκωτούς λογιστές και στη δημοσιοποίηση αυτών των στοιχείων.

Πιστεύει στην ανεξαρτησία της περιβαλλοντικής και κοινωνικής δράσης γι' αυτό και έχει κάνει μια συνειδητή επιλογή. Να μη δέχεται χρήματα από εταιρείες, κυβερνήσεις, και διακρατικούς οργανισμούς, αποκλειστική πηγή των εσόδων μας και της χρηματοδότησης των εκστρατειών μας ήταν και παραμένουν οι υποστηρικτές της. Ευαίσθητοι πολίτες δηλαδή, που μοιράζονται την ίδια αγωνία για όσα συμβαίνουν γύρω τους και που εκτιμούν και στηρίζουν το έργο και την αποστολή της Greenpeace. Γιατί χωρίς αυτούς δεν μπορεί να υπάρξει Greenpeace. Στην πολύχρονη ιστορία της, η Greenpeace έχει να επιδείξει μια σειρά από σημαντικές επιτυχίες, όπως η προστασία της Ανταρκτικής από κάθε βιομηχανική εκμετάλλευση, το σταμάτημα της εμπορικής φαλαινοθηρίας, η απαγόρευση της πόντισης τοξικών και ραδιενεργών αποβλήτων στη θάλασσα, η παύση των πυρηνικών δοκιμών από τις πέντε μεγάλες πυρηνικές δυνάμεις, η δραστική μείωση των ουσιών που καταστρέφουν το όζον. Η δραματική επιδείνωση του περιβάλλοντος όμως, κάνει επιτακτική όσο ποτέ τη συνέχιση της δράσης της.

7.2.3 Αρκτούρος

Ο Αρκτούρος είναι μη κυβερνητική περιβαλλοντική οργάνωση που ιδρύθηκε το 1992, για την προστασία της άγριας ζωής και του φυσικού περιβάλλοντος στην Ελλάδα και τα Βαλκάνια, με δράσεις ευαισθητοποίησης κοινού, περιβαλλοντικής εκπαίδευσης και εθελοντισμού για την προστασία της άγριας ζωής, την ενίσχυση της βιοποικιλότητας και της αειφορίας στην ελληνική ύπαιθρο.

Με στόχο την ολοκληρωμένη διαχείριση των Προστατευόμενων Περιοχών και την παροχή ειδικής τεχνογνωσίας για τις επεμβάσεις στο φυσικό περιβάλλον, ο Αρκτούρος¹⁶ υλοποιεί εθνικά και διασυνοριακά προγράμματα για την προστασία των ορεινών οικοσυστημάτων με έμφαση στην αρκούδα και τα μεγάλα θηλαστικά.

Αναλυτικότερα στόχοι του Αρκτούρου είναι:

ΓΙΑ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

- η διατήρηση των ειδών της άγριας πανίδας και χλωρίδας που ενδημούν στη χώρα μας και οι πληθυσμοί τους κινδυνεύουν ή απειλούνται με εξαφάνιση.
- η συνετή διαχείριση των ορεινών οικοσυστημάτων.
- η ενημέρωση και ευαισθητοποίηση των παιδιών, των πολιτών αλλά και κρατικών φορέων με στόχο την ενεργή συμμετοχή τους στην προστασία του περιβάλλοντος.
- η προώθηση της συνεργασίας και την προστασία του περιβάλλοντος στα Βαλκάνια.

ΓΙΑ ΤΟΝ ΑΝΘΡΩΠΟ

Οι φυσικοί πόροι, μαζί με τους παραδοσιακούς οικισμούς, τους ντόπιους πληθυσμούς είναι αυτοί που αποκαλύπτουν τη βαθιά σχέση του ανθρώπου με το περιβάλλον. Οι κάτοικοι των ορεινών περιοχών είναι πολίτες πρώτης προτεραιότητας από τους οποίους δεν πρέπει να αφαιρεθεί καμιά ευκαιρία ανάπτυξης παρά μόνο να προστεθεί ένα πρότυπο ανάπτυξης, ανάδειξης και επαναξιολόγησης του τόπου τους με γνώμονα το πολύτιμο φυσικό περιβάλλον. Σήμερα περισσότερο παρά ποτέ επιβάλλεται η απόκτηση πληροφόρησης και ορθής γνώσης από τους κατοίκους των ορεινών περιοχών αλλά και τους κατοίκους των μεγάλων αστικών κέντρων ώστε η ανάπτυξη να σέβεται και να αναδεικνύει το φυσικό περιβάλλον και η ανθρώπινη δραστηριότητα δεν θα θέτει σε κίνδυνο τη βιοποικιλότητα, τους φυσικούς πόρους και

16

<http://www.arcturos.gr/nea.htm>

την επιβίωση των τοπικών κοινοτήτων. Η ανάπτυξη δραστηριοτήτων οικότουρισμού, η έκδοση έντυπου υλικού για την προσέλκυση επισκεπτών, ο σχεδιασμός και η λειτουργία Κέντρων Ενημέρωσης Επισκεπτών σε ορεινές περιοχές, ο σχεδιασμός και η έκδοση υλικού περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, η σύνταξη Ειδικών Περιβαλλοντικών Μελετών, η υλοποίηση δράσεων για τη διατήρηση σπάνιων ειδών χλωρίδας και πανίδας, οι δράσεις προστασίας και επαναδιάδοσης σπάνιων ντόπιων φυλών οικόσιτων ζώων η προώθηση μέτρων πρόληψης ζημιών, η άσκηση πίεσης για τη βελτίωση του κανονισμού αποζημιώσεων των κτηνοτρόφων, η πιλοτική εφαρμογή παραδοσιακών μεθόδων υλοτομίας, οι φυτεύσεις οπωροφόρων δέντρων σε εγκαταλειμμένους οπωράνες είναι μερικές μόνο από τις δράσεις του Αρκτούρου για την ενίσχυση των κατοίκων ορεινών περιοχών.

7.2.4 Ελληνική Εταιρία Προστασίας της Φύσης

Η ΕΕΠΦ είναι η παλαιότερη περιβαλλοντική οργάνωση στην Ελλάδα. Ιδρύθηκε το 1951 και λειτουργεί ως μη κερδοσκοπικό σωματείο. Η ΕΕΠΦ συνετέλεσε στη δημιουργία των περισσότερων Εθνικών Δρυμών, των υγροτόπων διεθνούς σημασίας Ramsar και πολλών άλλων προστατευόμενων περιοχών. Πρωτοστάτησε, επίσης, στις προσπάθειες προστασίας απειλούμενων ειδών.

Η ΕΕΠΦ δραστηριοποιείται σήμερα σε τέσσερις άξονες:

- Περιβαλλοντική Εκπαίδευση
- Προγράμματα Προστασίας της Φύσης
- Παρεμβατική Προστασία
- Γενικότερη Ευαισθητοποίηση του κοινού

Για να επιτελέσει την αποστολή της, η ΕΕΠΦ βασίζεται σε εκτεταμένο δίκτυο εθελοντών και σε συνδρομές και δωρεές μελών, χορηγίες ιδρυμάτων και επιχειρήσεων και, για συγκεκριμένα προγράμματα προστασίας της Φύσης, σε κρατική και διακρατική οικονομική ενίσχυση.

Για το έργο της έχει τιμηθεί από την Ακαδημία Αθηνών, το Συμβούλιο της Ευρώπης και το Ίδρυμα Ford.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Δεν υπάρχουν απλές ή εύκολες λύσεις στη διαδικασία ανάπτυξης του οικότουρισμού. Γι' αυτό θα πρέπει ο οικότουρισμός να αντιμετωπιστεί με προσοχή γιατί χρησιμοποιεί από τη μια περιβαλλοντικούς πόρους και από την άλλη βρίσκεται σε συσχέτιση με άλλες μορφές τουρισμού καθώς και παραγωγικές δραστηριότητες στον αγροτικό χώρο. Έτσι θα πρέπει να επινοηθεί ένα σχέδιο διαχείρισης που θα συγκεντρώνει τις απόψεις, τις απαιτήσεις, και τις επιδιώξεις εμπλεκόμενων σε διάφορα επίπεδα φορέων και οργανισμών είτε δημόσιων, ιδιωτικών, επιστημονικών.

Το σχέδιο διαχείρισης θα πρέπει να καλύπτει συγκεκριμένους αναπτυξιακούς παράγοντες όπως:

- Τους ποικίλους περιβαλλοντικούς πόρους έλξης, κυρίως τους φυσικούς αλλά και τους πολιτιστικούς, με μια πλήρη αξιολόγηση και ταξινόμηση της σημασίας τους και προσδιορισμό των προτεραιοτήτων παρέμβασης για την προστασία τους.
- Τους διαθέσιμους οικονομικούς πόρους από διάφορες πηγές ή φορείς (δημόσιους και ιδιωτικούς) και τη διαχρονική κατανομή τους σε συνάρτηση με τις αναγκαίες παρεμβάσεις.
- Τα υφιστάμενα και προγραμματιζόμενα δίκτυα αναδομών, υποδομών και υπηρεσιών εξυπηρέτησης των τουριστών σε μια περιοχή οικότουρισμού.
- Το επιχειρηματικό περιβάλλον γενικά, και ειδικότερα τα οργανωτικά σχήματα των επιχειρήσεων σε συνάρτηση με τις ασκούμενες πολιτικές προσέλκυσης πελατών(marketing) και προώθησης προϊόντων (αξία ή τιμή διατιθέμενων προϊόντων).

ΑΚΡΩΝΥΜΑ

- ΔΕΚ: Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων
- ΕΕ: Ευρωπαϊκή Ένωση
- ΕΕ.ΠΦ: Ελληνική Εταιρία Προστασίας της Φύσης
- ΕΖΔ: Ειδικές Ζώνες Διατήρησης
- ΕΟΚ: Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα
- ΕΟΤ: Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού
- ΖΕΠ: Ζώνες Ειδικής Προστασίας
- Η.Π.Α.: Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής
- ΙΤΕΠ: Ινστιτούτο Τουριστικών Ερευνών και Προβλέψεων
- Ο.Τ.Α: Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης
- ΤΚΣ: Τόπους Κοινοτικής Σημασίας
- ΦΕΚ: Φύλλο Ενημέρωσης της Κυβέρνησης
- Χλμ: Χιλιόμετρα
- WWF: World Wide Fund for Nature

ΓΛΩΣΣΑΡΙΟ

Ecotourism Society of Kenya: Οικότουριστικός Οργανισμός Κένυας

Tour operators: Τουριστικές Επιχειρήσεις

Product: Προϊόν

Price: Τιμή

Place: Διαμονή

Promotion: Προώθηση

Auditing: Περιοδικοί έλεγχοι

Cultural Appraisal: Πολιτιστική Εκτίμηση

Policy Makers: Διαμορφωτές Πολιτικών

Conflicts: Συγκρούσεις

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΚΟΜΙΛΗΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ, *ΟΙΚΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ*, Εκδόσεις Προπομπός, Αθήνα, 2001

ΜΑΛΛΙΑΡΗΣ Γ. ΠΕΤΡΟΣ, *ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΟ ΜΑΡΚΕΤΙΝΓΚ*, Εκδόσεις Αθ. Σταμούλης, Αθήνα, 2001

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΣ ΤΥΠΟΣ

ΑΝΑΠΤΥΞΗ, Εμπορικό και βιομηχανικό Επιμελητήριο Αθηνών, Έτος 77, Τεύχος 4, Απρίλιος, 2002.

ΑΝΑΠΤΥΞΗ, Εμπορικό και βιομηχανικό Επιμελητήριο Αθηνών, Έτος 78, Τεύχος 5, Μάιος, 2003

ΑΝΑΠΤΥΞΗ, Εμπορικό και βιομηχανικό Επιμελητήριο Αθηνών, Έτος 78, Τεύχος 6, Ιούνιος, 2003.

Γαϊόραμα, Μάιος –Ιούνιος, 2001

ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ

www.minagric.gr

www.mathra.gr

www.minery.gr

www.gnto.gr

<http://www.aigaio-net.gr/tourism>

<http://www.aigaio-net.gr/fisikop.htm>

<http://www.aigaio-net.gr/nomoi2.htm>

<http://www.greenpeace.org/greece>

<http://www.minenv.gr>

<http://www.arcturos.gr/nea.htm>

<http://natura.minenv.gr/natura>

<http://www.tee.gr/online/afieromata/2000/2104>

<http://ec.europa.eu/environment/news>

<http://www.e-city.gr/achaia/home/view>

<http://www.westerngreece.gr/tourism/gr>

<http://www.electrocycle.gr>

<http://www.helping.gr>

<http://www.wwf.gr>

<http://www.traveldailynews.gr>

<http://www.netcoast.nl/coastlearn>

<http://el.wikipedia.org>